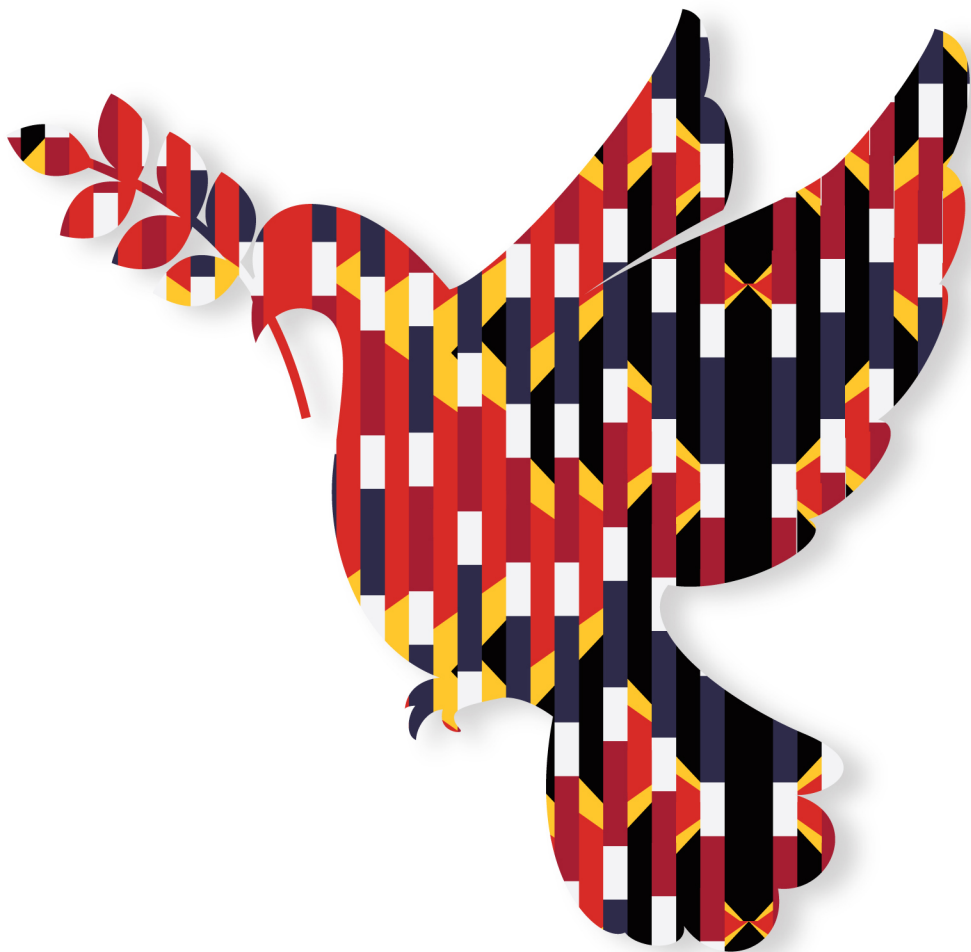

เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ ไทย – ติมอร์-เลสเต

The Journey of Friendship: 20 Years of Diplomatic Relations between
Thailand and Timor-Leste

เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ ไทย – ตีมอร์-เลสเต

เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ

ไทย – ตีมอร์-เลสเต

ออรอนค์ ดิพย์พิมล, Juvêncio de Jesus Martins, สุรพงษ์ ชัยนาม,
พลเอก บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์, พลโท นพดล มังคะลาอณ,
กุลกฤษณ์ สิงห์รา ณ ออยุธยา, ชัดดัม สะแท, วินิตา จามิกรณ์

พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม 2565

จำนวน 200 เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ ไทย - ตีมอร์-เลสเต.-- กรุงเทพฯ :
ศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ (ISC) กระทรวงการต่างประเทศ, 2565.
200 หน้า.

1. ไทย--ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--ตีมอร์-เลสเต. 2. ตีมอร์-เลสเต--
ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ--ไทย. I. ชื่อเรื่อง.

327.59305987

ISBN 978-616-341-124-2

จัดพิมพ์โดย กรมเอเชียตะวันออก และศูนย์ศึกษาการต่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ

ที่ปรึกษา เพ็ญโฉม เสาศิริชัย และสาธิตี ผลประไพ

บรรณาธิการ ไพลิน กิตติเสรีชัย

ผู้ประสานงาน ยุทธฤทธิ์ บุญนาค และสมิธา หนูนุกักดี

ออกแบบปก พรเฉลิม รัตนไตรภพ

และจัดรูปเล่ม

ตรวจทาน กษิตศ อนันนาร และภาวิ ชิวพันธุ์ศรี

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์เดือนตุลา

คำนำ

ปี 2565 เป็นโอกาสการครบรอบ 20 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต (ติมอร์-เลสเต)¹ ซึ่งเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในภาคพื้นสมุทรในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งดูเหมือนว่าน่าจะเป็นที่คุ้นเคยกันอยู่บ้าง แต่หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้ว ไทยกับติมอร์-เลสเตมีความเกี่ยวพันและผูกพันมากกว่าที่อาจจะเป็นที่รับทราบกับโดยทั่วไป ทั้งสองประเทศได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันมาตั้งแต่ติมอร์-เลสเตเริ่มก่อตั้งประเทศ ซึ่งทำให้มีเรื่องราวที่น่าสนใจในช่วงก่อร่างสร้างประเทศที่ควรค่าแก่การบันทึกไว้เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์เพื่อการศึกษาของประชาชน “เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ ไทย – ติมอร์-เลสเต” เป็นหนังสือรวมบทความที่บอกเล่าเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเตตลอดระยะเวลา 20 ปี ซึ่งได้พัฒนาจากคนที่รู้จักกันมาเป็นเพื่อนที่ใกล้ชิดกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทยกับติมอร์-เลสเต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงโอกาสที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างกันในอนาคต

¹ ไทยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์-เลสเต เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2545 ซึ่งเป็นวันฟื้นฟูเอกราชและวันชาติของติมอร์-เลสเต.

ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ ได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับติมอร์-เลสเตในช่วงการก่อร่างสร้างประเทศ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน มาถ่ายทอดข้อมูลเหตุการณ์ที่ร้อยเรียงถักทอมาเป็นสายสัมพันธ์อันงดงามระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะบทบาทของไทยในการเข้าร่วมกระบวนการสร้างสันติภาพในติมอร์-เลสเต ระหว่างปี 2542-2545 ซึ่งได้สร้างความประทับใจที่ตราตรึงอยู่ในความทรงจำของชาวติมอร์-เลสเต รวมถึงเรื่องเล่าของผู้มีประสบการณ์ตรงในพื้นที่ อาทิ อดีตผู้บัญชาการกองกำลังสหประชาชาติที่เคยปฏิบัติภารกิจในพื้นที่ อาสาสมัครเพื่อนไทยจากกระทรวงการต่างประเทศ ที่ได้เข้าไปทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในติมอร์-เลสเตนานกว่าหนึ่งปี ตลอดจนมุมมองและเกร็ดความรู้เชิงประวัติศาสตร์และการทูตจากนักวิชาการ เอกอัครราชทูตไทยคนแรกในติมอร์-เลสเต และอธิบดีกรมเอเชียตะวันออกในช่วงที่ไทยริเริ่มสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์-เลสเตเป็นประเทศแรก ๆ ส่วนเรื่องราวในปัจจุบันนั้น ได้รับการถ่ายทอดผ่านมุมมองของเอกอัครราชทูตติมอร์-เลสเตประจำประเทศไทยคนปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนภาพรวมความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเตอย่างรอบด้าน สำหรับมุมมองด้านเศรษฐกิจและการลงทุนซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวโน้มการเติบโตในอนาคตของติมอร์-เลสเต ก็ได้รับการถ่ายทอดจากนักธุรกิจที่มีประสบการณ์การทำธุรกิจโดยตรงในติมอร์-เลสเต

กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการเปิดมุมมองความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับติมอร์-เลสเต ประเทศที่มีอายุน้อยสุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ระหว่างการสมัครเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน และมีความสัมพันธ์อันดีกับไทยมากกว่า 2 ทศวรรษ เพราะพวกเราสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการร่วมขับเคลื่อนมิตรภาพนี้ให้เติบโตอย่างยั่งยืนได้ต่อไปในอนาคตเช่นกัน

อาจารย์ ศิริรัตนบัลล์
อธิบดีกรมเอเชียตะวันออก

สารจากนายดอน ปรมัตถ์วินัย

รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

เมื่อ 20 ปีที่แล้ว ประเทศไทยเป็นประเทศแรก ๆ ที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต โดยในช่วงเวลาเพียงสองทศวรรษ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเต ได้พัฒนาและขยายตัวอย่างรอบด้าน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมิตรภาพระหว่างทั้งสองประเทศที่ได้ก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ปี 2542 ก่อนการก่อร่างสร้างประเทศติมอร์-เลสเต ซึ่งไทยได้ส่งกองกำลังเข้าไปสนับสนุนการรักษาสันติภาพอย่างต่อเนื่อง อาทิ การฝึกภายใต้กองกำลังนานาชาติในติมอร์ตะวันออกและต่อมาได้เข้าร่วมภารกิจรักษาสันติภาพต่าง ๆ ภายใต้องค์การสหประชาชาติ และด้วยความเข้าใจถึงความต้องการของติมอร์-เลสเตที่ประสงค์จะสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเต็มภาคภูมิ ไทยก็ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวติมอร์-เลสเต โดยอาศัยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเป็นหลักการที่มีความพอเหมาะ กับแนวทางพัฒนาประเทศของติมอร์-เลสเตและของไทย จนถึงวันนี้ ไทยยังคงเดินหน้าสานต่อและส่งเสริมความร่วมมือกับติมอร์-เลสเตในฐานะหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา โดยมีความร่วมมือในสาขาต่าง ๆ ทั้งด้านการศึกษา การเกษตร ความมั่นคงทางอาหาร และสาธารณสุข ภายใต้การดำเนินงานและประสานงานของกระทรวงการต่างประเทศ และสถานเอกอัครราชทูต

ณ กรุงดีลี รวมถึงการดำเนินโครงการด้านการพัฒนาตามพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

เมื่อมองไปในอนาคต ผมเชื่อว่า ไทยและติมอร์-เลสเตมีศักยภาพที่จะสามารถส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกันอีกมาก ทั้งด้านการศึกษาและวิชาการ การค้าและการลงทุน ซึ่งผมได้เห็นความมุ่งมั่นของติมอร์-เลสเต รวมถึงความก้าวหน้าและพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของติมอร์-เลสเต ตั้งแต่ครั้งที่ผมได้เดินทางไปเยือนติมอร์-เลสเต เมื่อเดือนพฤษภาคม 2560 และจากที่ผมได้พบปะหารือกับฝ่ายติมอร์-เลสเต ในหลายโอกาส ไทยและติมอร์-เลสเตมีพื้นฐานของมิตรภาพอันเกิดจากความเข้าใจ และนโยบายการต่างประเทศของไทยที่ต้องการสร้างความเจริญรอบด้านในภูมิภาคของเราเพื่อให้ก้าวไปข้างหน้าพร้อม ๆ กัน รวมทั้งการให้ประเทศกำลังพัฒนาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะจะเข้าใจถึงวิธีการพัฒนาที่เหมาะสม ทำให้มีรากฐานของความสัมพันธ์ที่มั่นคงมาตั้งแต่แรก ไทยยังคงยืนยันความพร้อมที่จะสนับสนุนติมอร์-เลสเต ทั้งในเวทีระดับภูมิภาคและเวทีโลกเพื่อส่งเสริมความรุ่งเรืองและสันติสุขตลอดจนเพื่อเพิ่มพูนขีดความสามารถในการรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ ของโลกร่วมกัน

สุดท้ายนี้ ผมหวังว่าการจัดทำหนังสือรวมบทความในโอกาสครบรอบสองทศวรรษการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตในครั้งนี้จะทำให้ประชาชนชาวไทยได้รับทราบถึงเรื่องราวและเกร็ดทางประวัติศาสตร์

และการทูตของเส้นทางแห่งมิตรภาพระหว่างทั้งสองประเทศ ซึ่งจะเป็น
พื้นฐานความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนและเยาวชนไทยและ
ติมอร์-เลสเตในการแสวงหาโอกาสและต่อยอดความร่วมมือระหว่างกัน
ในทุกมิติต่อเนื่องสืบไป

ดอน ปรมัตถ์วินัย

รองนายกรัฐมนตรี

และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

สารบัญ

คำนำ	5
สารจากนายดอน ปรมดีวินัย รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ	8
บทบรรณาธิการ ไพลิน กิตติเสรีชัย	14
ติมอร์-เลสเต : ประวัติศาสตร์ การสร้างชาติ และความสัมพันธ์กับประเทศไทย อรอนงค์ ทิพย์พิมล	26
20 Years of Diplomatic Relations between Timor-Leste and Thailand: A Compendious Account 20 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูตติมอร์-เลสเต – ไทย โดยสังเขป Juvêncio de Jesus Martins	56
ความสัมพันธ์ไทย – ติมอร์-เลสเต ในบริบทยุคสงครามเย็นและหลังสงครามเย็น สุรพงษ์ ชัยนาม	72

การรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ	82
ในติมอร์ตะวันออก : ความสำเร็จและบทเรียน	
พลเอก บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์	
พลโท นพดล มังคะลา	
ความสัมพันธ์ไทย – ติมอร์-เลสเต ในประสบการณ์นักการทูต	124
กุลกฤษณ์ สิงห์รา ณ อยุธยา	
“Obrigado Timor-Leste” (ขอบคุณติมอร์-เลสเต)	158
ซัดดัม สะแต	
ติมอร์-เลสเต : ดินแดนแห่งโอกาสและศักยภาพ	182
วินิตา จามิกรณ์	

เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ ไทย – ตีเมอร์-เลสเต

บทบรรณาธิการ เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ : ไทย – ทิมอร์-เลสเต

ไพลิน กิตติเสรีชัย¹

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่ pailin.k@ku.th.

‘มิตรภาพ’ ก็เปรียบได้กับการเดินทางที่มีเส้นทางที่ต้องเดินผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ต้องประสบพบเจอ แต่ความพิเศษของเส้นทางมิตรภาพ 20 ปี ระหว่างไทยและติมอร์-เลสเตนั้น เป็นเส้นทางที่ทั้งสองประเทศคาดหวังว่าจะทอดยาวออกไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้น หนังสือ **เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ : ไทย – ติมอร์-เลสเต** เล่มนี้จึงเป็นเสมือนบันทึกการเดินทางบนเส้นทางแห่งมิตรภาพระหว่างสองประเทศในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา

ก่อนที่จะกล่าวถึงบทความทั้ง 7 ชิ้น ที่ได้ร้อยเรียงเรื่องราวตั้งแต่สมัยที่ดินแดนติมอร์-เลสเตยังเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย ไปจนถึงแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศในอนาคตนั้น เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็นภาพรวมความสัมพันธ์ระหว่างไทยและติมอร์-เลสเตในปัจจุบันโดยสังเขป ผู้เขียนขอใช้พื้นที่ในช่วงต้นของบทบรรณาธิการเผยแพร่ข้อมูลที่ได้รับความอนุเคราะห์จากท่านเอกอัครราชทูตเอกพล พูลพิพัฒน์ เอกอัครราชทูต ณ กรุงดิลี คนปัจจุบัน โดยความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศที่มีพัฒนาการความร่วมมืออย่างค่อยเป็นค่อยไปนั้น เริ่มต้นตั้งแต่ไทยได้เข้าร่วมปฏิบัติการกิจในระดับระหว่างประเทศในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองของติมอร์-เลสเต ไทยคือหุ้นส่วนในการพัฒนาและช่วยเหลือติมอร์-เลสเตพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยกรอบความร่วมมือและโครงการที่สำคัญ อาทิ

- โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน ตามพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน 6 โรงเรียน โดยเป็นการสนับสนุน

ทั้งในส่วนของการสร้างอาคารเรียน สิ่งปลูกสร้าง สาธารณูปโภค และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังพระราชทานแนวคิดการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันและสุขอนามัยเพื่อพัฒนาสุขภาพกายและใจของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน

- โครงการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านต้นแบบ 3 แห่ง ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการต่อเนื่องมากกว่า 7 ปีแล้ว และเมื่อเดือนกันยายน 2565 ได้มีการจัดฝึกอบรมให้กับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ชาวติมอร์-เลสเต ที่ประเทศไทย เพื่อเป็นการต่อยอดการดำเนินโครงการดังกล่าว
- บันทึกความเข้าใจว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ โดยกระทรวงการต่างประเทศของทั้งสองประเทศเป็นหน่วยงานประสานงานหลัก และในปัจจุบันอยู่ระหว่างการจัดทำแผนงานความร่วมมือระหว่างสองประเทศ
- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยให้ทุนการศึกษาทั้งในลักษณะทวิภาคี ไตรภาคี ตลอดจนหลักสูตรนานาชาติ โดยเน้นสาขาที่สำคัญ เช่น การเกษตร เศรษฐกิจพอเพียง การศึกษา สาธารณสุข และการท่องเที่ยว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยเน้นโครงการการพัฒนาที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของคน ซึ่งถือเป็นทุนมนุษย์ที่จะกลายมาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาติมอร์-เลสเต ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสองประเทศ ปี 2565 นี้เป็นปีที่ตัวเลขการค้าขายระหว่างสองประเทศเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด กล่าวคือ การค้าระหว่างกันในครั้งนี้ขยายตัวร้อยละ 2,327.78 ซึ่งถือว่าสูงเป็นประวัติการณ์ เนื่องจากไทยได้นำเข้าน้ำมันดิบจากติมอร์-เลสเต เพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยงในการพึ่งพิงน้ำมันจากแหล่งอื่น ๆ ในบริบทความขัดแย้งในยุโรป อันเป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างรัสเซีย-ยูเครน ประกอบกับราคาน้ำมันในตลาดโลกที่พุ่งสูงขึ้น สินค้าที่ไทยส่งออกไปติมอร์-เลสเต ในช่วงครึ่งแรกของปี 2565 มีมูลค่า 8.56 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเพิ่มขึ้นจากช่วงเวลาเดียวกันของปีที่แล้วที่มีมูลค่าเพียง 2.07 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยสินค้าที่ไทยส่งออกไปติมอร์-เลสเต ได้แก่ อะไหล่ ชิ้นส่วนประกอบรถยนต์ เครื่องปรับอากาศ เครื่องสำอาง เครื่องใช้ในบ้าน อุปกรณ์สำนักงาน และผลิตภัณฑ์อาหาร ในขณะที่สินค้าที่ติมอร์-เลสเต ส่งออกมายังไทยมีมูลค่าสูงถึง 39.82 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งนอกเหนือจากน้ำมันดิบแล้ว ยังมีสินค้าประเภทวัตถุดิบเพื่อการผลิตอาหารส่งออก เช่น แป้งประกอบอาหาร และผลิตภัณฑ์อาหารผัก เป็นต้น

เนื่องในวาระครบรอบ 20 ปีของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศ ฝ่ายไทยได้ดำเนินกิจกรรมในโอกาสพิเศษนี้ โดยดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนบนพื้นที่ชายฝั่งราว 2 เอเคอร์ หรือประมาณ 5 ไร่ ที่เขตเมดินาโร กรุงดิลี เพื่อแสดงถึงความสัมพันธ์อันตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และนอกจากนี้ยังมีการมอบทุนการศึกษาในระดับปริญญาโทจำนวน 20 ทุน

โดยเป็นการพัฒนาบุคลากรทางด้านการค้าเป็นหลักเพื่อสอดคล้องกับความสัมพันธ์ทางการค้าของสองประเทศที่เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ

หนังสือ **เส้นทางมิตรภาพ 2 ทศวรรษ : ไทย – ทิมอร์-เลสเต** เล่มนี้ถือเป็นอีกหนึ่งสัญลักษณ์ของการเฉลิมฉลองการครบรอบการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต 20 ปีของทั้งสองประเทศ บันทึกการเดินทางบนเส้นทางแห่งมิตรภาพนี้เริ่มด้วยการอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาเป็นไปของสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต ว่ากว่าจะมาเป็นรัฐอธิปไตยอย่างทุกวันนี้ ติมอร์-เลสเตต้องผ่านประสบการณ์อะไรมาบ้าง โดยบทความที่ชื่อว่า **ติมอร์-เลสเต : ประวัติศาสตร์การสร้างชาติ และความสัมพันธ์กับประเทศไทย** ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรอนงค์ ทิพย์พิมล ให้ภาพรวมเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาตั้งแต่ยุคที่ติมอร์-เลสเตตกเป็นอาณานิคมของโปรตุเกส มาจนถึงการถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย และกระบวนการเรียกร้องเอกราชตลอดจนการสร้างชาติ ซึ่งประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ได้หล่อหลอมทำให้ชาวติมอร์-เลสเตมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว หลังจากการปูพื้นฐานให้ผู้อ่านมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับติมอร์-เลสเตแล้ว ในบทความต่อจากนี้จะเริ่มเน้นไปที่พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเต

บทความที่สองเป็นของท่านเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเตประจำประเทศไทย ความน่าสนใจของบทความเรื่อง **20 Years of Diplomatic Relations between Timor-Leste and Thailand: A Compendious Account** คือ การฉายภาพรวม

ของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศได้อย่างกระชับและครบถ้วน เริ่มจากการอธิบายถึงการที่ไทยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในติมอร์-เลสเต อันเป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ ท่านเอกอัครราชทูตทำให้เราเห็นบทบาทของกองทัพไทยที่ไม่ได้ปฏิบัติการกิจโดยเน้นความมั่นคงแบบดั้งเดิม คือ ความมั่นคงของชาติเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับความมั่นคงที่เน้นไปที่ประชาชน การเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตร การเข้าไปช่วยเหลือด้านสาธารณสุข และภารกิจที่เน้นการสร้างความมั่นคงให้กับประชาชนชาวติมอร์ยังได้รับการสานต่อจากพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยนอกจากโครงการช่วยเหลือประชาชนชาวติมอร์-เลสเต ด้านการเกษตรแล้ว พระองค์ยังทรงริเริ่มโครงการการพัฒนาด้านการศึกษา อาทิ การพัฒนาครู และการสร้างโรงเรียน ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น และเอกอัครราชทูตมาร์ติงซ์ยังฉายภาพให้ผู้อ่านเห็นถึงการสนับสนุนกันและกันระหว่างติมอร์-เลสเตและไทยในเวทีระหว่างประเทศ ตลอดจนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่จะยังประโยชน์ให้กับทั้งสองประเทศอันจะทำให้ความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศแนบแน่นยิ่งขึ้นในอนาคต

หากเปรียบบทความที่สองเป็นการฉายให้เห็นภาพรวมของเส้นทางแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและติมอร์-เลสเต บทความที่สาม **ความสัมพันธ์ไทย – ติมอร์-เลสเต ในบริบทยุคสงครามเย็นและหลังสงครามเย็น** โดยอดีตอธิบดีกรมเอเชียตะวันออกและอดีตเอกอัครราชทูตสุรพงษ์

ชยันม จะทำให้ผู้อ่านได้เห็นฉากหลังของพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศได้เป็นอย่างดี บริบทเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ สงครามเย็นยังเป็นเส้นแบ่งเวลาที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายของประเทศต่าง ๆ ในระหว่างยุคสงครามเย็นและหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง การทำความเข้าใจพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างไทยและติมอร์-เลสเต ควบคู่ไปกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจะทำให้ผู้อ่านมีความเข้าใจความสัมพันธ์นี้มากขึ้น ตลอดจนเข้าใจถึงบทบาทของตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง อย่างเช่น อาเซียน ซึ่งอดีตเอกอัครราชทูตสุรพงษ์ ได้อธิบายถึงเหตุผลที่อาเซียนควรรับติมอร์-เลสเตเข้าเป็นสมาชิกในเร็ววัน ตลอดจนความท้าทายที่องค์กรต้องเผชิญในปัจจุบันและอนาคต

บทความที่สี่ **การรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก : ความสำเร็จและบทเรียน** เป็นการลงรายละเอียดของภารกิจการบริหารช่วงเปลี่ยนผ่านแห่งสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก (United Nations Transitional Administration in East Timor) หรือ UNTAET โดยบทความนี้มีความพิเศษเป็นอย่างมาก เพราะว่าเป็นการเขียนมาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เนื่องจากคณะผู้เขียน ได้แก่ พลเอก บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์ อดีตผู้บัญชาการกองกำลังรักษาสันติภาพสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก และพลโท นพดล มังคละทน อดีตนายทหารฝ่ายเสนาธิการประจำผู้บัญชาการกองกำลังรักษาสันติภาพสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในภารกิจในครั้งนั้น คณะผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงความท้าทาย

ความยากลำบากที่ผู้ปฏิบัติงาน ‘หน้างาน’ ต้องเผชิญ และได้ถอดบทเรียนจากภารกิจ UNTAET ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นภารกิจรักษาสันติภาพและสร้างชาติของสหประชาชาติที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดภารกิจหนึ่งนับตั้งแต่ก่อตั้งสหประชาชาติเป็นต้นมา ปัจจัยความสำเร็จประการหนึ่งที่คณะผู้เขียนได้หยิบยกขึ้นมา คือ การจัดจุดศูนย์ดูล (Central of Gravity: COG) ซึ่งเป็นจุดที่กำหนดว่าจะใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดในภาวะที่เร่งด่วนให้สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างไร โดยในภารกิจ UNTAET เองก็จำเป็นต้องมีการปรับจุดศูนย์ดูลตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จนสุดท้ายจุดศูนย์ดูลที่ทำให้ภารกิจดังกล่าวประสบความสำเร็จ คือ การเอาการปกป้องชีวิตของประชาชนเป็นที่ตั้ง ทำให้ภารกิจได้รับความเชื่อมั่นและการสนับสนุนจากประชาชนในท้องถิ่นมากขึ้นนั่นเอง

หากเปรียบหนังสือเล่มนี้เป็นการบันทึกการเดินทางบนเส้นทางแห่งมิตรภาพระหว่างไทยและติมอร์-เลสเต บทความที่ห้าก็เป็นความต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับบทความก่อนหน้า เนื่องจากผู้เขียน คือ อดีตเอกอัครราชทูตกุลกุมภ สิงหรา ณ อยุธยา เอกอัครราชทูต ณ กรุงดิลี คนแรก ที่ได้เข้ารับตำแหน่งและไปประจำการที่กรุงดิลีในปี 2546 ซึ่งถือว่าเป็นการทำงานที่ต่อเนื่อง เนื่องจากท่านได้เป็นตัวแทนของประเทศไทยเข้าร่วมทำงานในคณะทำงานของสหประชาชาติเกี่ยวกับปัญหาเรื่องติมอร์ตะวันออกตั้งแต่ปี 2542 แล้ว ความน่าสนใจของบทความ **ความสัมพันธ์ติมอร์-เลสเต – ไทย ในประสบการณ์นักการทูต** คือ นอกจากที่ผู้อ่านจะได้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับความเป็นมาของ

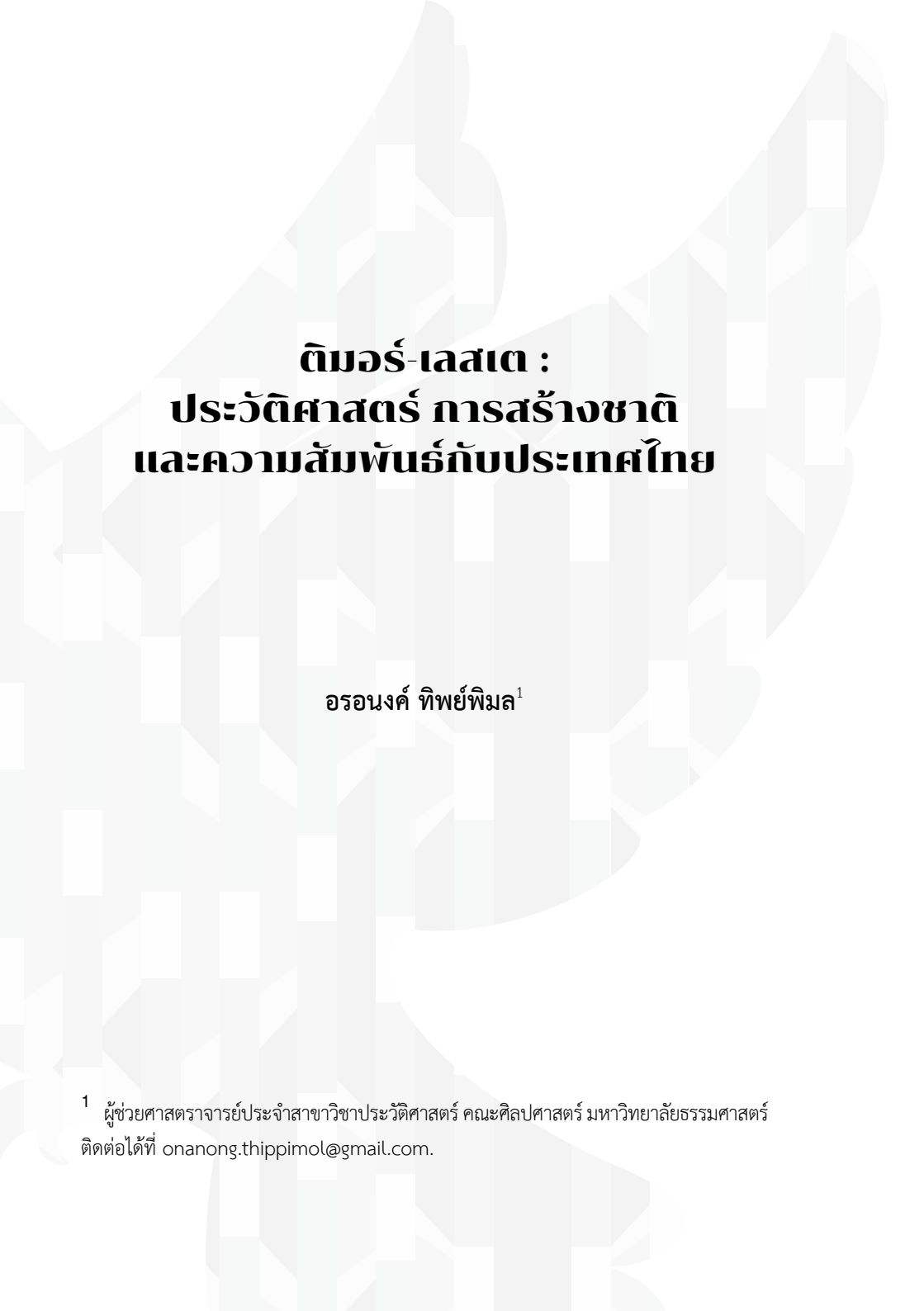
ติมอร์-เลสเต และปัจจัยที่ส่งผลต่อการได้รับเอกราชของประเทศแล้ว บทความของอดีตเอกอัครราชทูตกลุ่มยุทธยังทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการตามการเดินทางไปติมอร์-เลสเตครั้งแรกของท่าน ภาพของภูเขาหัวโล้นที่เรียงรายก่อนที่เครื่องบินจะร่อนลงแตะรันเวย์ ที่สนามบินนานาชาติกรุงดิลี รวมไปถึงทำเนียบและสถานเอกอัครราชทูตไทยลอยน้ำ และภาพของการทำงานท่ามกลางความท้าทายนานัปการที่ทำให้ผู้อ่านลุ้นตามไปด้วยว่า เหตุการณ์ที่ท่านหยิบยกมาเล่า นั้นจะลงเอยอย่างไร ต้องถือว่าเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ที่บุกเบิกความสัมพันธ์ระหว่างไทยและติมอร์-เลสเต ในช่วงปีแรกได้อย่างมีอรรถรสเป็นอย่างยิ่ง

บทความที่หักยังคงเป็นการบันทึกการเดินทางบนเส้นทางมิตรภาพระหว่างทั้งสองประเทศอย่างต่อเนื่อง แต่เปลี่ยนมุมมองมาเป็นการทูตภาคประชาชน โดยคุณชัตตัม สะแต อดีตอาสาสมัครเพื่อนไทย (Friends from Thailand: FFT) ที่ไปปฏิบัติงานในติมอร์-เลสเตเป็นคนแรก โดยโครงการอาสาสมัครเพื่อนไทยนี้เป็นโครงการของกระทรวงการต่างประเทศที่ริเริ่มขึ้นในปี 2546 ภายใต้ภารกิจการดำเนินงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาของไทยกับต่างประเทศของกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ หรือ TICA (Thailand International Cooperation Agency) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างบทบาทและภาพลักษณ์ของประเทศไทยในเวทีระหว่างประเทศ ในบทความ “**Obrigado Timor-Leste**” (ขอบคุณติมอร์-เลสเต) นี้ คุณชัตตัมได้ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจในสองประเด็นที่สำคัญ ประเด็นแรก

ประสบการณ์การเข้าไปทำงานอาสาสมัครของคุณชุดัมในฐานะผู้ประสานงานโครงการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ณ เมืองเฮร่า (Hera) นั้นทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงการทูตภาคประชาชนที่ประเทศไทยดำเนินการควบคู่กันไปกับการทูตแบบรัฐต่อรัฐ การทูตในลักษณะนี้เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้าง ‘soft power’ ให้กับประเทศไทย ในลักษณะของการสร้างความประทับใจ ความชอบ ความดึงดูด ที่ประชาชนในประเทศอื่น ๆ มีต่อประเทศไทย จนมองว่าแนวปฏิบัติในบางเรื่องของไทย คือ ต้นแบบที่น่าทำตาม ประเด็นที่สอง บทความของคุณชุดัมจะทำให้ผู้อ่านรู้จักติมอร์-เลสเตผ่านมุมมองของคนที่มีโอกาสได้ไปใช้ชีวิตอยู่ที่นั่น ทั้งเรื่องความเป็นอยู่ อาหาร ทัศนียภาพ ลักษณะนิสัยใจคอของคนติมอร์ และความประทับใจที่คุณชุดัมมีต่อติมอร์ ซึ่งหากใครมีโอกาสอ่านบทความชิ้นนี้ก็น่าจะเห็นพ้องต้องกันว่า หากมีโอกาส ติมอร์-เลสเตเป็นดินแดนที่ควรค่าแก่การไปเยือนสักครั้งในชีวิต

สำหรับบทความสุดท้ายแต่ไม่ท้ายสุด เป็นการบอกเล่าการเดินทางบนเส้นทางมิตรภาพไทย – ติมอร์-เลสเตผ่านมุมมองของนักธุรกิจที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศติมอร์-เลสเต จนได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกงสุลกิตติมศักดิ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต ในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยชื่อบทความ **ติมอร์-เลสเต : ดินแดนแห่งโอกาสและศักยภาพ** นั้นสะท้อนมุมมองของคุณวินิตา จามิกรณ์ ที่มีต่อประเทศติมอร์-เลสเตได้เป็นอย่างดี คุณวินิตาถ่ายทอดประสบการณ์ตั้งแต่เริ่มรู้จักประเทศติมอร์-เลสเต จนมีโอกาสเดินทางไป

ติมอร์-เลสเตครั้งแรกเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการเข้าไปลงทุนทำธุรกิจ ถึงแม้ว่าแผนการจำเป็นต้องหยุดชะงักไปชั่วคราวอันเป็นผลมาจากการระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 แต่ปัจจุบันเมื่อเหตุการณ์เริ่มคลี่คลาย โครงการต่าง ๆ ที่มีการวางแผนไว้ก็จะเริ่มดำเนินการต่อ และคุณวินิตาได้ให้ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจว่า ติมอร์-เลสเต คือดินแดนที่เราจำเป็นต้องมองด้วยวิสัยทัศน์ มองให้เห็นโอกาสและศักยภาพที่ดินแดนเล็ก ๆ แห่งนี้จะสามารถพัฒนาได้ในอนาคต บทความสุดท้ายนี้จึงเป็นการฉายภาพเส้นทางแห่งมิตรภาพของไทยและติมอร์-เลสเตที่ยังจะทอดยาวต่อไปเรื่อย ๆ ในอนาคตอีกด้วย

ติมอร์-เลสเต : ประวัติศาสตร์ การสร้างชาติ และความสัมพันธ์กับประเทศไทย

อรอนงค์ ทิพย์พิมล¹

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ติดต่อได้ที่ onanong.thippimol@gmail.com.

บทคัดย่อ

ประวัติศาสตร์ของติมอร์-เลสเตก่อนกำเนิดรัฐชาติ คือ ประวัติศาสตร์ของการตกเป็นอาณานิคมทั้งของโปรตุเกสและอินโดนีเซีย ติมอร์-เลสเตเป็นเอกราชจากอินโดนีเซียด้วยการลงประชามติกำหนดชะตากรรมทางการเมืองของตนเอง บทความนี้ศึกษาประวัติศาสตร์ของติมอร์-เลสเตในยุคอาณานิคม ยุคเปลี่ยนผ่าน การสร้างชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์กับประเทศไทยในฐานะที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีส่วนร่วมในการรักษาสันติภาพร่วมกับองค์การสหประชาชาติ และไทยยังเป็นประเทศแรก ๆ ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับติมอร์-เลสเต บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์โดยศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า จากการตกเป็นอาณานิคมมาอย่างยาวนานส่งผลให้ชาวติมอร์-เลสเตมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว นั่นคือการนับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก และมีรูปแบบวิถีชีวิตที่แตกต่างจากชาวอินโดนีเซียโดยส่วนใหญ่ อัตลักษณ์ดังกล่าวมาจากการยืนยันถึงความเป็นอิสระของชาวติมอร์-เลสเต และเป็น การตอกย้ำว่า ความพยายามของรัฐอินโดนีเซียที่จะกลืนกลายให้ชาวติมอร์-เลสเตเป็นชาวอินโดนีเซียไม่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามเมื่อเป็นเอกราชแล้ว การสร้างชาติติมอร์-เลสเตเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา และยังคงดำเนินต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน สำหรับประเทศไทยที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับองค์การสหประชาชาติในการรักษาสันติภาพในติมอร์-เลสเตหลังจากการทำประชามติ มีความสัมพันธ์อันดีกับติมอร์-เลสเตมาตลอด ทั้งในระดับรัฐและเอกชน จนครบรอบ

สองทศวรรษของความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ
ในปี ค.ศ. 2022 และมีแนวโน้มที่ดีต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ ทิมอร์-เลสเต, ทิมอร์ตะวันออก, ประวัติศาสตร์
ทิมอร์-เลสเต, การสร้างชาติทิมอร์-เลสเต

บทนำ

ทิมอร์-เลสเต (Timor-Leste) หรือชื่ออย่างเป็นทางการว่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยทิมอร์-เลสเต (Democratic Republic of Timor-Leste) เป็นประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แยกตัวออกจากประเทศอินโดนีเซียและได้รับเอกราชอย่างเป็นทางการวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 ก่อนหน้านั้นทิมอร์-เลสเตเป็นที่รู้จักในนาม ทิมอร์ตะวันออก (East Timor) ในภาษาอินโดนีเซียเรียกว่า Timor-Timur² หรือเรียกโดยย่อว่า Timtim ทิมอร์-เลสเตมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีประธานาธิบดีเป็นประมุข

ทิมอร์-เลสเตตั้งอยู่บริเวณหมู่เกาะซุนดาน้อย (Lesser Sunda Islands) ประกอบด้วยดินแดน 3 ส่วน ได้แก่ (1) ดินแดนฝั่งตะวันออกของเกาะติมอร์ (2) ดินแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะติมอร์ (3) ดินแดน 2 หมู่เกาะ คือ หมู่เกาะ Pulau Atauro และหมู่เกาะ Pulau Jaco มีพื้นที่โดยรวมประมาณ 14,874 ตารางกิโลเมตร มีพรมแดนติดกับประเทศอินโดนีเซียทางด้านทิศเหนือ ตะวันออก และตะวันตก ส่วนทางทิศใต้จรดทะเลติมอร์ โดยมีประเทศที่ใกล้ที่สุด

² Timur อ่านว่า ตีมูร์ แปลว่า ตะวันออก.

คือ ออสเตรเลีย เมืองหลวงชื่อกรุงดิลี (Dili) ประชากรราว 1.2 ล้านคน³

ติมอร์-เลสเตเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ภาษาที่ใช้ในติมอร์-เลสเตก็มีความหลากหลายเช่นกัน โดยภาษาราชการ คือ ภาษาโปรตุเกสและภาษาเตตุม (Tetum) ในขณะที่ภาษาอังกฤษและภาษาอินโดนีเซียเป็นภาษาที่ชาวติมอร์-เลสเตใช้ในการสื่อสารทั่วไป

หลังการเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์ติมอร์-เลสเตให้ความสำคัญกับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐาน เนื่องจากเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านอื่น ๆ ต่อไป อีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญกับประเทศกำเนิดใหม่อย่างติมอร์-เลสเต คือ สถานะของติมอร์-เลสเตในระบบการเมืองโลก และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยติมอร์-เลสเตให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอินโดนีเซีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ โปรตุเกส ประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งรวมทั้งประเทศไทย ไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์-เลสเตเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 นับเป็นประเทศที่สามต่อจากจีน และนอร์เวย์ และยังเป็นวันเดียวกับที่ติมอร์-เลสเตประกาศเอกราชด้วย กลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความสัมพันธ์ด้านการค้ากับติมอร์-เลสเต ได้แก่ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย ติมอร์-เลสเตแสดงความประสงค์ที่จะเข้าร่วมเป็น

³ Gin, Ooi Keat (ed.), *Southeast Asia: A Historical Encyclopedia, from Angkor Wat to East Timor*, Santa Barbara, California, Denver, Colorado, and Oxford, England: ABC Clio, 2004, pp. 1330-1.

ประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ “อาเซียน” (ASEAN) หลังจากประกาศเอกราชได้ไม่นาน และได้แสดงเจตจำนงอย่างจริงจังอีกครั้งด้วยการสมัครเป็นสมาชิกอาเซียนอย่างเป็นทางการเมื่อปี ค.ศ. 2011

บทความนี้แบ่งออกเป็นสองส่วนใหญ่ ๆ ในส่วนแรกจะกล่าวถึง ประวัติศาสตร์ของติมอร์-เลสเตตั้งแต่ยุคอาณานิคมของโปรตุเกส และอินโดนีเซีย การเรียกร้องเอกราชของชาวติมอร์-เลสเต จนถึง การลงประชามติแยกตัวออกจากอินโดนีเซีย และการสร้างติมอร์-เลสเต จนถึงปัจจุบัน ในส่วนที่สองศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างติมอร์-เลสเต กับไทยตั้งแต่ช่วงหลังการลงประชามติแยกตัวออกจากอินโดนีเซีย การสถาปนาทางการทูตอย่างเป็นทางการ ตลอดจนความสัมพันธ์ ของทั้งสองประเทศภายใต้บริบทขององค์การความร่วมมือใน ระดับภูมิภาคหรืออาเซียน

จากไม้จันทน์หอมถึงแหล่งน้ำมัน : ประวัติศาสตร์ ติมอร์-เลสเตตั้งแต่ยุคอาณานิคมจนถึงปัจจุบัน

ติมอร์-เลสเตเป็นหนึ่งในรัฐที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคอาณานิคม เนื่องจาก ติมอร์-เลสเตมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่เป็นที่ต้องการของตลาดโลก ซึ่งเป็นแรงดึงดูดให้ประเทศตะวันตกเข้ามาในบริเวณนี้ ความอุดมสมบูรณ์ ของทรัพยากรของติมอร์-เลสเตยังคงเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักในพัฒนาการ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของติมอร์-เลสเตจนถึงทุกวันนี้ เส้นทางไปสู่เอกราชของติมอร์-เลสเตมีความยากลำบากอันเนื่องมาจาก

ต้องต่อสู้อย่างยาวนานภายหลังจากที่ถูกผนวกให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย

ติมอร์ตะวันออกภายใต้การปกครองของ

โปรตุเกสและอินโดนีเซีย

ในยุคอาณานิคมชาติตะวันตกต่าง ๆ ทั้งโปรตุเกส สเปน ดัตช์ และอังกฤษเข้าไปมีอิทธิพลในพื้นที่ติมอร์-เลสเต โดยโปรตุเกสเข้าไปทำการค้ากับติมอร์ตะวันออกตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15 และได้ยึดเป็นอาณานิคมในเวลาต่อมา สินค้าที่เป็นที่ต้องการของตลาดโลกและมีมากที่ติมอร์ตะวันออกในขณะนั้น ได้แก่ ไม้จันทน์หอม กลางทศวรรษ 1800 โปรตุเกสได้กระทบกระทั่งกับดัตช์ที่ครอบครองดินแดนทางตะวันตกของเกาะติมอร์⁴ ในที่สุดทั้งสองฝ่ายได้ทำสนธิสัญญาในปี ค.ศ. 1903 ให้ติมอร์ฝั่งตะวันออกเป็นของโปรตุเกส ส่วนฝั่งตะวันตกเป็นของดัตช์⁵ โดยดินแดนที่อยู่ภายใต้การปกครองของโปรตุเกสถูกเรียกว่า “ติมอร์โปรตุเกส” ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างปี ค.ศ. 1942-1945 ญี่ปุ่นได้ยึดครองติมอร์ตะวันออกเหมือนดินแดนอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง โปรตุเกสก็กลับมายึดครองดินแดนนี้อีกครั้ง

⁴ ดู Hans Hägerdal, *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*, Leiden, KITLV Press, 2012.

⁵ วลกล พิริยวรรณะ, “กว่าจะเป็นติมอร์-เลสเต (ติมอร์ตะวันออก) วันนี้ Regarding East Timor,” *วารสารเอเชียปริทัศน์* ศูนย์ศึกษาเอเชีย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 มกราคม-มิถุนายน 2558, หน้า 133.

วันที่ 25 เมษายน ค.ศ. 1974 เกิดการรัฐประหารในโปรตุเกสโดย นายพล Antonio de Spínola หลังจากขึ้นสู่อำนาจ เขาคิดจะให้ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราช ในขณะเดียวกันชาวติมอร์ตะวันออกเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชจากโปรตุเกส ได้มีการยุบพรรค Acção Nacional Popular (ANP) พรรคการเมืองหนึ่งเดียวที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งในติมอร์ของโปรตุเกส จากนั้นชาวติมอร์ตะวันออกได้ตั้งพรรคการเมืองของตนเองขึ้นมา 3 พรรค ได้แก่ (1) Union Democratic of Timor หรือ UDT มีแนวทางที่เห็นว่าติมอร์ตะวันออกควรเป็นส่วนหนึ่งของโปรตุเกสต่อไปแล้วค่อย ๆ เริ่มการปกครองตนเอง (2) Social Democratic Association of East Timor หรือ ASDT ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น Frente Revolucionaria de Timor Leste Independente หรือ Fretilin มีแนวทางแบบสังคมนิยม ต้องการให้ติมอร์ตะวันออกแยกตัวเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์ และ (3) Timorese Democratic People's Union หรือ APODETI มีนโยบายต้องการให้ติมอร์ตะวันออกรวมเข้ากับประเทศอินโดนีเซีย

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1974 โปรตุเกสได้มีข้อเสนอ 3 ข้อเกี่ยวกับอนาคตของติมอร์ตะวันออกให้ชาวติมอร์-เลสเตพิจารณา ได้แก่ (1) ติมอร์ตะวันออกอยู่กับโปรตุเกสต่อไป (2) ติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราช และ (3) ติมอร์ตะวันออกรวมกับอินโดนีเซีย ข้อเสนอสามข้อนี้ได้ก่อให้เกิดความแตกแยกในกลุ่มพรรคการเมืองของติมอร์ตะวันออกที่เพิ่งก่อตั้งขึ้นมา⁶

⁶ Khairul Jasmi, Eurico Guterres: *Melintas Badai Politik Indonesia*. Jakarta: Pustaka Sinar Harapan. 2002, p. 21.

ในที่สุดกลุ่ม Fretilin ได้ประกาศเอกราชของชาวติมอร์ตะวันออก เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน ค.ศ. 1975 เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์ตะวันออก (Democratic Republic of Timor-Timur) แต่หลังจากนั้นสองวัน พรรค UDT และ APODETI ได้ร่วมกันแถลงว่าพวกเขาในฐานะตัวแทนของชาวติมอร์ตะวันออกส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่าต้องการรวมติมอร์ตะวันออกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอินโดนีเซีย และขอให้ทางฝ่ายรัฐบาลอินโดนีเซียดำเนินการให้สมบูรณ์⁷ การแถลงดังกล่าวรู้จักกันในชื่อ “แถลงการณ์บาลีโบ” (Deklarasi Balibo) ตามชื่อสถานที่แถลงการณ์ ความแตกแยกในหมู่ชาวติมอร์ตะวันออกลุกลามกลายเป็นสงครามกลางเมือง ทำให้วันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1975 อินโดนีเซียได้ส่งกองกำลังเข้ายึดติมอร์ตะวันออกโดยอ้างว่าเพื่อช่วยหยุดยั้งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และสงครามกลางเมือง แต่หลังจากนั้นอินโดนีเซียไม่ได้ถอนกองกำลังออกจากติมอร์ตะวันออก และในที่สุดก็ได้ผนวกติมอร์ตะวันออกเข้าเป็นจังหวัดที่ 27 ของอินโดนีเซีย

แม้ว่าองค์การสหประชาชาติได้แถลงการณ์ประณามการกระทำของอินโดนีเซียอย่างรุนแรง และวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1975 คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติมีมติเอกฉันท์รับรองมติที่ 384 ซึ่งรับรองสิทธิของประชาชนติมอร์ตะวันออกในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง แต่ประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตยส่วนใหญ่ภายใต้บริบท

⁷ E.M. Tomodok, *Hari-Hari Akhir Timor Portugis*. Jakarta: Pustaka Jaya, 1994, p. 307.

ของการแบ่งฝ่ายของประเทศมหาอำนาจโลกในยุคสงครามเย็น เห็นชอบที่จะให้ติมอร์ตะวันออกอยู่ภายใต้การปกครองของอินโดนีเซียมากกว่าที่จะเป็นอิสระภายใต้การนำของกลุ่ม Fretilin ซึ่งมีความโน้มเอียงไปทางคอมมิวนิสต์ ยิ่งไปกว่านั้นรัฐบาลอินโดนีเซียยังได้รับการสนับสนุนด้านการทูตและอาวุธจากสหรัฐอเมริกา⁸

ภายใต้การปกครองโดยรัฐบาลอินโดนีเซีย ชาวติมอร์ตะวันออกพยายามเรียกร้องเอกราชมาโดยตลอด แต่รัฐบาลอำนาจนิยมของซูฮาร์โตใช้มาตรการรุนแรงในการปราบปรามชาวติมอร์ตะวันออกที่เคลื่อนไหวต่อสู้ทางการเมือง กองทัพอินโดนีเซียละเมิดสิทธิมนุษยชนชาวติมอร์-เลสเตอย่างต่อเนื่อง ทั้งการสังหารผู้ต่อต้าน ทำร้ายร่างกาย ทรมาณ และข่มขืนผู้หญิง เป็นต้น⁹ อย่างไรก็ตาม การกระทำอันโหดเหี้ยมของเจ้าหน้าที่อินโดนีเซียไม่ได้เป็นที่รับรู้ของสังคมภายนอกมากนัก เนื่องจากการควบคุมการนำเสนอข่าวที่เกิดขึ้นในติมอร์ตะวันออก แต่เหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1991 เป็นเหตุการณ์ที่ทำให้สถานการณ์การรับรู้เรื่องราวในติมอร์ตะวันออกของนานาชาติเปลี่ยนไป

เหตุการณ์ดังกล่าว คือ เหตุการณ์ที่ทหารอินโดนีเซียได้ยิงใส่ผู้คนที่ยืนรวมตัวกันที่สุสานซานตา ครุซ เพื่อรำลึกถึงเหยื่อที่ถูกสังหาร

⁸ Noam Chomsky, *Rogue States: The Rule of Force in World Affairs*, London: Pluto Press, 2000, p. 51.

⁹ อย่างไรก็ตาม มีงานศึกษาที่ชี้ว่าการใช้ความรุนแรงในติมอร์-เลสเตมาจากหลายกลุ่มหลายฝ่าย ทั้ง UDT, Fretilin และรัฐบาลอินโดนีเซีย ดู Elizabeth Stansely, *Torture, Truth and Justice: The Case of Timor-Leste*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2009, pp. 74-89.

โดยเจ้าหน้าที่ก่อนหน้านั้น ในเหตุการณ์ดังกล่าวมีผู้เสียชีวิตราว 180 คน เหตุการณ์นี้ถูกบันทึกไว้โดยนักข่าวผู้หนึ่งที่อยู่ในเหตุการณ์ ซึ่งส่ง วีดีโอออกนอกประเทศอินโดนีเซียได้สำเร็จ ทำให้ภาพเหตุการณ์นี้ ถูกเผยแพร่ไปทั่วโลก¹⁰ และในต้นทศวรรษ 1990 เมื่อสงครามเย็น สิ้นสุดลง ประเทศค่ายเสรีประชาธิปไตยก็ไม่มีเหตุผลที่ต้องสนับสนุน รัฐบาลอินโดนีเซีย หรือทำเป็น “เอาหูไปนาเอาตาไปไร่” ดังเช่น ในอดีตอีกต่อไป ทำให้ทั่วโลกต่างประณามรัฐบาลอินโดนีเซีย เรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรง รัฐบาลอินโดนีเซีย หดความชอบธรรมในการปกครองติมอร์ตะวันออกในสายตาของ ประชาคมโลก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นถูกเรียกกันอย่างแพร่หลายว่า “การสังหารหมู่แห่งเมืองดิลี” (Dili Massacre) หรือ “การสังหารหมู่ ที่ซานตา ครูซ” (Santa Cruz Massacre) ชาวของติมอร์ตะวันออก ได้รับความสนใจจากคนทั่วโลก ทั้งที่ก่อนหน้านี้นานาชาติไม่ได้สนใจ มากนักนับตั้งแต่อินโดนีเซียเข้ายึดครองติมอร์ตะวันออก และสังหาร ชาวติมอร์-เลสเตที่ต่อต้าน ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 ถึง 1991¹¹

ชาวติมอร์ตะวันออกมีความหลากหลายและมีมาตรฐานชีวิต ความเป็นอยู่ค่อนข้างแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดระหว่างในเมืองหลวง

¹⁰ Jean A. Bertie, *East Timor's Independence, Indonesia and ASEAN*, New York: Palgrave Macmillan, 2018, pp. 17-8.

¹¹ จอห์น จี. เทเลอร์, *ติมอร์ตะวันออก : เส้นทางสู่เอกราช*, สิทธา เลิศไพฑูรย์ศิริ และอรพรรณ ลิ้นะนิกุล (แปล), กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2555, หน้า 16.

และในเขตชนบท แม้ว่าโปรตุเกสจะหมดยุคในฐานะเจ้าอาณานิคมของติมอร์ตะวันออกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 แต่อิทธิพลของโปรตุเกสที่ยังรากลึกมาเป็นเวลากว่า 3 ศตวรรษยังปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด โบสถ์คาทอลิกยังคงเป็นศูนย์รวมของผู้คนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่ชนบท¹² ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 หลังจากทีผนวกติมอร์ตะวันออกเข้าเป็นจังหวัดที่ 27 ของอินโดนีเซีย แม้ว่ารัฐบาลซูฮาร์โตได้พยายามใช้ “กระบวนการทำให้เป็นอินโดนีเซีย” ในพื้นที่ติมอร์ตะวันออก แต่นโยบายดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ ชาวติมอร์ตะวันออกส่วนใหญ่ยังคงนับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก อีกทั้งการตั้งชื่อและการแสดงออกทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตยังมีความแตกต่างจาก “ความเป็นอินโดนีเซีย” ในแบบที่รัฐบาลอินโดนีเซียต้องการ

เส้นทางไปสู่เอกราชของชาวติมอร์-เลสเต¹³

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศอินโดนีเซีย ในปี ค.ศ. 1998 การล่มสลายของยุคระเบียบใหม่ภายใต้การปกครองของอดีตประธานาธิบดีซูฮาร์โตทำให้สถานการณ์ทางการเมืองเปลี่ยนไป รัฐบาลใหม่ภายใต้ประธานาธิบดี บาคารุดดิน จูซุฟ ฮาบีบี

¹² Neil Sugget, *See the Road Well: Shaping East Timor's Frontier*, Canberra: Pandanus Books, Research School of Pacific and Asian Studies, The Australian National University, 2005, p. 3.

¹³ มีงานศึกษาเกี่ยวกับเส้นทางสู่เอกราชของติมอร์-เลสเตไว้จำนวนหนึ่ง ดู จอห์น จี. เทเลอร์. *ติมอร์ตะวันออก : เส้นทางสู่เอกราช* ; Damien Kingsbury, *East Timor: The Price of Liberty*, New York: Palgrave Macmillan, 2009.

(Bacharuddin Jusuf Habibie)¹⁴ ที่ขึ้นดำรงตำแหน่งแทนประธานาธิบดี ชูฮาร์โต ยินยอมให้ชาวติมอร์ตะวันออกลงประชามติว่าจะแยกตัวเป็นเอกราชหรือจะอยู่เป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย¹⁵

ก่อนหน้าการลงประชามติตั้งแต่ราวปลายเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1999 เริ่มมีการคุกคามชาวติมอร์ตะวันออก โดยกลุ่มทหารบ้าน หรือ militia¹⁶ และเมื่อใกล้การลงประชามติ เกิดความรุนแรงหนักขึ้นทั่วติมอร์ตะวันออก บ้านเรือนประชาชนถูกเผาอวดย ชาวติมอร์ตะวันออกจำนวนมากต้องอพยพหนีตายไปอาศัยอยู่ในป่า มีการใช้ความรุนแรงต่อชาวติมอร์ตะวันออกทั้งผู้หญิงและผู้ชายจากกลุ่มทหารบ้านที่ฝึกใฝอินโดนีเซียซึ่งได้รับการสนับสนุนและร่วมมือจากทหารอินโดนีเซีย ท่ามกลางความรุนแรง การข่มขู่คุกคามที่ดำเนินไปอย่างบ้าคลั่ง ในวันที่ 30 สิงหาคม 1999 ชาวติมอร์ตะวันออกได้ออกไป

¹⁴ แม้ประธานาธิบดีฮาบีบีขึ้นดำรงตำแหน่งแทนประธานาธิบดีชูฮาร์โตที่ลาออกหลังจากที่ถูกต่อต้านและประท้วงอย่างหนักจากประชาชน และฮาบีบียังถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของยุคระเบียบใหม่ แต่ในช่วง ค.ศ. 1998-1999 ที่ฮาบีบีดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี แม้จะเป็นเวลาสั้น ๆ แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในอินโดนีเซียที่ส่งผลต่อพัฒนาการประชาธิปไตยในอินโดนีเซียโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับติมอร์ตะวันออก ดู Bacharuddin Jusuf Habibie, *Detik-Detik yang Menentukan: Jalan Panjang Indonesia Menuju Demokrasi*. Jakarta: THC Mandiri, 2006.

¹⁵ อย่างไรก็ตามก่อนปี ค.ศ. 1998 องค์การสหประชาชาติได้ริเริ่มความพยายามในการเป็นตัวกลางไกล่เกลี่ยปัญหาติมอร์ตะวันออก ดู Jamsheed Marker, *East Timor: A Memoir of the Negotiations for Independence*, Jefferson, North Carolina, and London: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2003.

¹⁶ Douglas Kammen, *Three Centuries of Conflict in East Timor*, New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press, p. 146.

ลงประชามติกันอย่างล้นหลาม ผลการลงประชามติปรากฏว่า ชาวติมอร์ตะวันออกเลือกเป็นเอกราชสูงถึงร้อยละ 78.5 แสดงถึงเจตจำนงของชาวติมอร์ตะวันออกที่ยืนยันว่า สิ่งที่เขาต้องการ คือ เอกราช แม้ว่าจะถูกคุกคามอย่างหนักก็ตาม

ภายหลังการลงประชามติ ความรุนแรงไม่ได้ลดน้อยลง หากกลับยิ่งทวีมากยิ่งขึ้น ทหารอินโดนีเซียและกลุ่มกองกำลัง militia ที่มีสายสัมพันธ์กับกองทัพอินโดนีเซีย ใช้กำลังและความรุนแรงต่อชาวติมอร์ตะวันออก มีชาวติมอร์ตะวันออกอพยพออกนอกพื้นที่ไปยังเขต Nusa Tenggara Timur ของอินโดนีเซียเป็นจำนวนมาก โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญในติมอร์ตะวันออกถูกทำลายเสียหายย่อยยับ สิ่งที่เกิดขึ้นในติมอร์ตะวันออกขณะนั้น มีนักวิชาการเรียกว่า การสังหารหมู่ และเป็นที่น่าชัดว่า กองกำลัง militia จัดตั้งและควบคุมโดยกองทัพอินโดนีเซีย¹⁷ องค์การสหประชาชาติจึงได้จัดตั้งกองกำลังนานาชาติ (International Peacekeeping Force for East Timor) หรือ INTERFET เมื่อวันที่ 15 กันยายน ค.ศ. 1999 เพื่อเข้าไปรักษาสันติภาพในติมอร์ตะวันออก โดยมีออสเตรเลียเป็นผู้นำ¹⁸ จนในที่สุดติมอร์ตะวันออกสามารถประกาศเอกราชอย่างเป็นทางการได้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 และประกาศชื่อประเทศเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต

¹⁷ Noam Chomsky, *Rogue States: The Rule of Force in World Affairs*, p. 51.

¹⁸ ดู James Cotton, *East Timor, Australia and Regional Order: Intervention and Its Aftermath in Southeast Asia*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2004.

ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1999 จนถึงวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 การบริหารติมอร์-เลสเตอยู่ภายใต้ United Nations Transitional Administration in East Timor หรือ UNTAET พันธกิจหลักของ UNTAET คือ จัดโครงสร้างการปกครอง และเศรษฐกิจเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับสถาบันองค์กรต่าง ๆ สำหรับเอกราชของติมอร์-เลสเตโดยสมบูรณ์ และ UNTAET ได้ส่งมอบอำนาจการบริหารประเทศให้ชาวติมอร์-เลสเตเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม อย่างไรก็ตามยังมีหน่วยงานของสหประชาชาติอยู่ในติมอร์-เลสเตต่อ ได้แก่ United Nations Mission of Support in East Timor หรือ UNMISSET เพื่อช่วยสนับสนุนการบริหารงานด้านต่าง ๆ ของรัฐบาลติมอร์-เลสเต โดยภารกิจนี้เสร็จสิ้นลงในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2012¹⁹

ตั้งแต่ที่อินโดนีเซียผนวกติมอร์ตะวันออกเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ จนถึงติมอร์ตะวันออกเป็นเอกราช มีผู้ที่เสียชีวิตจากความรุนแรงทั้งฝั่งเจ้าหน้าที่รัฐและพลเรือนติมอร์-เลสเตเป็นจำนวนมาก มีการรายงานข่าวจากสื่อต่างชาติว่า เจ้าหน้าที่รัฐอินโดนีเซียเสียชีวิต

¹⁹ สำหรับการรักษาสันติภาพในติมอร์-เลสเต ดูเพิ่มเติมได้ใน Daisaku Higashi, *Challenges of Construction Legitimacy in Peacebuilding: Afghanistan, Iraq, Sierra Leone, and East Timor*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015.; Mohamed C. Othman, *Accountability for International Humanitarian Law Violations: The Case of Rwanda and East Timor*, Berlin & Heidelberg: Springer.; Sarah Smith, *Gendering Peace: UN Peacebuilding in Timor-Leste*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019.

ราว 3,700 นาย ในขณะที่นายทหารระดับสูงอินโดนีเซียเปิดเผยว่า มีทหารอินโดนีเซียเสียชีวิตราว 5,000 นาย และชาวติมอร์-เลสเต ถูกสังหารไปราว 100,000 คน ในปฏิบัติการต่อสู้กับ Fretilin ของ ทหารอินโดนีเซีย²⁰

แม้ว่าชาวติมอร์-เลสเตจะได้แสดงเจตจำนงต้องการแยกตัวออกจาก ประเทศอินโดนีเซียและประสบความสำเร็จในการลงประชามติ แต่การสร้างชาติของชาวติมอร์-เลสเตที่เป็นอิสระและมีอำนาจ อธิปไตยเป็นของตนเองไม่ได้ราบรื่นและเกิดความขัดแย้งภายใน ขึ้นมากมาย ดังจะกล่าวในส่วนต่อไป

การสร้างชาติของชาวติมอร์-เลสเต

หลังจากติมอร์-เลสเตได้รับเอกราชอย่างสมบูรณ์ โดยมีนายซานานา กุสเมา (Xanana Gusmão) ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี และนายจูลเซ รามูซ-ออร์ตา (José Ramos-Horta) ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เรื่องที่รัฐบาลต้องเร่งดำเนินการ คือ พัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวติมอร์-เลสเต โดยปัญหาที่สำคัญของชาติเกิดใหม่อย่างติมอร์-เลสเตต้องเผชิญ คือ (1) ความขัดแย้งทางการเมืองภายในติมอร์-เลสเต (2) ความสัมพันธ์ กับประเทศอินโดนีเซียที่เคยมีความขัดแย้งกันมาอย่างยาวนาน และ (3) การปรองดองและความยุติธรรมสำหรับเหยื่อความรุนแรงทางการเมือง

²⁰ Lela E. Madjiah, *Timor Timur Perginya Si Anak Hilang*. Jakarta Pusat: Antara Pustaka Utama, 2002, p. xvi.

ติมอร์-เลสเตมีทรัพยากรที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ทั้งในทะเลและบนบก หินอ่อน ไม้จันทน์ และอื่น ๆ ที่สามารถนำไปใช้เป็นแหล่งรายได้หลักในการพัฒนาประเทศและสร้างโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ติมอร์-เลสเตมีการเลือกตั้งในปี ค.ศ. 2007 หลังการเลือกตั้ง นายจูแซ รามูซ-ออร์ตา ได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี และนายชานานา กุสเมา เป็นนายกรัฐมนตรี ความขัดแย้งทางการเมืองนำไปสู่การทำรัฐประหารใน ปี ค.ศ. 2008 ทำให้ UNMISET ขยายเวลาปฏิบัติการในติมอร์-เลสเตออกไปจากที่เคยกำหนดไว้ว่า ปฏิบัติการจะสิ้นสุดในปี ค.ศ. 2005 แต่กว่าที่กองกำลังและหน่วยงานขององค์การสหประชาชาติและกองกำลังออสเตรเลียจะถอนตัวออกจากติมอร์-เลสเตอย่างเป็นทางการ คือ ปี ค.ศ. 2012 ซึ่งเป็นปีที่มีการเลือกตั้งอีกครั้งในติมอร์-เลสเต การเลือกตั้งดังกล่าวได้สะท้อนพัฒนาการทางด้านการเมืองของติมอร์-เลสเต กล่าวคือ การเลือกตั้งเป็นการแข่งขันกันระหว่างพรรค National Council for Timorese Resistance (CNRT) ของนายชานานา กุสเมา ที่มีนโยบายให้ความสำคัญกับการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศเพื่อปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานภายในประเทศ และพรรค Fretilin ซึ่งในขณะนี้ คือ พรรคฝ่ายค้านซึ่งมีนโยบายต่อต้านการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ การที่พรรคของนายชานานา กุสเมา ได้รับชัยชนะแสดงถึงทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศที่มาจากการเลือกของประชาชน

แม้ว่าจะจะเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์แล้ว ติมอร์-เลสเตยังคงพึ่งพิงความช่วยเหลือจากนานาชาติ พื้นฐานการพัฒนาประเทศยังคงอาศัย

ความช่วยเหลือจากต่างชาติค่อนข้างมาก และเนื่องจากเป็นประเทศ
เกิดใหม่ที่เคยมีประสบการณ์ความรุนแรงและการต่อสู้ทางการเมือง
อย่างหนักหน่วงทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของติมอร์-เลสเตยังเป็น
เรื่องที่ต้องใช้เวลาในการปูพื้นฐานและพัฒนาอีกยาวไกล²¹

ติมอร์-เลสเตได้วางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติ 20 ปี
(ค.ศ. 2011-2030) โดยให้ความสำคัญกับการขจัดความยากจน
สร้างความมั่นคงและเสถียรภาพที่ยั่งยืน และสร้างความมั่นคงแก่
สถาบันหลักของชาติ โดยการพัฒนาที่แผนยุทธศาสตร์นี้ให้ความสำคัญ
มี 4 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนาทุนทางสังคม (2) การพัฒนาโครงสร้าง
พื้นฐาน (3) การพัฒนาเศรษฐกิจ และ (4) การพัฒนารอบโครงสร้าง
เชิงสถาบัน

ในด้านการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของติมอร์-เลสเตในชุมชน
ประชาคมระหว่างประเทศ ติมอร์-เลสเตแสดงความประสงค์เข้าเป็น
สมาชิกอาเซียน และได้เข้าพบผู้นำชาติสมาชิกอาเซียนเพื่อขอ
การสนับสนุน โดยชี้ให้เห็นถึงจุดแข็งของติมอร์-เลสเตว่าเป็นประเทศ
ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเช่นน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ หากเข้าเป็น
สมาชิกอาเซียนจะเป็นประโยชน์ต่ออาเซียนมากกว่าเป็นภาระ
อย่างไรก็ตามในปัจจุบันติมอร์-เลสเตยังคงมีสถานะเป็น “ผู้สังเกตการณ์”
ของอาเซียน ซึ่งสามารถเข้าร่วมการประชุมสำคัญ ๆ ของอาเซียนได้
และอาเซียนได้จัดตั้งคณะทำงานภายใต้คณะมนตรีประสานงานอาเซียน

²¹ ดู นกตล ชาติประเสริฐ, “ติมอร์ตะวันออก : การยึดครอง การแทรกแซง และการพึ่งพิง,”
วารสารศิลปศาสตร์, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2548.

เพื่อศึกษาและประเมินความเป็นไปได้ในการรับติมอร์-เลสเตเข้าเป็นสมาชิกใหม่อาเซียน โดยศึกษาเสร็จไปแล้ว 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการเมืองและความมั่นคง กับด้านเศรษฐกิจ ยังขาดด้านสังคมและวัฒนธรรม²² นอกจากนี้ติมอร์-เลสเตได้ลงนามในสนธิสัญญามิตรไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia) หรือ TAC ในปี ค.ศ. 2007²³

ประเด็นเรื่องการปรองดองและความยุติธรรมสำหรับเหยื่อความรุนแรงทางการเมืองยังคงเป็นประเด็นที่สำคัญสำหรับการสร้างชาติติมอร์-เลสเต ในช่วงเวลาที่ UNTAET ยังคงดำเนินการอยู่ในติมอร์-เลสเต ได้พยายามสถาปนาหลักนิติรัฐในชาติที่เพิ่งเกิดใหม่ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวติมอร์-เลสเตไม่มีศาล ไม่มีทนายความ UNTAET ได้สร้างโครงสร้างระบบยุติธรรมขึ้น ผู้ที่เคยตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง

²² โชคสุข กรกิตติชัย, “ความเป็นไปได้ของประเทศติมอร์-เลสเตกับการเป็นสมาชิกอาเซียนลำดับที่ 11,” เอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร <http://www.parliament.go.th/library>, 2560, เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2565, หน้า 8, 10.

สถานการณ์ล่าสุดจากที่ประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 40 เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ. 2022 ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา ได้มีมติร่วมกันในหลักการที่จะรับติมอร์-เลสเตเข้าเป็นประเทศสมาชิกอาเซียนลำดับที่ 11 โดยขั้นตอนต่อไป คือ การวางแผนในขั้นตอนการดำเนินการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนอย่างเป็นทางการต่อไป ดูแถลงการณ์ของอาเซียน ASEAN Leaders' Statement on the Application of Timor-Leste for ASEAN Membership

²³ Maria Ortuoste, “Timor-Leste and ASEAN: From enmity to amity, exclusion to semi-inclusion,” in Andrew McWilliam, and Michael Leach, (eds.), *Routledge Handbook of Contemporary Timor-Leste*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019, p. 306.

เห็นพ้องต้องกันว่า การปรองดองไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากความรับผิดชอบ²⁴ ทั้งนี้ นอกจากความรุนแรงและการสังหารหมู่ อันเกิดจากการกระทำของทหารอินโดนีเซียแล้ว ยังมีความรุนแรงที่เกิดจากชาวติมอร์-เลสเต ด้วยกันเอง การเผาบ้านเรือนโดยเพื่อนบ้าน การทำร้ายร่างกายและการสังหารที่เกิดจากคนในชาติเดียวกันเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าวิตกที่ต้องให้ความสำคัญ เพื่อให้ติมอร์-เลสเตเกิดกระบวนการปรองดองที่แท้จริงและประเทศสามารถดำเนินต่อไปได้

เมื่อเป็นประเทศเอกราชแล้ว ด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศเป็นด้านที่รัฐบาลติมอร์-เลสเตให้ความสำคัญอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่าง ๆ แทบจะทันทีที่เป็นเอกราชอย่างเป็นทางการ และไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศแรก ๆ ที่ติมอร์-เลสเตให้ความสำคัญ และได้สานความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ

ความสัมพันธ์ระหว่างติมอร์-เลสเตกับไทย

ช่วงก่อนและหลังติมอร์-เลสเตได้รับเอกราช

ติมอร์-เลสเตและไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันทั้งก่อนและหลังติมอร์-เลสเตเป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ และดำเนินต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันทั้งในระดับภาครัฐและเอกชน ความร่วมมือในระดับต่าง ๆ ครอบคลุมหลายด้านที่สำคัญ ในส่วนนี้ ผู้เขียนแบ่งการอธิบาย

²⁴ Irena Cristalis, *East Timor: A Nation's Bitter Dawn*, Second edition. London and New York: Zed Books, 2009, pp. 263-4.

ออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านการเมืองและความมั่นคง กับด้านเศรษฐกิจ และการลงทุน

ด้านการเมืองและความมั่นคง

หลังการลงประชามติแยกตัวออกจากอินโดนีเซีย และเกิดความรุนแรงทางการเมือง รัฐบาลไทยเข้าไปมีบทบาทในการรักษาสันติภาพและการพัฒนาประเทศติมอร์-เลสเตตั้งแต่อีก่อนปี ค.ศ. 2002 ก่อนที่ติมอร์-เลสเตจะได้เอกราชโดยสมบูรณ์ ไทยได้เข้าไปปฏิบัติการร่วมกับองค์การสหประชาชาติในหลายภารกิจ เช่น UN Mission in East Timor (UNAMET) International Force in East Timor (INTERFET) UN Transitional Administration in East Timor (UNTAET) และ UN Mission of Support in East Timor (UNMISSET)

หลังจากการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างติมอร์-เลสเตและไทยอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 แล้วสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงดิลีได้เปิดทำการเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม ในปีเดียวกัน และไทยได้ส่งเอกอัครราชทูตไปประจำที่ติมอร์-เลสเต ในขณะที่ติมอร์ก็ส่งอุปทูตติมอร์-เลสเตมาประจำประเทศไทยเช่นกัน นอกจากนั้นยังมีการแลกเปลี่ยนการเยือนผู้นำและเจ้าหน้าที่ระดับสูงระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในระดับรัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ และนายชานานา กุสเมา ประธานาธิบดีคนแรกของติมอร์-เลสเตเคยมาเยือนไทยอย่างเป็นทางการช่วงระหว่างวันที่ 6-9 พฤศจิกายน ค.ศ. 2002 หลังจากติมอร์-เลสเตประกาศเอกราชเพียงไม่กี่เดือน

ระดับรัฐบาลมีการให้ความช่วยเหลือทางการเงินและด้านอื่น ๆ ซึ่งในช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่น ไทยช่วยเหลือติมอร์-เลสเต ในปี ค.ศ. 1999 โดยส่งมอบข้าวสาร มูลค่า 2 ล้านบาท และเงินช่วยเหลือจำนวน 1 ล้านบาท ขณะที่การให้ความช่วยเหลือแบบเงินให้เปล่าในปี ค.ศ. 2002 มีมูลค่ากว่า 18 ล้านบาท เพื่อนำไปช่วยเหลือในการจัดงานฉลองเอกราช นอกจากนั้น ยังจัดให้มีการศึกษาดูงานและอบรมเพื่อให้ความรู้ทางด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ช่วงเดือนกันยายน-สิงหาคม ค.ศ. 2002 ได้จัดให้ผู้นำท้องถิ่น ติมอร์-เลสเต เดินทางมาศึกษาดูงานด้านการปกครองท้องถิ่น และโครงการตามพระราชดำริ ระหว่างวันที่ 20 สิงหาคม - 3 กันยายน ค.ศ. 2002 โดยได้แยกไปศึกษาดูงานในจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัด เชียงราย และจังหวัดอุบลราชธานี²⁵

ด้านเศรษฐกิจและการลงทุน

ด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างติมอร์-เลสเตและไทย มีทั้งระดับรัฐบาลและผู้ประกอบการเอกชน ซึ่งเน้นให้ความสำคัญในด้านการให้ความช่วยเหลือด้านทางการเงิน พลังงาน และเกษตรกรรม สินค้าส่งออกที่สำคัญของติมอร์-เลสเต ได้แก่ กาแฟ เนื้อมะพร้าวแห้ง

²⁵ สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สพพ.), “สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต: Democratic Republic of Timor-Leste,” 2557, <https://www.neda.or.th/home/uploads%20-%20Copy/news/29201585231-4J96Rozz.pdf> เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2565, หน้า 22.

สำหรับผลิตน้ำมัน และหินอ่อน เป็นต้น โดยคู่ค้าที่สำคัญของ
ติมอร์-เลสเต ได้แก่ สหรัฐอเมริกา เยอรมัน โปรตุเกส อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น
สิงคโปร์ แคนาดา ออสเตรเลีย และประเทศหมู่เกาะในมหาสมุทร
อินเดีย ติมอร์-เลสเตมีศักยภาพในการส่งออกพลังงาน ส่วนสินค้า
นำเข้าที่สำคัญ ได้แก่ รถยนต์และส่วนประกอบ ข้าว แป้งสาลี
เครื่องใช้ไฟฟ้าและชิ้นส่วน

ในอดีต การค้าแบบทวิภาคีระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเตค่อนข้าง
จำกัด สินค้าส่งออกสำคัญของไทยไปยังติมอร์-เลสเต ได้แก่ สินค้า
เกษตร เช่น น้ำตาลทราย ข้าว และ ข้าวโพด และสินค้าอุตสาหกรรม
เช่น อุปกรณ์และส่วนประกอบรถยนต์ น้ำมันสำเร็จรูป และผลิตภัณฑ์
ยาง ในขณะที่ไทยนำเข้าน้ำมันดิบเป็นหลักจากติมอร์-เลสเต นอกจากนี้
ยังมีการนำเข้าผลิตภัณฑ์สิ่งทอ เสื้อผ้าสำเร็จรูป เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด
เครื่องใช้และเครื่องตกแต่งภายในบ้าน เป็นต้น โดยไทยเป็น
ฝ่ายที่ได้ดุลการค้า แต่ในปัจจุบันจากสถานการณ์โลกที่ทำให้ไทยต้อง
แสวงหาแหล่งพลังงานที่หลากหลาย ไทยนำเข้าน้ำมันจากติมอร์-เลสเต
มากขึ้น จนทำให้ติมอร์-เลสเตเริ่มเป็นฝ่ายที่ได้ดุลการค้า

ด้านการลงทุนในติมอร์-เลสเต ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนด้านพลังงาน
จากกลุ่มประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น
โดยเฉพาะในเขต JPDA ในทะเลติมอร์ นอกจากนี้ยังมีการลงทุน
ด้านโทรคมนาคมซึ่งเป็นการลงทุนจากประเทศในอาเซียน ได้แก่
ประเทศอินโดนีเซีย และเวียดนาม การลงทุนในภาคบริการ การท่องเที่ยว
การขนส่งโลจิสติกส์ และการแพทย์ มักมาจากกลุ่มประเทศสิงคโปร์

จีน อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย²⁶

นอกจากด้านการเมืองและความมั่นคง กับด้านเศรษฐกิจและการลงทุนแล้ว ทิมอร์-เลสเตกับไทยยังมีความร่วมมือในด้านอื่น ๆ อีกด้วย ความร่วมมือที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความร่วมมือทางวิชาการ ผ่านสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศ (สพร.) โดยเฉพาะด้านการเกษตร สาธารณสุข และพลังงาน และ (2) ความร่วมมือด้านพลังงาน ระหว่างกระทรวงพลังงานกับกระทรวงปิโตรเลียมและทรัพยากรแร่ธาตุติมอร์-เลสเต และบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) กับบริษัท Timor GAP บริษัทน้ำมันแห่งชาติติมอร์-เลสเต

สรุป

ติมอร์-เลสเต ประเทศกำเนิดล่าสุดของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี ค.ศ. 2002 มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน การเป็นเอกราชของติมอร์-เลสเตมีความสัมพันธ์กับวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตการเมือง และการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญในอินโดนีเซีย การสิ้นสุดอำนาจของประธานาธิบดีซูฮาร์โตและยุคระเบียบใหม่เปิดโอกาสให้กับชาวติมอร์ตะวันออกเรียกร้องเอกราช ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของโลกในขณะนั้น จากที่ในช่วงสงครามเย็นประเทศสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรเห็นชอบที่ติมอร์ตะวันออกถูกผนวกเป็น

²⁶ สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สพพ.), “สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต: Democratic Republic of Timor-Leste,” หน้า 23-24.

ส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย แต่เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง สิทธิมนุษยชน กลายเป็นประเด็นสำคัญในเวทีระหว่างประเทศ ชาติด่าง ๆ จึงสนับสนุน จุดยืนของชาวติมอร์ตะวันออกที่ต้องการเป็นเอกราช

รัฐบาลอินโดนีเซียภายใต้ประธานาธิบดีฮาบีบีได้ให้ทางเลือกสองทาง แก่ชาวติมอร์ตะวันออกผ่านการลงประชามติ ระหว่างอยู่เป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซียในฐานะเขตปกครองพิเศษ กับแยกตัวออกไปเป็น ประเทศเอกราช ซึ่งผลการลงประชามติแสดงให้เห็นถึงความต้องการ เป็นเอกราชของประชาชนชาวติมอร์ตะวันออกส่วนใหญ่ แต่เส้นทาง ไปสู่เอกราชของชาวติมอร์ตะวันออกนั้นไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ ความรุนแรงทางการเมืองและการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยกลุ่ม สนับสนุนการเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซียทำให้องค์การนานาชาติ ต้องเข้าไปรักษาความสงบและสันติภาพในติมอร์-เลสเตเป็นระยะเวลา นานหลายปี หลังการเป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ ติมอร์-เลสเต ต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งภายใน จากความแตกต่างทาง ความคิดเห็นทางการเมือง และความขัดแย้งในกลุ่มชนชั้นนำไปสู่การรัฐประหาร ในขณะเดียวกันก็ต้องเร่งฟื้นฟูและพัฒนาประเทศที่ เสียหายย่อยยับจากช่วงความขัดแย้งทางการเมือง

ติมอร์-เลสเตให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อย่างมากและยังประเทศที่ต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากต่างชาติ ค่อนข้างสูงตั้งแต่ก่อนเป็นประเทศเอกราช ด้วยตำแหน่งที่ตั้งและ ประวัติศาสตร์ทำให้ติมอร์-เลสเตต้องการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียน ตั้งแต่ตอนที่เพิ่งเป็นเอกราช ซึ่งจนถึงปัจจุบัน ก็ยังไม่สามารถบรรลุ

เป้าหมายได้ อย่างไรก็ตามติมอร์-เลสเตน่าจะจะได้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในที่สุด ไทยในฐานะหนึ่งในประเทศสมาชิกอาเซียนและเป็นประเทศที่เข้าไปมีบทบาทในการสร้างสันติภาพในติมอร์-เลสเตตั้งแต่แรกเริ่มและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับติมอร์-เลสเตมาตลอด มีศักยภาพที่จะเข้าไปลงทุนในติมอร์-เลสเตมากขึ้น ในขณะเดียวกันติมอร์-เลสเตก็มีศักยภาพในด้านพลังงานและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ทิศทางความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศจึงมีแนวโน้มที่จะแน่นแฟ้นและมีความสัมพันธ์กันในทางบวกมากยิ่งขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

จอห์น จี. เทเลอร์. *ติมอร์ตะวันออก : เส้นทางสู่เอกราช*. สิทธา เลิศไพบูลย์ศิริ และอรพรรณ สีนะนิธิกุล (แปล). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2555.

โชคสุข กรกิตติชัย. “ความเป็นไปได้ของประเทศติมอร์-เลสเตกับการเป็นสมาชิกอาเซียนลำดับที่ 11.” เอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร <http://www.parliament.go.th/library>, 2560, เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2565.

นภดล ขาติประเสริฐ. “ติมอร์ตะวันออก : การยึดครอง การแทรกแซง และการพิงพิง.” *วารสารศิลปศาสตร์*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2548: 37-54.

วัลลภ พิริยวรรณะ. “กว่าจะเป็นติมอร์-เลสเต (ติมอร์ตะวันออก) วันนี้ Regarding East Timor.” *วารสารเอเชียพิจาร* ศูนย์ศึกษาเอเชีย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 มกราคม-มิถุนายน 2558: 123-169.

สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สพพ.). “สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต : Democratic Republic of Timor-Leste.” 2557, <https://www.neda.or.th/home/uploads%20-%20Copy/news/29201585231-4J96Rozz.pdf> เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2565.

ກາສາວັງກຸຸບ

- Berlie, Jean A.. *East Timor's Independence, Indonesia and ASEAN*. New York: Palgrave Macmillan, 2018.
- Chomsky, Noam. *Rogue States: The Rule of Force in World Affairs*. London: Pluto Press, 2000.
- Cotton, James. *East Timor, Australia and Regional Order: Intervention and Its Aftermath in Southeast Asia*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2004.
- Cristalis, Irena. *East Timor: A Nation's Bitter Dawn*. Second edition. London and New York: Zed Books, 2009.
- Gin, Ooi Keat (ed.). *Southeast Asia: A Historical Encyclopedia, from Angkor Wat to East Timor*. Santa Barbara, California, Denver, Colorado, and Oxford, England: ABC Clio, 2004.
- Hägerdal, Hans. *Lords of the Land, Lords of the Sea: Conflict and Adaptation in Early Colonial Timor, 1600-1800*. Leiden, KITLV Press, 2012.
- Higashi, Daisaku. *Challenges of Construction Legitimacy in Peacebuilding: Afghanistan, Iraq, Sierra Leone, and East Timor*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015.

- Kammen, Douglas. *Three Centuries of Conflict in East Timor*. New Brunswick, New Jersey, and London: Rutgers University Press.
- Kingsbury, Damien. *East Timor: The Price of Liberty*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.
- Marker, Jamsheed. *East Timor: A Memoir of the Negotiations for Independence*. Jefferson, North Carolina, and London: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2003.
- McWilliam, Andrew and Leach, Michael (eds.). *Routledge Handbook of Contemporary Timor-Leste*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019.
- Othman, Mohamed C.. *Accountability for International Humanitarian Law Violations: The Case of Rwanda and East Timor*. Berlin & Heidelberg: Springer.
- Smith, Sarah. *Gendering Peace: UN Peacebuilding in Timor-Leste*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2019.
- Stanely, Elizabeth. *Torture, Truth and Justice: The Case of Timor-Leste*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 2009.
- Sugget, Neil. *See the Road Well: Shaping East Timor's Frontier*. Canberra: Pandanus Books, Research School of

Pacific and Asian Studies, The Australian National University, 2005.

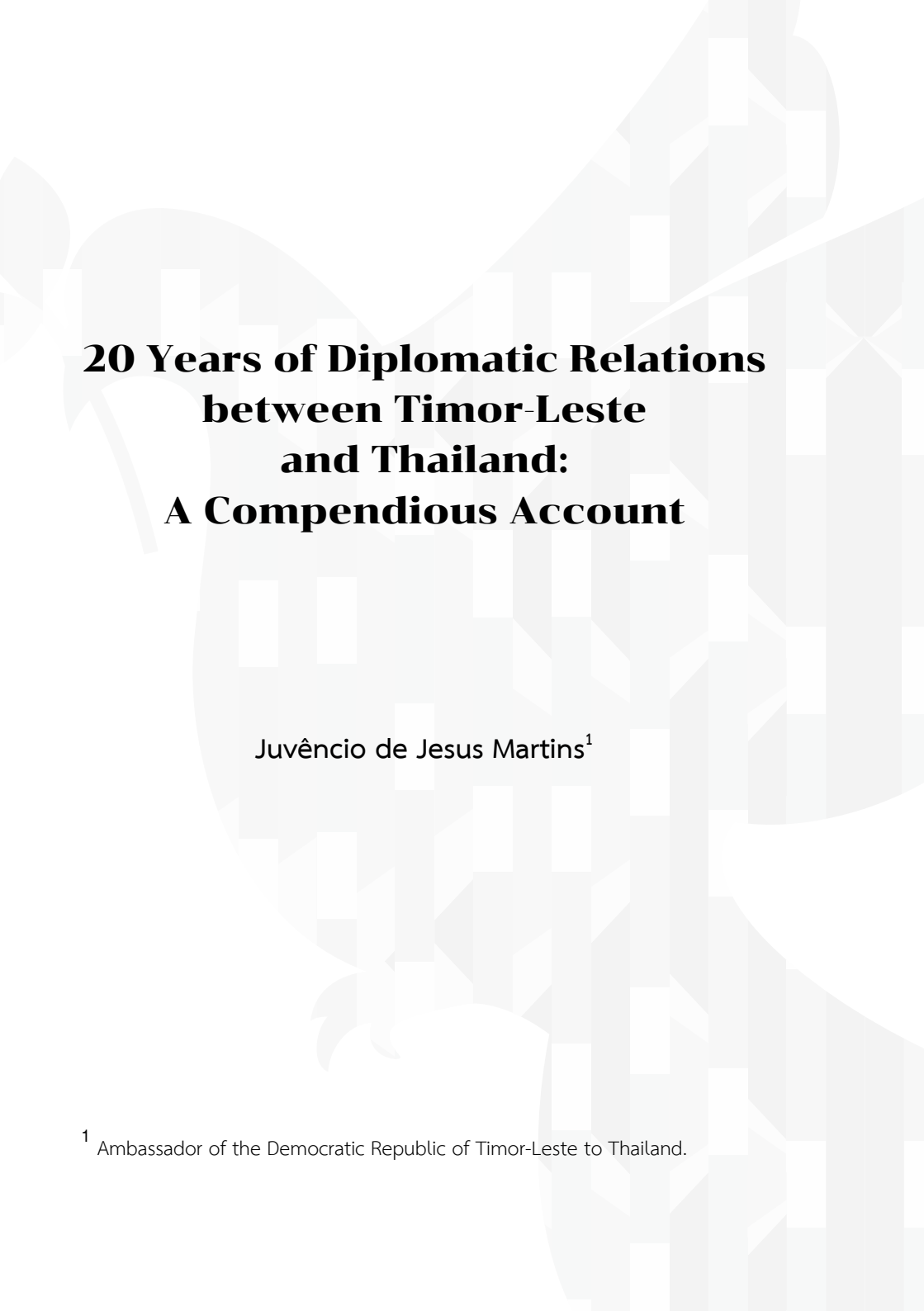
ภาษาอินโดนีเซีย

Habibie, Bacharuddin Jusuf. *Detik-Detik yang Menentukan: Jalan Panjang Indonesia Menuju Demokrasi*. Jakarta: THC Mandiri, 2006.

Jasmi, Khairul. *Eurico Guterres: Melintas Badai Politik Indonesia*. Jakarta: Pustaka Sinar Harapan. 2002.

Madjiah, Lela E.. *Timor Timur Perginya Si Anak Hilang*. Jakarta Pusat: Antara Pustaka Utama, 2002.

Tomodok, E.M.. *Hari-Hari Akhir Timor Portugis*. Jakarta: Pustaka Jaya, 1994.

20 Years of Diplomatic Relations between Timor-Leste and Thailand: A Compendious Account

Juvêncio de Jesus Martins¹

¹ Ambassador of the Democratic Republic of Timor-Leste to Thailand.

After successive foreign domination for over 500 years, Timor-Leste became a free and independent country in May 2002. Due to the then very delicate situation, multinational forces under the auspices of the United Nations had to intervene to restore peace and stability. This mission paved the way for the peaceful and orderly conduct of the process leading to the normal stewardship of the country's socio-political status until the day of its international recognition.

Amidst those contingents which constituted the multinational forces, the people of Timor-Leste found the sober Royal Thai Army, which took part in all its necessary facilities and knowledge for that noble purpose.

The Royal Thai Army was stationed in Baucau, 100 kilometers east of the capital, Dili. It was as if the government of Thailand at that time had detected the details of the Timorese people's necessity. The troops were equipped not only with rifles to spew bullets but also with precise knowledge on how to help the people in great predicaments effectively. The army taught the people, predominantly farmers, how to farm effectively and efficiently. They provided health services since they

learned that the city faced a significant scarcity of healthcare. They also helped rebuild temporary houses for the communities as many of them became homeless due to the situation.

Timor-Leste was very privileged as it was the first country to be honored with that Royal Thai Army's international noble task which sprouted from the marvelous idea of the then Thai Prime Minister, Hon. Chuan Leekpai, whose policy aimed to encourage the participation of the Royal Thai Army in the International Peace Keeping Operations.

General Boonsrang Niumpradit, at the time a Lieutenant General, was one of the most effective and successful Commanders for his profound understanding of Timor-Leste culture, psychology, and the way of life of Timorese society. His model of comprehensive approaches and engagements with Timorese society in that very volatile situation attracted worldwide admiration that was further used as a case study by other stakeholders.

The memories of the Royal Thai Army are deeply carved in the hearts of the Timorese people and the pages of Timor-Leste history. All the more, the participation of the Royal Thai Army with all its virtuousness at that very

unforgettable moment has verily constituted the peremptory embryonic ingredient and cornerstone of diplomatic relations between Timor-Leste and Thailand.

After two years under the United Nations administration, with the Royal Thai Army joining the mission, the final decision came out that the legitimate administration of the country would be handed over to the Timorese people, scheduled to take place in Dili on May 20, 2002. The world witnessed the grand ceremony of the independence recognition, and the representatives from the majority of the United Nations members were present at midnight between May 19 and 20, 2002.

Timor-Leste became, de facto and de jure, a new family member of the United Nations Organization. The world welcomed the country in exhilaration, proven by the gestures of receptivity from the representatives of all countries and the manifestation of their desires to establish diplomatic relations with Timor-Leste at that very moment.

Among other delegations which had the privilege of seizing that momentous occasion, Thailand was among the first countries to establish diplomatic relations with

Timor-Leste.

Following that formal act, both parties established their respective Embassies in Dili and Bangkok. There have been eight successive ambassadorial missions from Thailand to Dili and three from Timor-Leste to Bangkok.

Soon after establishing diplomatic relations, the two countries jointly identified areas of cooperation that were beneficial to each other. In the bilateral domain, Timor-Leste benefited greatly from the development projects offered by the Government of Thailand in formal and informal education, agriculture, health, infrastructure, and tourism.

As technical cooperation was a key to their bilateral relations, the two sides set up a mechanism that may be called “*Technical Consultation*” or the Annual Consultation on Technical Cooperation between Thailand and Timor-Leste, whereby they could adequately identify the priorities for which the government of Thailand could precisely and effectively carry out its plans and programs.

Thailand International Cooperation Agency (TICA) is the government institution tasked with implementing these programs. Within the framework of the Technical Consultation, both parties have been conducting alternately

bilateral meetings in Dili and Bangkok, while there has been a pause during the COVID-19 pandemic, the program is expected to resume soon.

Within the precept of mutual help, Timor-Leste also stretched its hand to show sympathy and solidarity to the people of Thailand in times of affliction precisely in 2015 where more than twenty thousand people were affected by the tropical storm, Jangmi.

As a logical consequence of the long-lasting grievous situation endured by Timor-Leste, it has been facing multifaceted challenges in its interaction with international counterparts throughout its nation-building process. It is highly appreciated that Thailand has always been showing its sympathy and love to bear with Timor-Leste the difficulties all through these years of cooperation.

As if it were not enough with all the generous support mentioned above, Thailand, through Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn, who by deep love and unmeasured sympathy toward unfortunate people, spared Her precious time to willingly assist in Timor-Leste's economic recovery and nation building process. Her Royal Highness has been assisting Timor-Leste in the area of

agriculture, education, teacher empowerment (through the honoring of the Prince Mahidol Award), and school infrastructure. The assistance will expand to other areas of community development. Her Royal Highness currently has six projects in Timor-Leste, where She also visited to assess these projects' progress. Her Royal Highness's presence in the country further cemented the relationship between Timor-Leste and Thailand.

The solid bilateral relation between the two countries is characterized even more by the high-level official visit of Timor-Leste Prime Minister Kayrala Xanana Gusmão in April 2013, the successive visits of Foreign Ministers of Timor-Leste to Bangkok, and the reciprocal visit of H.E. Mr. Don Pramudwinai, Minister of Foreign Affairs of Thailand to Dili in 2017.

In the multilateral domain, Thailand and Timor-Leste maintain friendly and supportive relations. Thailand has been unwaveringly supporting Timor-Leste in its bid for ASEAN membership. And since the application of Timor-Leste to join the organization, Thailand has been very active in providing capacity building for Timor-Leste's government officials, and it continues to do so under the Technical

Cooperation mechanism. Meanwhile, Timor-Leste, as part of the Southeast Asia family, has always supported Thailand in all its bidding for international candidacies within United Nations bodies and other international organizations.

As an upper-middle-income economy, Thailand constitutes an invaluable source of economic advantage and a knowledge base for Timor-Leste. Under the technical cooperation framework, Timor-Leste will certainly avail this opportunity to promote and mobilize investments in all pertinent sectors of the country. The century's long experience in economic development will undoubtedly be of great value for Timor-Leste in its nation-building process. At the same time, Timor-Leste stands ready to cooperate with Thailand to generate inclusive and equitable growth for all.

Timor-Leste and Thailand's diplomatic relations is now 20 years old. I am confident that these ties are both strong and deep-rooted. Every Timorese diplomat in Thailand is always committed to working hard by utilizing all available resources to strengthen this relations further. Both parties should exert all necessary efforts to ensure

that every plan and program under the mechanisms of these diplomatic relations are duly implemented. By promoting awareness among the people in both countries about the values of this friendly relation, Thailand and Timor-Leste will benefit tremendously.

As a land of great values and principles, Thailand can count on Timor-Leste in our journey, working hand in hand toward peace in the world and a more just and prosperous humanity.

The Embassy of
the Democratic Republic of
Timor-Leste
Bangkok

20 ปี ความสัมพันธ์ทางการทูต ติมอร์-เลสเต – ไทย โดยสังเขป¹

นายจูเว็งซียู ดือ จือซุช มาร์ติงซ์

¹ บทความภาษาไทยนี้เป็นการแปลสรุปอย่างไม่เป็นทางการ จากบทความเรื่อง “20 Years of Diplomatic Relations between Timor-Leste and Thailand: A Compendious Account” เขียนโดยนายจูเว็งซียู ดือ จือซุช มาร์ติงซ์ เอกอัครราชทูตสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเตประจำประเทศไทย.

หลังจากที่ติมอร์-เลสเตอยู่ภายใต้การปกครองของอิทธิพลต่างชาติกว่า 500 ปี ติมอร์-เลสเตได้รับเอกราช เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2002 และด้วยความอ่อนไหวของสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น กองกำลังนานาชาติภายใต้การสนับสนุนขององค์การสหประชาชาติจึงเข้ามาช่วยฟื้นฟูความสงบสุขและสร้างเสถียรภาพภายในประเทศให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย จนติมอร์-เลสเตได้รับการยอมรับจากนานาชาติในเวลาต่อมา โดยกองกำลังของไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังจากนานาชาติที่เข้ามาปฏิบัติภารกิจในติมอร์-เลสเต

กองทัพอไทยประจำการอยู่ที่จังหวัดเบาเกา ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงดิลีไปทางตะวันออกประมาณ 100 กิโลเมตร โดยกองทหารของไทยมิได้มุ่งเพียงปฏิบัติภารกิจด้านการรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้ความรู้แก่ประชาชนที่กำลังเผชิญความยากลำบาก โดยเฉพาะการถ่ายทอดวิธีทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ การให้บริการด้านสาธารณสุข และช่วยก่อสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราวสำหรับชุมชนและผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ทางการเมืองก่อนหน้านี้

นับว่าเป็นเกียรติของติมอร์-เลสเตอย่างยิ่งที่เป็นประเทศแรกที่กองทัพอไทยเข้าร่วมปฏิบัติภารกิจในระดับนานาชาติเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นแนวคิดของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ที่มโนบายให้กองทัพอไทยเข้าร่วมภารกิจการรักษาสันติภาพนานาชาติ นอกจากนี้ พลเอก บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์ (ซึ่งขณะนั้นมีศพลโท) ถือเป็นหนึ่งในผู้บัญชาการทหารที่ประสบความสำเร็จและปฏิบัติ

ภารกิจได้อย่างดีเยี่ยมเนื่องจากมีความเข้าใจวัฒนธรรม จิตวิทยา และวิถีชีวิตของสังคมติมอร์-เลสเต โดยใช้แนวทางที่ครอบคลุมแบบองค์รวม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชาวติมอร์-เลสเต ซึ่งแนวทางดังกล่าวได้รับคำชื่นชมจากนานาประเทศและกลายเป็นกรณีศึกษาชั้นดีสำหรับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง กล่าวได้ว่าความทรงจำเกี่ยวกับการปฏิบัติภารกิจของทหารไทยในติมอร์-เลสเต ได้ตราตรึงอยู่ในใจของชาวติมอร์-เลสเต และเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างติมอร์-เลสเตกับไทยในเวลาต่อมา

หลังจากที่สหประชาชาติเข้ามาช่วยบริหารจัดการติมอร์-เลสเตเป็นเวลา 2 ปี ก็ได้ส่งไม้ต่อให้ติมอร์-เลสเต ดูแลปกครองตนเองในวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 โดยมีผู้แทนจากประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ขององค์การสหประชาชาติมาร่วมเป็นสักขีพยานในพิธีดังกล่าว และต้อนรับติมอร์-เลสเตเข้าเป็นสมาชิกใหม่ขององค์การสหประชาชาติ โดยประเทศต่าง ๆ ได้แสดงความประสงค์ที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์-เลสเตในทันที และไทยเป็นประเทศแรก ๆ ที่สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์-เลสเต

หลังการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเต ทั้งสองฝ่ายได้ตั้งสถานเอกอัครราชทูตในอีกประเทศ จนถึงปัจจุบันมีเอกอัครราชทูตไทยมาประจำการที่กรุงดิลีแล้ว 8 คน ในขณะที่มีเอกอัครราชทูตติมอร์-เลสเตมาประจำการที่สถานเอกอัครราชทูตติมอร์-เลสเตประจำประเทศไทยแล้ว 3 คน หลังจากการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตได้ไม่นาน ทั้งสองประเทศได้ร่วมกันระบุนุสาชา

ความร่วมมือทวิภาคีต่าง ๆ ที่เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน โดยเฉพาะโครงการเพื่อการพัฒนาจากรัฐบาลไทยซึ่งเป็นประโยชน์แก่ติมอร์-เลสเตเป็นอย่างมาก ทั้งการพัฒนาในด้านการศึกษา การเกษตร สาธารณสุข โครงสร้างพื้นฐาน และการท่องเที่ยว โดยทั้งสองประเทศได้จัดตั้งกลไกการประชุมความร่วมมือทางวิชาการไทย – ติมอร์-เลสเต (Annual Consultation on Technical Cooperation between Thailand and Timor-Leste) เพื่อจัดลำดับความสำคัญของโครงการเพื่อให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (กระทรวงการต่างประเทศ) เป็นผู้ดำเนินโครงการเหล่านี้ นอกจากนี้ ทั้งสองประเทศยังช่วยเหลือเกื้อกูลกันและแสดงความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันในช่วงที่แต่ละฝ่ายเผชิญความยากลำบากและความท้าทายต่าง ๆ ยิ่งไปกว่านั้น สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทานความช่วยเหลือในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศติมอร์-เลสเต ในด้านการเกษตร การศึกษา การพัฒนาครูอาจารย์ (ผ่านการพระราชทานรางวัลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดล) และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของโรงเรียน ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนาชุมชนโดยรอบ โดยมีโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในต่างประเทศในพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโรงเรียน 6 แห่ง ของติมอร์-เลสเต โดยพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยือนติมอร์-เลสเต เพื่อทรงประเมินความคืบหน้าของโครงการต่าง ๆ ด้วย กล่าวได้ว่า พระมหากรุณาธิคุณของพระองค์

ได้ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศเป็นอย่างมาก นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนการเยือนระดับสูงระหว่างทั้งสองประเทศ อาทิ การเยือนไทยของนายชานานา กุสเมานายกรัฐมนตรีติมอร์-เลสเต เมื่อปี ค.ศ. 2013 การเยือนไทยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศและความมั่นคงติมอร์-เลสเต อีกหลายครั้ง รวมถึงการเยือนติมอร์-เลสเตของนายดอน ปรมัตถ์วินัย ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่อปี ค.ศ. 2017 ได้ช่วยกระชับความสัมพันธ์ทวิภาคีของทั้งสองประเทศให้แน่นแฟ้นขึ้นด้วย

ในด้านความร่วมมือพหุภาคี ติมอร์-เลสเตและไทยเป็นมิตรประเทศที่สนับสนุนซึ่งกันและกันเสมอมา ไทยสนับสนุนติมอร์-เลสเตอย่างต่อเนื่องในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน อีกทั้งยังสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของข้าราชการติมอร์-เลสเต ในขณะที่ติมอร์-เลสเตสนับสนุนไทยอยู่เสมอในการลงสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งต่าง ๆ ในเวทีองค์การสหประชาชาติและองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ

กล่าวได้ว่า ประเทศไทยถือเป็นแหล่งโอกาสทางเศรษฐกิจและแหล่งความรู้ที่มีคุณค่าสำหรับติมอร์-เลสเต และติมอร์-เลสเตจะใช้ประโยชน์จากกรอบความร่วมมือกับไทยมาสนับสนุนการพัฒนาประเทศในขณะเดียวกัน ติมอร์-เลสเตก็พร้อมที่จะร่วมมือกับประเทศไทยเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตที่ทั่วถึงและเท่าเทียมสำหรับทุกคน

สายสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเตได้เติบโตมาครบ 20 ปี โดยมีความแข็งแกร่งและหยั่งรากลึก นักการทูตติมอร์-เลสเต

ในไทยทุกคนต่างมุ่งมั่นทุ่มเททำงานด้วยสรรพกำลังทั้งหมด เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ทั้งสองประเทศจะต้องร่วมมือกันขับเคลื่อนแผนงานต่าง ๆ ให้คืบหน้า รวมถึงต้องส่งเสริมความตระหนักรู้ในหมู่ประชาชนของทั้งสองประเทศเกี่ยวกับมิตรภาพที่มีค่าระหว่างกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ทั้งสองประเทศ นอกจากนี้ ไทยสามารถวางใจได้ว่า ทีมอร์-เลสเตพร้อมจะร่วมมือกับไทย ในการส่งเสริมสันติภาพ ความยุติธรรม และความรุ่งเรืองของมนุษยชาติ

สถานเอกอัครราชทูต

สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต

ประจำประเทศไทย

ความสัมพันธ์ไทย – ทิมอร์-เลสเต ในบริบทยุคสงครามเย็น และหลังสงครามเย็น

สุรพงษ์ ชัยนาม¹

เรียบเรียงโดย ยุทธฤทธิ์ บุณนาค² และสมिता หนูนภักดี³

¹ อดีตอธิบดีกรมเอเชียตะวันออกและกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ และอดีตเอกอัครราชทูตไทยในหลายประเทศ ได้แก่ เวียดนาม กรีซ โปรตุเกส เยอรมนี และแอฟริกาใต้.

² นักการทูตชำนาญการ กองเอเชียตะวันออก 1 กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ.

³ นักการทูตปฏิบัติการ กองเอเชียตะวันออก 1 กรมเอเชียตะวันออก กระทรวงการต่างประเทศ.

ในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมไม่ว่าจะในระดับใด ‘บริบท’ (context) เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ลึกซึ้งและรอบด้านยิ่งขึ้น การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างติมอร์-เลสเตและไทยก็เช่นเดียวกัน พัฒนาการของความสัมพันธ์ไม่ได้เกิดขึ้นโดยปราศจากบริบท ซึ่งบริบทในที่นี้มีทั้งบริบทภายในประเทศ บริบทในระดับภูมิภาค ตลอดจนบริบทในระดับโลก บทความขึ้นนี้จึงเป็นการรวบรวมเอามุมมองและประสบการณ์ของสุรพงษ์ ชัยนาม อดีตเอกอัครราชทูต และอดีตอธิบดีกรมเอเชียตะวันออกเกี่ยวกับพัฒนาการของความสัมพันธ์ไทยและติมอร์-เลสเต ที่อธิบายผ่านบริบทในระดับต่าง ๆ

บริบททางภูมิรัฐศาสตร์ที่นำไปสู่การได้รับเอกราช ของติมอร์ตะวันออก

เมื่อกลางคริสต์ศตวรรษที่ 16 ติมอร์ตะวันออกเป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกส โดยบริบททางภูมิรัฐศาสตร์ที่ทำให้ติมอร์ตะวันออกได้รับเอกราชมีสาเหตุจากปัจจัยทางการเมืองภายในของโปรตุเกสและการเมืองภายในของติมอร์ตะวันออก กล่าวคือ การปฏิวัติคาร์เนชั่น (Carnation Revolution) ในโปรตุเกส เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1974 ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาจากการรัฐประหารโดยทหารฝ่ายซ้ายในโปรตุเกสที่ไม่พอใจรัฐบาลเผด็จการพลเรือนภายใต้การนำของนายพลแอนโตนิโอ ซาลาซ่า (António de Oliveira Salazar) ที่อยู่ในตำแหน่งมานานกว่า 42 ปี โดยรัฐบาลได้ส่งทหารไปปกป้องเมืองขึ้น

ของโปรตุเกสในทวีปแอฟริกา ทำให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิตและ
ใช้งบประมาณจำนวนมาก จนนำไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศ
ดังนั้น การรัฐประหารในครั้งนี้จึงได้รับการสนับสนุนจากประชาชน
จนนำไปสู่การปฏิวัติ ในขณะที่ในติมอร์ตะวันออก ในปีเดียวกัน
ได้มีการก่อตั้งขบวนการการเคลื่อนไหวทางการเมือง โดยเฉพาะ
กลุ่ม FRETILIN (The Revolutionary Front for an Independent
East Timor) ซึ่งมีนายซานานา กุสเมา (Xanana Gusmão) เป็นหนึ่งใน
ผู้มีบทบาทนำ และมีขบวนการ UDT (Uniao Democratica
Timorese) ซึ่งสนับสนุนโดยฝ่ายอินโดนีเซียอีกกลุ่มหนึ่ง

ติมอร์ตะวันออกประกาศเอกราชเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน
ค.ศ. 1975 แต่ในเดือนธันวาคมปีเดียวกันนั้น อินโดนีเซียเข้ายึดครอง
ติมอร์-เลสเต โดยประกาศว่า เป็นจังหวัดที่ 27 ของอินโดนีเซีย
และอ้างเหตุผลภัยคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งสอดคล้อง
กับบริบทสงครามเวียดนามที่เพิ่งยุติลงก่อนหน้านี้เมื่อเดือนเมษายน
ในปีเดียวกัน ดังนั้น ประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน ณ ขณะนั้น ซึ่งประกอบด้วยไทย
มาเลเซีย⁴ และฟิลิปปินส์ จึงมิได้ออกเสียงคัดค้านการกระทำของ
อินโดนีเซียในเวทีระหว่างประเทศ เนื่องจากเห็นว่าการกระทำดังกล่าว
เป็นการสกัดกั้นการแผ่อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ในติมอร์ตะวันออก

⁴ มาเลเซียแสดงการสนับสนุนอินโดนีเซียในการผนวกติมอร์-เลสเตอย่างเต็มที่ เพื่อแลกเปลี่ยน
กับการสนับสนุนของอินโดนีเซียหากมาเลเซียประสงค์ที่จะผนวกบรูไน เนื่องจากก่อนหน้านี้เคยมี
แนวคิดการนำบรูไนไปรวมกับสหพันธรัฐมาเลเซีย.

เพราะกลุ่ม FRETILIN มีแนวโน้มสนับสนุนลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นภัยคุกคามต่ออินโดนีเซียเท่านั้น แต่ยังกระทบต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของภูมิภาคโดยรวม ในขณะที่สิงคโปร์คงต้องออกเสียงเนื่องจากไม่เห็นด้วยกับการละเมิดกฎบัตรสหประชาชาติและหลักกฎหมายระหว่างประเทศในการยึดครองประเทศอื่นอย่างเปิดเผย และสิงคโปร์เห็นว่าควรใช้วิธีการปฏิบัติการในทางลับมากกว่า โดยเฉพาะเมื่อคำนึงว่า สิงคโปร์มีความหวาดระแวงด้านความมั่นคงเนื่องมาจากการที่ประเทศแวดล้อมไปด้วยประเทศขนาดใหญ่อย่างอินโดนีเซีย และมาเลเซีย ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์ที่ไม่ราบรื่นกับสิงคโปร์นัก เช่น การที่สิงคโปร์ถูกขับออกจากการเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธรัฐมาลายา (Federation of Malaya) ในปี ค.ศ. 1965 เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา สิงคโปร์ได้แสดงจุดยืนไม่คัดค้านการกระทำดังกล่าวของอินโดนีเซีย เช่นเดียวกับไทย ฟิลิปปินส์ และมาเลเซีย นับหนึ่งเป็นเพราะสิงคโปร์ต้องการที่จะรักษาจิตวิญญาณและความเป็นปึกแผ่นของอาเซียนไว้

ข้อสังเกตประการหนึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าว คือ เมื่ออินโดนีเซียรุกรานและยึดครองติมอร์-เลสเต โดยผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 1975 ไม่มีประเทศใดในอาเซียนคัดค้านการกระทำดังกล่าว ในทางกลับกัน 3 ปีให้หลัง เวียดนามรุกรานและยึดครองกัมพูชาในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 1978 ประเทศในอาเซียนคัดค้านการกระทำดังกล่าว โดยออกเสียงสนับสนุนข้อมติในที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ครั้งที่ 34 ในปี ค.ศ. 1979 เพื่อเรียกร้องให้เวียดนามถอนทหารออกจากกัมพูชา ดังนั้น จึงเป็นที่ประจักษ์และ

ชี้ให้เห็นว่า อาเซียนดำเนินการที่เป็นสองมาตรฐานต่อการยึดหลักการ 5 ประการ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (5 Principles of Peaceful Coexistence) ได้แก่ (1) การเคารพซึ่งกันและกันในบูรณภาพแห่งดินแดนและอธิปไตย (mutual respect for each other's territorial integrity and sovereignty) (2) การไม่รุกรานระหว่างกัน (mutual non-aggression) (3) การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน (mutual non-interference in each other's internal affairs) (4) ความเท่าเทียมและความร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (equality and co-operation for mutual benefit) และ (5) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (peaceful co-existence) ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำมาสู่หลักการพื้นฐานของอาเซียนในปัจจุบัน⁵ นำมาสู่กระแสวิพากษ์วิจารณ์ต่อการดำเนินงานของอาเซียนในเวลาต่อมา

⁵ หลักการพื้นฐานของอาเซียนภายใต้สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia: TAC) ประกอบด้วย (1) การเคารพซึ่งกันและกันในเอกราช อธิปไตย ความเสมอภาค บูรณภาพแห่งดินแดนและเอกลักษณ์แห่งชาติของประชาชาติทั้งปวง (2) สิทธิของรัฐที่จะนำความคงอยู่ของตนให้ปลอดภัยจากการแทรกแซงการบ่อนทำลาย หรือการขู่บังคับจากภายนอก (3) การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน (4) การระงับข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทโดยสันติวิธี (5) การเลิกคุกคามหรือใช้กำลัง (6) ความร่วมมือระหว่างอัครภาคีด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีพื้นฐานส่วนหนึ่งมาจากหลักการ 5 ประการเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (5 Principles of Peaceful Coexistence) ของสนธิสัญญา Panchsheel ระหว่างจีนและอินเดียเมื่อปี ค.ศ. 1954 และหลักการ 10 ประการเพื่อการอยู่ร่วมกันจากการประชุมบันดุงหรือการประชุมเอเชีย-แอฟริกา ในปีเดียวกัน และนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด หรือ Non-Aligned Movement (NAM) ในปี ค.ศ. 1961 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในยุคสงครามเย็น

หลักการฉันทามติของอาเซียน หรือ ASEAN Way เผชิญกับความท้าทายอีกครั้งในปี ค.ศ. 1980 เมื่อประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Suharto) ของอินโดนีเซียได้ประชุมหารือกับนายฮุสเซน ออน (Hussein Onn) นายกรัฐมนตรีมาเลเซีย ที่เมืองกวนตัน มาเลเซีย และทั้งสองฝ่ายได้ออกถ้อยแถลงกวนตัน (Kuantan Statement) โดยมีเป้าประสงค์เพื่อลดอิทธิพลการครอบงำของสหภาพโซเวียต และจีนในเวียดนาม และมีท่าทีประนีประนอมต่อการรุกรานกัมพูชาของเวียดนาม ซึ่งสะท้อนว่าอินโดนีเซียและมาเลเซียมองว่า จีนเป็นภัยคุกคามที่เฉพาะหน้าและเร่งด่วน และเวียดนามเป็นภัยคุกคามในระยะยาว ในขณะที่ไทยมองปัญหาการรุกรานกัมพูชาของเวียดนามเป็นภัยคุกคามเฉพาะหน้าและเร่งด่วนเนื่องด้วยที่ตั้งทางภูมิรัฐศาสตร์ของไทยที่อยู่ติดกับกัมพูชา ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของสิงคโปร์และฟิลิปปินส์ ความเห็นต่างในกรณีดังกล่าวได้สร้างความยากลำบากในการดำเนินนโยบายการต่างประเทศของไทยอย่างมาก พลอากาศเอก สิทธิ เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น จึงได้ขอให้สมาชิกอาเซียนทั้ง 5 ประเทศ พิจารณาให้มีการลงคะแนนเสียงเป็นกรณีพิเศษเพื่อพิจารณาว่าจะสนับสนุนถ้อยแถลงดังกล่าวหรือไม่ มิเช่นนั้นไทยจะถอนตัวจากการเป็นสมาชิกอาเซียน⁶ ถึงแม้จะเป็นการลงคะแนนเสียงทางลับ แต่ก็เป็นการลงคะแนนเสียงโหวตครั้งแรก

⁶ วิจิต ญาณอมร, *ผ่านร้อน...ผ่านหนาว พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา*, กรุงเทพฯ : บริษัท เอ อาร์ ไอพี จำกัด, 2556.

ของสมาชิกอาเซียนซึ่งใช้หลักฉันทามติมาโดยตลอด ผลปรากฏว่า ไทย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์ ลงคะแนนเสียงคัดค้านการรับรองถ้อยแถลงดังกล่าว เป็นผลให้อินโดนีเซียและมาเลเซียไม่สามารถดำเนินการต่อได้ การได้รับเอกราชอีกครั้งของติมอร์-เลสเตเกิดขึ้นในบริบทวิกฤติเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อหลาย ๆ ประเทศในภูมิภาค อินโดนีเซียเองก็ได้รับแรงกดดันจากประเทศตะวันตก ให้คืนอำนาจการบริหารประเทศให้ประชาชนติมอร์-เลสเตเพื่อแลกกับความช่วยเหลือด้านการเงินจากองค์การระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือ IMF (International Monetary Fund) ส่งผลให้มีการจัดการลงประชามติเพื่อเลือกกระหว่างการคงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย หรือแยกตัวเป็นเอกราช ซึ่งผลปรากฏว่า เสียงส่วนใหญ่เลือกที่จะเป็นเอกราชจากอินโดนีเซีย ซึ่งนำมาสู่วันฟื้นฟูเอกราชในวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002

บทบาทของกรมเอเชียตะวันออก

และกระทรวงการต่างประเทศ

ในการสถาปนาความสัมพันธ์ ติมอร์-เลสเต – ไทย

ก่อนที่ติมอร์-เลสเตจะประกาศฟื้นฟูเอกราชอีกครั้งในปี ค.ศ. 2002 องค์การสหประชาชาติได้ส่งกองกำลังรักษาสันติภาพเพื่อปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ในติมอร์ตะวันออก เพื่อช่วยเหลือด้านการรักษาความมั่นคงและการพัฒนา ซึ่งทหารจากกองทัพไทยได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในผู้นำกองกำลังในขณะนั้น สาเหตุหนึ่งมาจากความประสงค์ของ

ประธานาธิบดีบาครุดดิน ยูซุฟ ฮาบีบี (Bacharuddin Jusuf Habibii) ประธานาธิบดีอินโดนีเซียในขณะนั้น ที่ประสงค์ให้ไทยมีบทบาทนำใน กองกำลังสหประชาชาติควบคู่กับออสเตรเลียซึ่งมีใช้ประเทศสมาชิก อาเซียน เนื่องจากเห็นว่าประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นภายในภูมิภาค และอีกนัยหนึ่งก็เพื่อเป็นการ “รักษาหน้า” ของอินโดนีเซียด้วย โดยที่ อินโดนีเซียและไทยก็ไม่เคยมีปัญหาทางความสัมพันธ์ระหว่างกัน อินโดนีเซียจึงมีความไว้วางใจต่อไทย ในครั้งนั้น กระทรวงการต่างประเทศ โดย ดร. สุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ได้มีบทบาทในการประสานงานกับนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี และผู้นำประเทศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการเดินทางไปเจรจากับประธานาธิบดีของอินโดนีเซีย เพื่อปูทางสำหรับการส่งกองทัพไทย ไปร่วมปฏิบัติการกิจภายใต้กองกำลังของสหประชาชาติดังกล่าว

ภายหลังจากที่ติมอร์-เลสเตได้รับเอกราช ไทยสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์-เลสเตเป็นประเทศที่สาม หลังจากจีน และนอร์เวย์ ซึ่งผมเห็นว่าเป็นการตัดสินใจที่ถูกต้องและเป็นการแสดงความ เป็นอิสรภาพในด้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทย ภายหลังจากที่ความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ยุติลงแล้ว ในส่วนของจีน มีการสถาปนา ความสัมพันธ์ทางการทูตเป็นลำดับที่สอง เนื่องจากเล็งเห็นถึงศักยภาพ ทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านน้ำมันและทรัพยากรทางทะเลและ บริเวณชายฝั่ง ในส่วนของประเทศไทย ก่อนที่จะมีการสถาปนา ความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์-เลสเตอย่างเป็นทางการ ผมในฐานะ อธิบดีกรมเอเชียตะวันออกในขณะนั้น เดินทางไปเยือนติมอร์-เลสเต

จำได้ว่ายังไม่มีโรงแรมเปิดให้บริการในติมอร์-เลสเต จึงจำเป็นต้องพักแรมบนเรือสำราญสัญชาติออสเตรเลียที่เทียบท่าริมฝั่งแทน ในคราวนั้น ผมได้พบกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของติมอร์-เลสเต ณ ขณะนั้น คือ นายจูแซ รามูซ-ออร์ตา (José Ramos-Horta ประธานาธิบดีคนปัจจุบัน) พร้อมกับบาทหลวงคาร์ลอส อีเมเนส เบโล (Carlos Ximenes Belo) ซึ่งต่อมา ทั้งสองท่านได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ และได้แจ้งกับผู้แทนทั้งสองว่า ไทยพร้อมที่จะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต และสนับสนุนให้ความช่วยเหลือติมอร์-เลสเตอย่างเต็มที่

มองไปในอนาคต หลังจากที่ไทยและติมอร์-เลสเต ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันแล้ว ผมเห็นว่า สิ่งที่ทำหายนี้อาจต่อไปสำหรับไทยและอาเซียน คือ กระบวนการพิจารณาการสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนของติมอร์-เลสเต ซึ่งในความคิดเห็นส่วนตัว การรับติมอร์-เลสเตเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนในตอนนี้น่าจะเป็นคุณต่อภูมิภาคมากกว่าการรับเข้ามาในภายหลัง เนื่องจากระยะเวลาที่นานขึ้นอาจทำให้ติมอร์-เลสเตได้รับอิทธิพลจากประเทศภายนอกภูมิภาคมากขึ้นก็เป็นได้ นอกจากนี้ ความทำหายนี้อาจสำคัญอีกประการหนึ่งในปัจจุบัน คือ การรักษาความเป็นเอกภาพและความเป็นปึกแผ่นของอาเซียนในท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก กล่าวคือ บริบทสงครามเย็น ประเทศสมาชิกอาเซียนในขณะนั้นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากการมองลัทธิคอมมิวนิสต์ว่าเป็นภัยคุกคามร่วมกัน แต่ในปัจจุบัน จำนวน

ชั่วอำนาจที่มากขึ้น และบริบทโลกที่มีความซับซ้อนมากขึ้น อะไรจะเป็นตัวยึดโยงผลประโยชน์ร่วมกันของอาเซียน อะไรจะเป็นปัจจัยที่จะทำให้เกิดปทัสฐานที่ประเทศสมาชิกยึดถือร่วมกัน ความแตกต่างและระดับการพัฒนาของติมอร์-เลสเต อาจเป็นข้อห่วงกังวลของสมาชิกอาเซียนบางประเทศที่ยังสงวนท่าทีต่อการรับติมอร์เข้าเป็นประเทศสมาชิก แต่ต้องยอมรับว่า ประเทศสมาชิกอาเซียนเองก็มีความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ระบอบการปกครอง ระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ และมุมมองต่อประเด็นต่าง ๆ อีกมากมาย อยู่แล้ว ฉะนั้น การรับติมอร์-เลสเตเข้าเป็นสมาชิกใหม่จึงไม่ใช่การเพิ่มเติมปัญหาใหม่ให้อาเซียน แต่จะเป็นโอกาสที่ทำให้อาเซียนต้องหันมาทบทวนถึงกลไกและยุทธศาสตร์ในการสร้างความเป็นเอกภาพให้กับองค์กร จะทำอย่างไรให้ความแตกต่างไม่นำไปสู่ความแตกแยก อย่างไรก็ตาม ในบริบทยุคหลังสงครามเย็น อาเซียนจะมีเอกภาพหรือไม่ ปัจจัยด้านผลประโยชน์ของแต่ละประเทศจะเป็นปัจจัยชี้ขาด เพราะหากไม่สามารถต่อรองผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นร่วมกันได้ เอกภาพของอาเซียนก็จะไม่เกิดขึ้น และนี่ต่างหาก คือ โจทย์ประการสำคัญที่จะส่งผลต่อเสถียรภาพของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบันและอนาคต

การรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ ในติมอร์ตะวันออก : ความสำเร็จ และบทเรียน

**พลเอก บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์¹
พลโท นพดล มังคะทนต์²**

¹ อดีตผู้บัญชาการกองกำลังรักษาสันติภาพสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออกระหว่างกรกฎาคม ค.ศ. 2000 ถึงสิงหาคม ค.ศ. 2001 (Force Commander UNTAET PKF, July 2000 - August 2001).

² อดีตนายทหารฝ่ายเสนาธิการประจำผู้บัญชาการกองกำลังรักษาสันติภาพสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออกระหว่างกรกฎาคม ค.ศ. 2000 ถึงสิงหาคม ค.ศ. 2001 (Military Staff Officer Assistant to FC UNTAET PKF, July 2000 - August 2001)

*“Peace, like war, can succeed only
where there is a will to enforce it,
and where there is available power to enforce it.”*

Franklin Delano Roosevelt, 1944³

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายถึงปัจจัยเบื้องหลังความสำเร็จของการกิจการบริหารช่วงเปลี่ยนผ่านแห่งสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก (United Nations Transitional Administration in East Timor) หรือ UNTAET ซึ่งถือว่าเป็นภารกิจรักษาสันติภาพ (peacekeeping) และการสร้างชาติ (nation-building) ของสหประชาชาติที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดภารกิจหนึ่งนับตั้งแต่ก่อตั้งองค์การสหประชาชาติเป็นต้นมา UNTAET ใช้เวลาดำเนินการเพียงแค่ประมาณสองปีครึ่ง แต่สามารถทำให้ดินแดนติมอร์ตะวันออกเปลี่ยนผ่านจากดินแดนที่เต็มไปด้วยปัญหาความรุนแรงอันกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของประเทศเกิดใหม่ ไปสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต รัฐเอกราชที่มีเอกภาพและความมั่นคงได้สำเร็จ ปัจจัยสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของ UNTAET นั้นมีด้วยกันทั้งหมด 3 ปัจจัย โดยปัจจัยแรก คือ ความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสหประชาชาติ ที่แสดงให้เห็นว่าภารกิจดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่ายโดยจะเห็นได้จาก

³ Chas. W. Freeman, Jr. *The Diplomat's Dictionary*. Revised edition. Washington, D.C.: United Institute of Peace Press. 1997. 207.

มติคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติที่อนุมัติให้ดำเนินการได้
ปัจจัยที่สอง คือ ความยินยอมของประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นประเทศ
“host country” ที่ติมอร์ตะวันออกแยกตัวออกมา ตลอดจน
การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องของอินโดนีเซียทั้งจากรัฐบาลและกองทัพ
และปัจจัยสุดท้าย คือ ความหุ่่มเหและความเป็นมืออาชีพของ
เจ้าหน้าที่ทุกคนใน UNTAET และ UNTAET PKF (กองกำลังรักษา
สันติภาพ) นอกจากนี้ เรายังสามารถถอดบทเรียนจากความสำเร็จของ
ภารกิจการสร้างชาติและรักษาสันติภาพในติมอร์-เลสเตนี้ เพื่อนำไป
ปรับใช้ในการกิจในลักษณะเดียวกันในอนาคต

คำสำคัญ : ติมอร์ตะวันออก, ติมอร์-เลสเต, UNTAET, การสร้างชาติ,
การกำหนดใจตนเอง, การรักษาสันติภาพ

บทนำ

คณะผู้เขียน⁴ ขอแสดงความยินดีกับชาวติมอร์-เลสเต⁵ หรือ
ชาวติมอร์ตะวันออกในโอกาสครบรอบ 20 ปีของการสถาปนาสาธารณรัฐ

⁴ เนื่องจากบทความชิ้นนี้ เขียนมาจากประสบการณ์ของคณะผู้เขียนในการได้มีโอกาสไปเป็น
กองกำลังร่วมรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก ฉะนั้น คำว่า “คณะผู้เขียน”
หมายถึง ผู้เขียนทั้ง 2 คน และหากเป็นคำว่า “ผู้เขียน” จะหมายถึง พลเอก บุญสร้าง
เนียมประดิษฐ์.

⁵ ชื่อประเทศที่เป็นทางการหรือราชการในภาษาอังกฤษ คือ “The Democratic Republic of
Timor-Leste” ในภาษาไทยคือ “สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต” เป็นชื่อไทย
ทางราชการและการทูต คำว่า Leste เป็นภาษาโปรตุเกส (Portuguese) แปลว่าตะวันออก
เรียกชื่อประชากรของประเทศว่า “ชาวติมอร์-เลสเต” แต่คนไทยยังคงเรียกว่า “ชาวติมอร์
ตะวันออก” ดูเว็บไซต์ของกระทรวงการต่างประเทศใน <https://www.mfa.go.th/th/content/5d5bcc1b15e39c3060009fbb?cate=5d5bcb4e15e39c3060006870>.

ประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต (Democratic Republic of Timor-Leste) เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2022 และขอแสดงความยินดีกับความสัมพันธ์ระหว่างราชอาณาจักรไทยกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต ที่มีพัฒนาการที่เข้มแข็ง เจริญก้าวหน้า ในทุก ๆ ด้าน ทั้งในฐานะระหว่างรัฐต่อรัฐ และประชาชนต่อประชาชนในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา และคิดว่าจะเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป ตามที่ได้มีการกล่าวถึงพัฒนาการและความก้าวหน้าในความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ระหว่างสองประเทศในโอกาสนี้สำหรับบทความนี้กล่าวถึงการรักษาสันติภาพโดยสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก กับการกำหนดของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต (ต่อไปจะขอเรียกชื่อประเทศแบบย่อว่า “ติมอร์-เลสเต”) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นการดำเนินงานรักษาสันติภาพในส่วนของกองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ โดยเฉพาะช่วงภารกิจ UNTAET หรือองค์การบริหารช่วงเปลี่ยนผ่านและกองกำลังรักษาสันติภาพแห่งสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก (United Nations Transitional Administration Peacekeeping Force in East Timor: UNTAET PKF) ระหว่าง ค.ศ. 1999-2002 ว่ามีส่วนสำคัญอย่างไรต่อการสร้างความมั่นคงของติมอร์-เลสเต และการบริหารประเทศหลังเป็นรัฐเอกราชแล้ว

ในลำดับแรก อยากให้อ่านได้เห็นภาพก่อนว่า ภารกิจการบริหารจัดการโดยสหประชาชาติเพื่อเตรียมถ่ายโอนอำนาจไปสู่รัฐเกิดใหม่ (United Nations transitional administration) นั้น มีจำนวนน้อยมาก

โดยภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ นับตั้งแต่เริ่มมีการรักษาสันติภาพโดยสหประชาชาติครั้งแรก คือ ภารกิจขององค์การกำกับดูแลการพักรบแห่งสหประชาชาติ (United Nations Truce Supervision Organization: UNTSO) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 จนถึงปัจจุบัน ทั้งส่วนที่สหประชาชาติได้ดำเนินการแล้วเสร็จและจบภารกิจไปแล้ว บวกกับภารกิจที่ยังดำเนินการมาถึงปัจจุบัน มีจำนวนทั้งสิ้น 72 ภารกิจ⁶ รวมกับภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติที่ยังดำเนินการอยู่ปัจจุบันจำนวน 17 ภารกิจเป็น 89 ภารกิจ จะเห็นได้ว่า มีภารกิจที่เป็นการสร้างชาติ หรือการบริหารจัดการเพื่อการส่งต่ออำนาจเพียงร้อยละ 6 เท่านั้น⁷ ได้แก่ องค์การบริหารชั่วคราวแห่งสหประชาชาติในกัมพูชา (United Nations Transitional Authority in Cambodia: UNTAC) กลุ่มช่วยเหลือการเปลี่ยนผ่านแห่งสหประชาชาติ (United Nations Transition Assistance Group: UNTAG) องค์การบริหารช่วงเปลี่ยนผ่านแห่งสหประชาชาติในสโลเวเนียตะวันออก บารันยา และซิริเมียตะวันตก (United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium: UNTAES) ปฏิบัติการการเปลี่ยนผ่านแห่งสหประชาชาติในเฮติ (United Nations Transition Mission in Haiti: UNTMIH) และคณะทำงานสหประชาชาติในคอซอวอ (United Nations Mission in Kosovo:

⁶ ดู ภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน จาก https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/unpeacekeeping-operationlist_3_1_0.pdf

⁷ ดู รายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <https://2001-2009.state.gov/p/io/pkpg/c10834.htm>.

UNMIK) ดังนั้น ในระยะเวลา 75 ปีมานี้ สหประชาชาติได้ปฏิบัติการรักษาสันติภาพในลักษณะการถ่ายโอนอำนาจและ/หรือการสร้างชาติเพียง 5 ภารกิจ จากจำนวนภารกิจทั้งสิ้น 89 ภารกิจ

กรณีของติมอร์-เลสเตนี่ถือเป็นความสำเร็จของภารกิจการสร้างประเทศหรือรัฐใหม่ (nation building mission) ของสหประชาชาติเป็นภารกิจแรกในสหัสวรรษใหม่เลยทีเดียว⁸ ภารกิจรักษาสันติภาพในติมอร์ตะวันออก (UNTAET) มีส่วนสำคัญอย่างมากในการก่อรูปแนวความคิดการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในช่วงเริ่มต้นของศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นช่วงที่การรักษาสันติภาพของสหประชาชาติอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่าน มีการเปลี่ยนแปลงในด้านหลักการ แนวคิด และวิธีการ ที่มีลักษณะเป็นการแก้ปัญหาแบบองค์รวมและหลายมิติมากขึ้น (comprehensive and multidimensional concepts of U.N. peacekeeping operations)⁹ กล่าวคือ ให้ความสำคัญกับ

⁸ สหัสวรรษที่ 3 (third millennium) คือช่วงปี ค.ศ. 2000-2999; ดู Geoffrey C. Gunn. “Is East Timor an Exception in the Southeast Asian Landscape?” in *National Interest and International Solidarity – Particular and Universal Ethics in International Life*. Edited by Jean-Marc Coicaud and Nicholas J. Wheeler. Tokyo, New York, Paris: United Nations University Press. 2008. pp. 261-87.

⁹ แนวคิดปฏิบัติการรักษาสันติภาพหลายมิติ (multidimensional peacekeeping operations) ปรากฏอย่างชัดเจนในเอกสารของฝ่ายปฏิบัติการเพื่อสันติภาพของสหประชาชาติ (U.N. Peacekeeping Operations Department) ชื่อ “United Nations Peacekeeping Operations – Principles and Guidelines, 2008” ถือเป็นแนวคิดใหม่ที่สหประชาชาตินำเสนอเมื่อปี ค.ศ. 2003 และได้มีการปรับปรุงอีกครั้งในช่วงที่ นาย Jean-Marie Guehenno เป็นรองเลขาธิการสหประชาชาติฝ่ายปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ ดู https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf.

งานด้านการรักษาความมั่นคง (security) การพัฒนา (development) และธรรมาภิบาล (good governance) อย่างมีสมดุลตามลักษณะเฉพาะของปัญหาที่เผชิญอยู่ โดยไม่อาจทอดทิ้งภารกิจด้านใดด้านหนึ่งได้ กล่าวได้ว่า ภารกิจ UNTAET คือ ความสำเร็จของสหประชาชาติ ที่ได้ส่งผลกระทบต่อการปรับเปลี่ยนแนวคิด หลักการ และวิธีการ ในการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติหลังจากนั้น

เมื่อย้อนดูอดีต ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการจัดตั้งภารกิจ UNTAET จะเห็นได้ว่า สหประชาชาติก็ได้จัดตั้งภารกิจ UNMIK¹⁰ ในยุโรปด้วย ซึ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบไม่ได้แตกต่างจากภารกิจ UNTAET มากนัก กล่าวคือ เป็นการบริหารประเทศเพื่อการเปลี่ยนผ่านไปสู่คณะบริหาร ของรัฐบาลคอซอวอ เมื่อมีความพร้อมที่จะรับหน้าที่เป็นรัฐบาลต่อได้ UNMIK เป็นภารกิจสนับสนุนด้านการบริหารการปกครองโดยพลเรือน เป็นภารกิจที่มีขนาดเล็กกว่า UNTAET มาก แต่ที่อยากจะกล่าวตรงนี้ คือ ภารกิจ UNMIK ยังคงไม่สามารถปิดตัวลงได้ ปัจจุบันยังคงดำเนินการอยู่ ในขณะที่ภารกิจ UNTAET ได้ปิดตัวลงอย่างสมบูรณ์ และส่งต่อ การบริหารประเทศสู่คณะรัฐบาลของติมอร์-เลสเตนับแต่วันที่ ติมอร์-เลสเตได้สถาปนาเป็นประเทศเอกราชเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 2002 ซึ่งให้เห็นว่า ภารกิจการถ่ายโอนอำนาจการบริหารประเทศ และการสร้างชาติ (transitional administration and nation building)

¹⁰ ภารกิจ UNMIK ก่อตั้งเมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1999 ในขณะเดียวกัน ภารกิจ UNTAET ก่อตั้งเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1999.

นั้นเป็นภารกิจที่ไม่ง่าย แต่ UNTAET ก็ฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ จนบรรลุเป้าหมายที่สหประชาชาติวางไว้ได้

อีกประการหนึ่งที่สมควรกล่าวถึง คือ การกำเนิดเป็นประเทศ (country) หรือรัฐชาติ (nation-state) ของติมอร์-เลสเตนั้น เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ระบอบกฎหมายระหว่างประเทศกำหนด และประชาคมโลกให้การยอมรับผ่านกระบวนการที่สหประชาชาติมีหน้าที่และความรับผิดชอบตามที่กำหนดไว้ในระบอบระหว่างประเทศ ทั้งด้านหลักการ ขั้นตอน การดำเนินการ และวิธีการ ดังนี้

การให้ความยินยอมโดยอินโดนีเซียซึ่งเป็นรัฐเจ้าบ้าน (host country's consent)

เรื่องนี้ในหลักกฎหมายระหว่างประเทศถือว่าสำคัญมากและ “หลักความยินยอมของประเทศเจ้าบ้าน” นี้ถือเป็นหลักการที่สำคัญในแนวคิดของการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในยุคศตวรรษที่ 21 ตามที่ระบุใน *United Nations Peacekeeping Operations – Principles and Guidelines* (2008) ด้วย รัฐสภาอินโดนีเซียได้ผ่านกฎหมายให้ดำเนินการลงประชามติในติมอร์ตะวันออกเพื่อให้ประชาชนชาวติมอร์-เลสเต ได้กำหนดอนาคตของตนเองว่าต้องการเป็นรัฐเอกราช (independence) หรือเป็นเขตปกครองพิเศษภายใต้อินโดนีเซีย (autonomy) โดยรัฐบาลของประธานาธิบดี บาคารุดดิน ยูซุฟ ฮาบิบี (Bacharuddin Jusuf Habibie) เป็นผู้เสนอ และเมื่อวันที่ 27 มกราคม ค.ศ. 1999 ประธานาธิบดีฮาบีบีได้มีหนังสือ

ร้องขอไปยังสหประชาชาติ ซึ่งมีนายโคฟี อันนัน (Kofi Annan) เป็นเลขาธิการสหประชาชาติ (Secretary-General of the United Nations) ในขณะนั้น ในที่สุดได้นำไปสู่ความตกลงที่ลงนามโดย นาย Jaime Gama รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของ โปรตุเกส (ซึ่งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศถือว่ามีความเหนือ ตีมอร์ตะวันออกมาก่อนที่อินโดนีเซียจะเข้ายึดครองในปี 1972) และนาย Ali Alatas รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ของอินโดนีเซีย เพื่อจัดรูปแบบ (modality) ในการจัดการลงประชามติ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1999 โดยทางรัฐบาลอินโดนีเซียได้แนบ แผนก Constitutional Framework for a Special Autonomy for East Timor กับข้อตกลงกับโปรตุเกสในครั้งนี้ด้วย และคณะมนตรี ความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้ให้ความเห็นชอบข้อตกลงนี้ตาม ข้อมติที่ 1236 (1999) เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ. 1999¹¹ และจัดตั้งภารกิจแห่งสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก (United Nations Mission in East Timor: UNAMET) ขึ้นมาดำเนินการ

ต่อมาเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1999 สหประชาชาติได้เข้ามา จัดการการลงประชามติ (referendum) ตามที่อินโดนีเซียร้องขอ¹²

¹¹ Jeoffrey C. Gunn. *National Interest and International Solidarity – Particular and Universal Ethics in International Life*. Edited by Jean-Marc Coicaud and Nicholas J. Wheeler. 2008.

¹² ดูข้อมูลเบื้องต้นใน <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/30/east-timor-indonesias-invasion-and-the-long-road-to-independence>.

ผลของการออกเสียงลงประชามติ คือ ร้อยละ 21.50 ยอมรับที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และร้อยละ 78.50 ไม่ยอมรับการเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย จะเห็นได้ว่าการจัดให้มีการลงประชามติในติมอร์ตะวันออกในครั้งนี้เป็นไปตามหลักการกำหนดใจตนเอง (self-determination)¹³ ที่ได้กำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) ซึ่งมี 2 นัย ได้แก่ การกำหนดใจตนเองของรัฐ อันหมายถึงความเป็นอิสระและอธิปไตย (sovereignty) ของรัฐที่จะเลือกระบบการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของตนเอง และอีกนัยหนึ่ง คือ การกำหนดใจตนเองของประชาชนในรัฐหนึ่ง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะทางเชื้อชาติ อัตลักษณ์ หรือประเด็นอื่น ๆ ภายใต้เงื่อนไขและสถานการณ์ที่จะกำหนดใจตนเองได้ว่าจะอยู่ภายใต้รัฐปัจจุบันหรือไม่ ตามที่ระบุหลักการขั้นต้นไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ มาตรา 2 วรรค 2, มาตรา 55 วรรค 1, มาตรา 73 วรรค a และ b, มาตรา 76 วรรค b เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แม้กฎบัตรสหประชาชาติจะระบุสิทธิในการกำหนดใจตนเองได้ แต่หลักสำคัญก็ยังคงเป็นหลักการยินยอมของประเทศเจ้าบ้าน (host country's consent) นั้นเอง

การดำเนินการลงประชามติของชาวติมอร์ตะวันออกนั้น สหประชาชาติได้จัดตั้งภารกิจ UNAMET (United Nations Mission in East Timor) ขึ้นมาดำเนินการเพื่อให้ประชาชนชาวติมอร์ตะวันออก

¹³ ดูรายละเอียดของมาตราที่กล่าวถึงในกฎบัตรสหประชาชาติ (Charter of the United Nations) และคำอธิบายเพิ่มเติมใน <https://www.britannica.com/topic/self-determination>.

ได้ลงมติเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 1999 แต่ได้มีเหตุรุนแรงเกิดขึ้นหลังการลงประชามติเป็นเอกราชดังที่ทราบกันดีอยู่แล้ว สหประชาชาติจึงได้ดำเนินการจัดตั้งภารกิจเข้ามาแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ การเป็นเอกราชของติมอร์ตะวันออกตามที่ได้ตกลงกัน

การจัดตั้งภารกิจสหประชาชาติ

ขึ้นมารอรับงานตามข้อมติ

วอคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

(UN Security Council's Resolutions)

ในช่วงแรก การจัดการกิจ UNTAET ประกอบด้วย 3 สาขาหลัก คือ ส่วนงานด้านกิจการปกครองและบริหาร (Governance and Public Administration: GPA) ส่วนงานด้านการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการฟื้นฟูเร่งด่วน (Humanitarian Assistance and Emergency Rehabilitation: HAER) และส่วนงานด้านปฏิบัติการรักษาสันติภาพ (Military Component) ประกอบด้วยกองกำลังรักษาสันติภาพ (Peacekeeping Force) และหน่วยสังเกตการณ์ทางทหาร (Military Observer Group) ซึ่งส่วนงานปฏิบัติการรักษาสันติภาพนี้มีหน้าที่หลัก คือ การรักษาความมั่นคง สันติภาพ และเสถียรภาพของพื้นที่ของติมอร์ตะวันออกทั้งหมด ต่อมาได้มีการปรับโครงสร้างของภารกิจ UNTAET ให้สอดคล้องกับความรับผิดชอบและงานที่จะต้องปฏิบัติในห้วงระยะเวลาที่ข้อมติสหประชาชาติ (mandates) กำหนด

ประกอบด้วย ด้านกิจการการเมืองการปกครอง (Political Affairs) ด้านการจัดการเลือกตั้ง (Electoral Affairs) ด้านการประชาสัมพันธ์ (Public Information) สำนักงานบริหารภายในภารกิจ (Chief Administration Office) สำนักงานกิจการตำรวจ (Police Commissioner) และสำนักงานหัวหน้านายทหารติดต่อกับ (Chief Military Liaison Officer)

ดังนั้น การเกิดเป็นรัฐหรือประเทศติมอร์-เลสเตขึ้นมาได้นั้น จึงเป็นไปตามหลักการระหว่างประเทศซึ่งประกอบด้วย หลักความยินยอมของประเทศเจ้าบ้าน (host-country consent) ซึ่งในกรณีนี้ก็คือนิคมสันติภาพ (peaceful settlement) หลักการระหว่างประเทศอื่น ๆ เช่น การเจรจาพหุภาคี (multilateral dialogue and mechanism) หลักกฎหมายระหว่างประเทศ (international law) และหลักการดำรงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศของสหประชาชาติ (maintenance of global peace and security) ภายใต้กฎบัตรของสหประชาชาติ เป็นต้น ซึ่งในกรณีของติมอร์-เลสเตถือว่าเป็นประเทศแรกและประเทศเดียวในช่วงเริ่มต้นศตวรรษที่ 21 ที่ถือกำเนิดตามกระบวนการนี้ และอาจกล่าวได้ว่ากองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ (United Nations Peacekeeping Operations) ได้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของการกำเนิดของประเทศติมอร์-เลสเต

ภารกิจ UNTAET

ภารกิจการบริหารช่วงเปลี่ยนผ่านของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออกของ UNTAET เป็นหนึ่งในหลายภารกิจของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก คนโดยทั่วไปมักจะเข้าใจว่ามีภารกิจ UNTAET ภารกิจเดียว สิ่งที่มีการกล่าวถึงอยู่เสมอเกี่ยวกับภารกิจ UNTAET คือ เป็นภารกิจรักษาสันติภาพในการสร้างประเทศใหม่ (nation-building) ตามหลักการที่ประชาคมระหว่างประเทศยอมรับที่ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม ในช่วงรุ่งอรุณใหม่ของศตวรรษที่ 21 หรือการเริ่มต้นสหัสวรรษที่ 3 โดยภารกิจ UNTAET ได้จัดให้มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ดังที่กล่าวมาแล้ว คือ ส่วนบริหารงานการเมืองการปกครอง (GPA) ส่วนช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและฟื้นฟูบูรณะเร่งด่วน (HAER) และส่วนกองกำลังรักษาสันติภาพ (UNTAET PKF)

การจัดตั้งกองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก (UNTAET PKF) เป็นไปตามหลักการจัดตั้งกองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ (United Nations Peacekeeping Force: UNPKF) ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาคมโลกให้ความเห็นชอบให้สหประชาชาติดำเนินการได้ตามที่กฎบัตรสหประชาชาติกำหนด ซึ่งระบุไว้ในบทที่ 7 (Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression) ซึ่งมี 12 มาตรา คือ มาตรา 39-51 โดยมาตรา 39 ให้อำนาจคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council: UNSC) พิจารณาว่า “ได้เกิดภัยคุกคามต่อสันติภาพ ได้มี

การละเมิดสันติภาพ หรือเกิดการกระทำที่เป็นการรุกราน – existence of any threats to the peace, breach of the peace, or act of aggression” ซึ่งถือว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ (threat to international peace and security) และนำไปสู่การดำเนินการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาตามที่มาตรา 40-51 ได้กำหนดไว้

การรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออกนั้น มี 3 ลักษณะที่ดำรงอยู่ต่างกรรมต่างวาระกัน ดังนี้

ภารกิจหรือกองกำลังที่จัดตั้งโดยกลุ่มประเทศพันธมิตร (coalition force)

ในกรณีของติมอร์ตะวันออก คือ กองกำลังนานาชาติในติมอร์ตะวันออก หรือ INTERFET (International Force East Timor) มีออสเตรเลียเป็นผู้นำ (lead nation) ทั้งหมดมีกำลังราว 9,000 คน ไทยส่งกำลังเข้าร่วมประมาณ 1,600 คน ภารกิจนี้ปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและรักษาความมั่นคงของติมอร์ตะวันออก หลังจากที่เกิดเหตุความรุนแรงหลังจากการลงประชามติ (referendum) อย่างไรก็ตาม ภารกิจนี้ไม่ถือเป็นภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ หรือ “ภารกิจหมวกฟ้า” (blue beret mission) แต่ได้รับการสนับสนุนจากสหประชาชาติ เพราะเข้าไปประจักษ์เหตุที่เกิดจากภารกิจ UNAMET ที่สหประชาชาติดำเนินการก่อนหน้านี้ ภารกิจ INTERFET ปฏิบัติหน้าที่ตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1999 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์

ค.ศ. 2000 ก่อนที่จะส่งต่อภารกิจให้ UNTAET ซึ่งเป็นภารกิจรักษาสันติภาพหมวดฟ้าของสหประชาชาติ¹⁴

ภารกิจของสหประชาชาติด้านการเมืองและด้านอื่น ๆ (UN Political Missions and Others)

ภารกิจทางการเมืองของสหประชาชาติ หมายถึงภารกิจที่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติมีข้อมติให้เป็นภารกิจสนับสนุนด้านอื่น ๆ ที่มีใช้การใช้กำลังเพื่อรักษาสันติภาพ ในกรณีของติมอร์ตะวันออกมีหลายภารกิจ ได้แก่ UNAMET (ปี ค.ศ. 1999) ที่ได้กล่าวในรายละเอียดไปแล้วข้างต้น UNOTIL หรือองค์กรบริหารชั่วคราวของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก (United Nations Office in East Timor) (ปี ค.ศ. 2005-2006) UNMIT หรือภารกิจเชิงบูรณาการของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก (United Nations Integrated Mission in East Timor) (ปี ค.ศ. 2006-2012) และ UNDAF หรือกรอบความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของสหประชาชาติสำหรับสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต (United Nations Development Assistance Framework (UNDAF) for the Democratic Republic of Timor-Leste) (ปี ค.ศ. 2015-2019) ในปัจจุบัน สหประชาชาติไม่ได้มีภารกิจรักษาสันติภาพ หรือภารกิจทางการเมืองในติมอร์-เลสเต

¹⁴ ดูข้อมูลภารกิจ INTERFET ใน <https://anzacportal.dva.gov.au/resources/interfet-history-focus>.

แต่มีทีมงานประจำประเทศต่าง ๆ ของสหประชาชาติหรือ UN Country Team คอยให้การช่วยเหลือเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ

ภารกิจรักษาสันติภาพที่สหประชาชาติจัดตั้งขึ้น ตามข้อกำหนดบทที่ 7 (Chapter VII) ของกฎบัตรสหประชาชาติ

สำหรับติมอร์ตะวันออกมี 2 ภารกิจ คือ UNTAET (ปี ค.ศ. 1999-2002) และ UNMISSET (ปี ค.ศ. 2002-2005) ข้อแตกต่างที่สำคัญจากภารกิจอื่น ๆ คือ การอนุมัติให้กองกำลังรักษาสันติภาพ ไม่ว่าจะเป็นทหารหรือตำรวจ ใช้กำลังอาวุธเพื่อบรรลุเป้าหมายในการสร้างสันติภาพได้ (peace enforcement) ซึ่งภารกิจอื่น ๆ ไม่มีอำนาจทำได้

อยากจะชี้ให้เห็นพัฒนาการของภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติว่า การจัดการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติตั้งแต่ปี ค.ศ. 1968 คือ ภารกิจ UNTSO ในเลบานอน (ซึ่งปัจจุบันยังคงปฏิบัติการอยู่) จนถึงภารกิจที่จัดตั้งขึ้นล่าสุดซึ่งยังคงปฏิบัติการอยู่ในปัจจุบัน คือ ภารกิจ MINUSCA ในประเทศสาธารณรัฐแอฟริกากลาง (Central African Republic) ซึ่งจัดตั้งเมื่อปี ค.ศ. 2014 สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 รูปแบบ หรือ 5 ยุค (generation) ดังนี้¹⁵

¹⁵ ดู Kai Michael Kenkel. *Five Generations of Peace Operations: From the “thin blue line” to “painting the country blue.”* ใน <https://www.scielo.br/j/rbpi/a/mTGNK7hRXJBmJvmdQCCZrh/?format=pdf>.

ยุคที่ 1 – การกิจแบบดั้งเดิม (traditional peacekeeping)

ยุคที่ 2 – การกิจด้านพลเรือน (civilian mission)

ยุคที่ 3 – การกิจการใช้กำลังบังคับเพื่อสันติภาพ (peace enforcement)

ยุคที่ 4 – การกิจการสร้างสันติภาพ (peace building)

ยุคที่ 5 – การกิจแบบผสม (hybrid operation)

ซึ่งตามรูปแบบการแบ่งนี้ การกิจ UNTAET ในติมอร์ตะวันออก ถือว่าเป็นการกิจในยุคที่ 5 คือ การกิจแบบผสม (hybrid operation) ที่รวมเอาการกิจในยุคที่ 1 ถึงยุคที่ 4 มารวมอยู่ในการกิจเดียว ซึ่งก็คือการกิจรักษาสันติภาพที่ฝ่ายปฏิบัติการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ (DPKO) เรียกว่า Multidimensional Peacekeeping Operations อย่างไรก็ตาม การแบ่งรูปแบบการกิจการรักษาสันติภาพ หรือการปฏิบัติการเพื่อสันติภาพนั้น นักวิชาการบางกลุ่มก็แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ การรักษาสันติภาพ (peacekeeping) การทูตเชิงป้องกัน (preventive diplomacy) การบังคับเพื่อสันติภาพ (peace enforcement) การปฏิบัติการเพื่อบุคคลมนุษยธรรม (humanitarian intervention) และการรักษาสันติภาพหลายมิติ (multidimensional peacekeeping operation)¹⁶

¹⁶ Earl Sullivan, “Dealing with Threats to the Peace in the Twenty-first Century.” In *Multilateral Diplomacy and the United Nations Today*, 2nd ed. Edited by Muldoon, James P; Aviel, JoAnn Fagot; Reitano, Richard; and Sullivan, Earl. U.S.A.: Westview Press, 2005, pp. 74-5.

ปัจจัยความสำเร็จของภารกิจ UNTAET

ความสำเร็จของภารกิจ UNTAET เกิดจากการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ในแต่ละด้านอย่างสอดคล้องกันทั้งด้านการบริหารงานการปกครอง (GPA) ด้านการช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมและการฟื้นฟูเร่งด่วน (HAER) และด้านการรักษาสันติภาพ ความมั่นคง และเสถียรภาพของพื้นที่ซึ่งกองกำลังรักษาสันติภาพ (UNTAET PKF) รับผิดชอบ หลังจาก que ภารกิจ UNTAET จบลงในปี ค.ศ. 2002 ได้มีการศึกษาภารกิจลักษณะนี้ในหลากหลายมิติและหลากหลายบริบท (contexts) ของปฏิบัติการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ (UN Peacekeeping Operations - UNPKO) ส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่าความสำเร็จของภารกิจ UNTAET มาจากปัจจัยสำคัญหลายปัจจัย ในที่นี้คณะผู้เขียนจะขอหยิบยกปัจจัยที่คิดว่าสำคัญที่สุด 3 ปัจจัยมาอธิบาย ดังนี้

ความสัมพันธ์ระดับสูงระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซีย กับสหประชาชาติ

นับเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญในการบรรลุเป้าหมายและความสำเร็จของภารกิจ UNTAET โดยเฉพาะการให้ความร่วมมือและสนับสนุนจากรัฐบาลและกองทัพอินโดนีเซีย (TNI - *Tentara Nasional Indonesia* - Indonesian National Armed Forces) ดังนั้น การเยือนและพบปะผู้นำระดับสูงของฝ่ายอินโดนีเซียในโอกาสแรกจึงมีความสำคัญมาก ผู้เขียนจัดทำหนดการเพื่อพบปะเยี่ยมคำนับรัฐมนตรีกลาโหมอินโดนีเซีย และผู้บัญชาการทหารสูงสุดอินโดนีเซีย

ณ กรุงจาการ์ตา ในวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 2000 ซึ่งทางคณะได้ออกเดินทางหนึ่งวันก่อนหน้าโดยใช้เส้นทางผ่านทางบาหลี ก่อนออกเดินทางในช่วงบ่าย พลตรี Lou Gardiner ผู้บัญชาการหน่วยสังเกตการณ์ทางทหารสัญญาตินิวซีแลนด์ ได้รายงานว่าการปะทะระหว่างชุดลาดตระเวนของกองพันนิวซีแลนด์กับกลุ่มต่อต้านติดอาวุธ (militia) ในพื้นที่ปฏิบัติการด้านตะวันตก (Sector West) และกำลังพล 1 นาย คือ พลทหาร (Private) Leonard William Manning ได้หายตัวไปในการปะทะ นี่คือข้อมูลทั้งหมดที่รายงานมา ณ ขณะนั้น ผู้เขียนจึงได้มอบให้รองผู้บัญชาการกองกำลัง คือ พลตรี Mike Smith ชาวออสเตรเลีย ที่ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้บัญชาการกองกำลังในช่วงที่ผู้เขียนไม่อยู่ ติดตามความคืบหน้าของเรื่องนี้โดยใกล้ชิด อย่างไรก็ตามภายหลังมีรายงานยืนยันการพบศพพลทหาร Manning ในช่วงเย็นเมื่อทางคณะได้เดินทางถึงจาการ์ตาแล้ว¹⁷

กลุ่มต่อต้านติดอาวุธจัดตั้งตัวเองขึ้นมาจากกลุ่มประชาชนชาวติมอร์-เลสเตที่ไม่พอใจผลการลงประชามติ บางส่วนมีความสัมพันธ์กับกองทัพอินโดนีเซีย ไม่มีใครทราบจำนวนกลุ่มต่อต้านติดอาวุธที่แน่นอน แต่ประมาณการกันว่า มีจำนวนระหว่าง 1,500-10,000 นาย เคลื่อนย้ายกำลังเข้ามาปฏิบัติการในพื้นที่ด้านตะวันตกซึ่งเป็นแนวชายแดน และอาศัยพื้นที่ติมอร์ตะวันตกเป็นหลังพิงและเป็น

¹⁷ Boonsrang Niumpradit, *410 Days in East Timor – A Peacekeeper's Diary*, Bangkok: Darnsutha Press, 2002, p. 6.

ที่หลบซ่อน ดังนั้น หน่วยทหารที่รับผิดชอบพื้นที่ คือ กองพันออสเตรเลีย และกองพันนิวซีแลนด์ จึงปะทะกับกลุ่มต่อต้านมาโดยตลอดตั้งแต่เริ่มภารกิจ UNTAET

เหตุการณ์สังหารพลทหาร Manning นับเป็นเหตุการณ์ที่สะเทือนขวัญทั้งประชาชนและกองกำลังรักษาสันติภาพ เพราะการสังหารนั้นไม่ใช่การสังหารธรรมดา แต่เป็นการฆ่าที่มีการทรมานด้วยการยิงที่ศีรษะ ตัดลูกกระเดือก และตัดหู แสดงออกถึงความโกรธแค้นเกลียดชังอย่างรุนแรง นอกจากนั้น ยังเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาเพียง 4 วัน ที่ผู้เขียนเข้ารับตำแหน่งผู้บัญชาการกองกำลังรักษาสันติภาพ เหตุการณ์นี้นับเป็นการสูญเสียครั้งแรกของภารกิจที่เกิดจากการกระทำของกลุ่มต่อต้านดังกล่าว และนับเป็นความท้าทายต่อภารกิจโดยรวมต่อจากนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เพราะเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการส่งสัญญาณว่า ปฏิบัติการของกลุ่มต่อต้านติดอาวุธจะรุนแรงขึ้น และมีกองกำลังรักษาสันติภาพเป็นเป้าหมายของการโจมตีโดยตรง มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ภารกิจจะต้องประสานงานในระดับนโยบายกับทางรัฐบาลและกองทัพของอินโดนีเซียเพื่อเป็นการตัดไฟแต่ต้นลม

ในช่วงเช้าของวันที่ 25 กรกฎาคม ปีเดียวกันนั้น ผู้เขียนได้เข้าพบหารือกับพลเรือเอก Widodo Adi Sutjipto ผู้บัญชาการทหารสูงสุดของอินโดนีเซีย (TNI¹⁸ Commander-In-Chief) ก่อน และได้กล่าว

¹⁸ TNI เป็นคำย่อของคำว่า *Tentara Nasional Indonesia* ซึ่งแปลได้ว่า ‘กองกำลังแห่งชาติอินโดนีเซีย’ ซึ่งก็หมายถึง กองทัพอินโดนีเซียนั่นเอง.

กับท่านผู้บัญชาการว่า การที่ประเทศไทยส่งกำลังเข้าร่วมในการกิจ รักษาสันติภาพในติมอร์ตะวันออกนั้น เพราะรัฐบาลอินโดนีเซีย เห็นชอบ นอกจากนั้น ไทยและอินโดนีเซียยังมีความสัมพันธ์ที่ดีและ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอดโดยเฉพาะในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ ปี ค.ศ. 1997 หลังจากนั้น เอกอัครราชทูต Lakhan Mehrotra หัวหน้า สำนักงานผู้แทน UNTAET ในจาการ์ตา ก็ได้แจ้งให้ผู้บัญชาการทหาร สูงสุดทราบถึงเหตุการณ์การเสียชีวิตของพลทหาร Manning และขอให้กองทัพอินโดนีเซียสนับสนุนภารกิจ UNTAET ตามเป้าหมาย ของสหประชาชาติ และช่วยแก้ปัญหากลุ่มต่อต้านติดอาวุธ

ต่อมาผู้เขียนได้เข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของอินโดนีเซีย ในขณะนั้น คือ นาย Juwono Sudarsono โดยได้ชี้แจงเหตุการณ์ กรณีพลทหาร Manning ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมทราบ รวมถึงผลกระทบต่อภารกิจที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์นี้ในขณะนั้น ตลอดจนผลกระทบที่อาจจะตามมาในอนาคตหากไม่ได้รับการแก้ ปัญหาอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการสนับสนุนจากรัฐบาลอินโดนีเซีย ในการจำกัดปฏิบัติการของกลุ่มต่อต้านติดอาวุธ ไม่ว่าจะเป็นการอาศัย พื้นที่ในติมอร์ตะวันตกเป็นหลังพิง รวมถึงการดำเนินการตามกฎหมาย ต่อผู้ก่อเหตุในครั้งนี้ เนื่องจากผู้เขียนได้รู้จักกับท่านรัฐมนตรี Sudarsono มาก่อนในช่วงที่ผู้เขียนดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยทางยุทธศาสตร์ (Strategic Research Institute)

ของไทย¹⁹ ช่วงนั้นท่านรัฐมนตรีฯ เป็นรองผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันประเทศอินโดนีเซีย (Indonesian National Defence College) จึงทำให้บรรยากาศการพูดคุยกันไม่ตึงเครียดมากนัก และท่านรัฐมนตรีได้แสดงความเสียใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และตกลงสนับสนุนการปฏิบัติการกิจของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออกเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

หัวหน้าภารกิจ Sergio Vieira de Mello ต้องการรักษาความหนาแน่นเพื่อความร่วมมือระหว่างภารกิจ UNTAET กับฝ่ายอินโดนีเซียในทุกระดับ ดังนั้น ในวันต่อมา คือ ในวันที่ 26 กรกฎาคม จึงได้มอบหมายให้ผู้เขียนและคณะเดินทางไปพบเพื่อหารือกับหน่วยทหารอินโดนีเซียที่รับผิดชอบพื้นที่ติมอร์ตะวันตก (West Timor หรือ Timor Barat) ซึ่งก็คือกองบัญชาการภาคทหารที่ 9 ของกองทัพอินโดนีเซีย (KODAM IX) ตั้งอยู่ที่เกาะบาหลิ อันเป็นจังหวัดหนึ่งของอินโดนีเซีย อยู่ห่างจากติมอร์ตะวันออกไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2,000 กิโลเมตร ผู้บัญชาการภาคทหารที่ 9 คือ พลตรี Kiki Syahnakri ทั้งนี้ กองบัญชาการภาคทหารที่ 9 ได้รับมอบหมายจากกองทัพอินโดนีเซียให้เป็นหน่วยประสานงานตรง (counterpart) กับกองกำลังรักษาสันติภาพ UNTAET ได้มีการจัดประชุมอย่างเป็นทางการเกี่ยวกับประเด็นพลทหาร Manning ที่ทั้งสองฝ่ายเข้าร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูลหารือแนวทางการประสานงาน และการดำเนินการต่อเหตุการณ์นี้

¹⁹ Niumpradit, *410 Days in East Timor*, p. 6-10.

รวมถึงการวางระบบความร่วมมือในการป้องกันไม่ให้เหตุการณ์ในลักษณะนี้เกิดขึ้นอีกในอนาคต ในช่วงเย็นของวันเดียวกัน ได้มีการจัดประชุมระหว่างผู้นำระดับสูงในระดับภารกิจ UNTAET กับฝ่ายอินโดนีเซีย ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย หัวหน้าภารกิจ Sergio Vieira de Mello ผู้แทนจากพรรค CNRT (National Congress for Timorese Reconstruction)²⁰ นาย Xanana Gusmão ผู้แทนจาก FALINTIL (The Armed Forces for the National Liberation of East Timor)²¹ ผู้แทนติมอร์ตะวันออก และพลตรี Syahnakri การประชุมนี้นับเป็นการประชุมครั้งประวัติศาสตร์ของภารกิจในระดับพื้นที่²² เพราะหลังจากนั้นก็ไม่ได้มีการจัดประชุมในระดับนี้อีก

ความสัมพันธ์ของหน่วยทหารอินโดนีเซียในระดับเดียวกันยังถือเป็นหัวใจของความร่วมมือที่ติระหว่างกองกำลังรักษาสันติภาพ UNTAET กับกองทัพอินโดนีเซียด้วย โดยทางอินโดนีเซียได้มอบหมายให้กองบัญชาการภาคทหารที่ 9 ของกองทัพอินโดนีเซีย (KODAM IX) เป็นหน่วยประสานงานโดยตรงกับ UNTAET PKF ซึ่งหลังจากเหตุการณ์พลทหาร Manning ทั้งสองฝ่ายก็ได้จัดให้มีการประชุม

²⁰ ตัวย่อ CNRT มาจากชื่อพรรคในภาษาโปรตุเกส คือ *Congresso Nacional de Reconstrução de Timor*.

²¹ ตัวย่อ FALINTIL มาจากภาษาโปรตุเกสเช่นเดียวกัน โดยชื่อเต็มคือ *Forças Armadas da Libertação Nacional de Timor-Leste*.

²² Niumpradit, *410 Days in East Timor*, p. 8.

ประสานงานกันทุกสองเดือน (Inter Command Meeting) ซึ่งการประชุมประสานงานที่ต่อเนื่องนี้เป็นประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่ายในการปฏิบัติการ โดยเฉพาะการสร้างเชื่อมั่นระหว่างกัน (mutual confidence)

การจัดจุดศูนย์ดุลของภารกิจให้ถูกต้อง

การที่จะบรรลุเป้าหมายของภารกิจที่สหประชาชาติ หรือภารกิจรักษาสันติภาพที่วางไว้นั้น จำเป็นต้องหาจุดศูนย์ดุล (Center of Gravity: COG) ของภารกิจให้ได้ ซึ่งจุดศูนย์ดุลเป็นจุดที่กำหนดว่าจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีจำกัดในภาวะเร่งด่วนนี้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุดอย่างไร ตรงนี้ถือเป็นความพยายามหลัก (main efforts) ของภารกิจ เป็นจุดที่ส่งผลกระทบ (impact) อย่างสูงสุดในการขับเคลื่อนภารกิจให้ก้าวหน้าจนบรรลุเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม จุดศูนย์ดุลนั้นมีพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง แปรเปลี่ยนไปตามระดับพัฒนาการของงานหรือภารกิจ ดังนั้น การบริหารภารกิจจึงมีความจำเป็นต้องตรวจสอบอยู่เสมอว่า จุดศูนย์ดุลยังอยู่ ณ จุดเดิมหรือไม่

ก่อนเกิดเหตุการณ์พลทหาร Manning เห็นได้ชัดว่า ภารกิจของกองกำลังรักษาสันติภาพ UNTAET คือ การรักษาความมั่นคงปลอดภัยของพื้นที่ โดยเน้นการปราบปรามทำลาย (eliminate) กำลังของกลุ่มต่อต้านให้หมดไป ไม่ว่าจะเป็นการเข้าปะทะด้วยอาวุธหรือใช้กำลังเข้าปราบปราม จับกุม เป็นต้น ซึ่งก็ถือว่ามีความจำเป็นเพราะเป็นการใช้กำลังเพื่อปกป้องรักษาความมั่นคงจากสาเหตุหรือต้นตอของปัญหาซึ่งก็คือ การปฏิบัติการต่อต้านการลมนติแยกตัว

เป็นเอกราชของติมอร์ตะวันออกด้วยการใช้กำลังและความรุนแรงของกลุ่มต่อต้านติดอาวุธ ที่ทำให้ประชาชนเสียชีวิตและเกิดการอพยพหลบหนีพลัดถิ่นของประชาชนจำนวนมาก หากไม่สามารถหยุดยั้งกลุ่มต่อต้านติดอาวุธได้อย่างเด็ดขาดและรวดเร็ว ประชาชนจะหมดความเชื่อมั่นในภารกิจรักษาสันติภาพ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในอีกด้านของการใช้กำลังก็คือ เป็นการบ่มเพาะความรุนแรงที่จะกลายเป็นการตอบโต้ด้วยกำลังจากกลุ่มต่อต้านไปในตัว ดังนั้น การใช้กำลังปราบปรามก็จะกลายเป็นวัฏจักรของความรุนแรงที่ไม่จบสิ้น (unended violence cycle)

หลังจากเหตุการณ์พลทหาร Manning กองกำลังรักษาสันติภาพ UNTAET ได้ปรับภารกิจให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น โดยเฉพาะการเน้นการปกป้องประชาชน (population security) และการคุ้มครองกองกำลัง (force protection) ด้วยการสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพของพื้นที่ เช่น การลาดตระเวนทั้งทางพื้นดินและทางอากาศ เป็นต้น ส่วนการดำเนินการต่อกลุ่มต่อต้านติดอาวุธนั้น ใช้หลักการทำให้หมดกำลังใจในการต่อสู้ ทำให้ไร้ขีดความสามารถ ทำให้หวาดกลัว ไม่มั่นใจในกำลังของตัวเอง และทำให้กลับใจ (turning themselves in) เป็นการสร้างสถานะแวดล้อมที่เหมาะสม เป็นไปตามหลักการเมืองนำการทหาร สร้างสันติภาพอยู่ในหัวใจของประชาชน สร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนด้วยการแพทย์และการรักษาพยาบาล เป็นต้น ซึ่งก็คือการกำหนดศูนย์กลางของการปฏิบัติการรักษาสันติภาพเป็นการปกป้องประชาชน (people as the COG of the

mission) ไม่ใช่การปราบปรามทำลาย (eliminate) แต่เน้นสลาย
ขีดความสามารถ (neutralize) ของกลุ่มต่อต้านเพื่อสนับสนุน
ศูนย์ดุลใหม่ หลังการปรับภารกิจในลักษณะนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ในทางที่ดีขึ้น มีการมอบตัวของผู้นำคนสำคัญของกลุ่มต่อต้านติดอาวุธ
การก่อเหตุรุนแรงลดจำนวนลง และประชาชนมีความเชื่อมั่น สนับสนุน
และร่วมมือกับภารกิจมากขึ้น

ผู้นำภารกิจคือผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ภารกิจ UNTAET เป็นภารกิจการสร้างรัฐใหม่ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว
นับเป็นภารกิจที่ซับซ้อนมีหลายมิติ (multidimensional mission)
มีคนจากหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งพลเรือน ตำรวจ ทหารและ
อาสาสมัครกว่า 10,000 คน นอกจากนั้น ยังมีองค์กรเอกชน (NGOs)
องค์การระหว่างประเทศ (IGOs) และหน่วยงานสหประชาชาติอื่น ๆ
(UN Agencies) อีกกว่าร้อยองค์กร ภารกิจจึงมีพลวัตสูงมาก มีโอกาส
ที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างองค์กรต่าง ๆ ในระหว่างการดำเนินการกิจ
หากไม่ได้ผู้นำภารกิจที่มีวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ที่มองการบรรลุ
เป้าหมายของภารกิจร่วมกันแล้ว โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งอันจะ
กระทบกับความก้าวหน้าและการบรรลุเป้าหมายของภารกิจจึงมี
สูงมาก ดังนั้น ผู้นำภารกิจจึงต้องมีความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนแนวคิด
ในการบริหารงาน การแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามสถานการณ์ที่พัฒนา
อย่างต่อเนื่อง จากข้อห่วงกังวลที่กล่าวมาทั้งหมด ต้องถือว่า
นาย Sergio Vieira de Mello คือ หัวหน้าภารกิจที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง
เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการรักษาสันติภาพสูง เข้าใจปัญหา
อย่างลึกซึ้ง มีวิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารภารกิจไม่ว่าจะเป็น

ด้านการเมือง การพัฒนา การรักษาความมั่นคง การเสริมสร้าง ความร่วมมือระหว่างฝ่ายต่าง ๆ จึงทำให้ภารกิจสามารถบรรลุ เป้าหมายได้ตามห้วงเวลาที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของการกำลังรักษาสันติภาพนั้น เนื่องจากมีหน่วยทหาร มาจากหลายประเทศ (ประมาณ 26 ประเทศ) ที่มีความแตกต่างทั้ง หลักนิยม แนวคิด และวัฒนธรรมองค์กร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องสร้างความเป็นเอกภาพภายในกองกำลังขึ้นมาให้ได้ วิธีการ ที่ผู้นำภารกิจใช้ก็คือ เน้นการตรวจเยี่ยมหน่วย รับฟังปัญหา รับฟัง ความก้าวหน้า รวมถึงความต้องการในการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ใช้หลักการผู้นำแบบ เน้นความเสมอภาค ร่วมมือ ไม่แบ่งแยก มีส่วนร่วม สามัคคี ให้ความยุติธรรม (impartiality) มอบภารกิจให้เหมาะสมกับ ชัดความสามารถ ให้แต่ละหน่วยทำงานจากแรงผลักดันภายใน มีความริเริ่มสร้างสรรค์ มิใช่ถูกบังคับ เน้นการสื่อสารภายใน PKF เช่น การติดตามสถานการณ์ กระจายข้อมูลข่าวสาร การประชุมระดับต่าง ๆ มีความพร้อมในการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภายในและ ภายนอกสหประชาชาติ เช่น องค์กรนอกภาครัฐ (NGOs) หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องของสหประชาชาติ ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ของ UNTAET โดยเน้นการบรรลุภารกิจร่วมกันโดยมี UNTAET เป็นศูนย์กลาง

ถอดบทเรียนจากภารกิจรักษาสันติภาพในติมอร์ตะวันออก

งานศึกษาด้านการกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติส่วนใหญ่ เห็นว่า ภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในติมอร์ตะวันออก มีความซับซ้อน ประกอบด้วยภารกิจทั้งหมด 4 มิติ ได้แก่

งานด้านการสร้างรัฐใหม่ (nation building) งานด้านการรักษา
สันติภาพและความมั่นคง (peace and security) งานด้านการพัฒนา
(development) และงานด้านการบริหารและธรรมาภิบาล
(administration and governance) ซึ่งงานเหล่านี้ในประวัติศาสตร์
ของการการรักษาสันติภาพถือเป็นปฏิบัติการขนาดใหญ่ (grand
peace operations) เพราะเป็นการรวมภารกิจหลากหลายเข้ามาอยู่
ในการกิจใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ นับได้ว่า สหประชาชาติ
ยังไม่เคยดำเนินการเช่นนี้มาก่อน และเห็นว่า สหประชาชาติ
น่าจะมีโอกาสน้อยมากที่จะดำเนินการกิจในลักษณะนี้อีก หรือ
มีความต้องการที่จะดำเนินการภารกิจในลักษณะเช่นนี้อีกในอนาคต²³

อย่างไรก็ตาม ในช่วงประมาณ 5 ปีหลังภารกิจ UNTAET สิ้นสุดลง
นับเป็นช่วงที่ประเทศในภูมิภาคแอฟริกาหลาย ๆ ประเทศต้องเผชิญ
กับปัญหาความมั่นคงภายในในระดับที่รุนแรง กระทบต่อสันติภาพ
และความมั่นคงระหว่างประเทศ ที่ต้องการให้สหประชาชาติจัดตั้ง
ภารกิจรักษาสันติภาพ แต่สหประชาชาติก็ไม่สามารถตอบสนองได้
ตามที่ต้องการ

มีงานศึกษาโดย Government Accountability Office ของสหรัฐฯ
ที่ได้รับมอบหมายจาก Senate Committee on Foreign

²³ งานศึกษาด้านพัฒนาการของภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติส่วนใหญ่เห็นว่า
ภารกิจรักษาสันติภาพแบบหลายมิติ (multidimensional operation) หรือภารกิจลูกผสม
(hybrid operation) แบบ UNTAET นั้น เป็นภารกิจที่เกินกำลังของสหประชาชาติ และจะ
เกิดขึ้นได้ยากในอนาคต ดู Smith & Dee, “East Timor,” in *Twenty-First-Century Peace
Operations*, Durch, 2006, pp. 254-6.

Relations ให้ศึกษาลักษณะและความต้องการภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในทศวรรษ 2010-2020 พบว่า หากสหประชาชาติต้องจัดตั้งภารกิจรักษาสันติภาพในพื้นที่ความขัดแย้งที่เป็นอยู่ในประเทศเหล่านี้ ประเทศสมาชิกต้องสนับสนุนกำลังรักษาสันติภาพให้กับสหประชาชาติไม่น้อยกว่า 20,000 นายต่อภารกิจ ซึ่งถือเป็นภารกิจที่มีความซับซ้อนและมีขนาดใหญ่เกินกำลังของสหประชาชาตินับเป็นความท้าทายที่แทบจะไม่สามารถดำเนินการได้ในขณะนั้น รองเลขาธิการสหประชาชาติฝ่ายปฏิบัติการเพื่อสันติภาพ นาย Le Roy ที่ดำรงตำแหน่งในปี ค.ศ. 2008²⁴ ได้กล่าวว่า “ภารกิจรักษาสันติภาพถูกใช้เกินขีดความสามารถของมันหรือไม่ ขีดความสามารถของกองกำลังรักษาสันติภาพในปัจจุบันเพียงพอที่จะปฏิบัติการกิจที่สหประชาชาติมอบหมายให้หรือไม่ สหประชาชาติสนับสนุนทรัพยากรและขีดความสามารถที่ภารกิจต้องการ หรือจำเป็นต่อการปฏิบัติการกิจให้สำเร็จหรือไม่ โดยเฉพาะกำลังทางอากาศที่ไม่มีประเทศสมาชิกพร้อมสนับสนุน คำตอบต่อคำถามเหล่านี้ส่วนใหญ่คือ ‘ไม่’ ดังนั้นภารกิจขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนอย่างภารกิจ UNTAET และ UNMISSET ในติมอร์ตะวันออกนั้นมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีกได้ยากในอนาคต

²⁴ ดู Mark Turner, “Doing the Work: An Overview of the United Nations Missions,” In *A Global Agenda – Issues Before the United Nations 2009-2010*, Edited by Dulcie Leimbach, New York: United Nations Association of the United States of America, 2009, p. 17.

บทสรุป

หลักทฤษฎีการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติตามที่บัญญัติ สหประชาชาติกำหนด คือ หลักความมั่นคงร่วม (collective security) ซึ่งหมายถึงความมั่นคงของประเทศต่าง ๆ ในระบบโลกปัจจุบัน จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกประเทศมีความมั่นคงหรือมีหลักประกัน ความมั่นคงที่รองรับในระบบระหว่างประเทศที่เป็นอยู่ นั่นคือ ความมั่นคง ของประเทศหนึ่งจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการที่ทำให้ประเทศอื่น ไม่มั่นคง หลักทฤษฎีความมั่นคงร่วมตามความเชื่อนี้จะเป็นไปได้ จำเป็นต้องอาศัยการยอมรับในหลักอธิปไตยและความเสมอภาค ซึ่งกันและกันของรัฐ ทั้งประเทศขนาดเล็ก ขนาดกลาง ประเทศ มหาอำนาจ (superpower) และประเทศทรงอำนาจ (great powers) ต่าง ๆ ในระบบระหว่างประเทศ จำเป็นต้องเคารพในหลักการและให้ ความร่วมมือซึ่งกันและกันภายใต้หลักการนี้ แม้ว่าจะมีการแข่งขันกัน เพื่อรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของตนเองอยู่ก็ตาม นั่นหมายความว่า การแข่งขันกันเพื่อรักษา หรือให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติของตนนั้น ต้องไม่ทำลายหลักทฤษฎีของความมั่นคงร่วมระหว่างประเทศ (collective security theory)²⁵

²⁵ Earl Sullivan, "Dealing with Threats to the Peace in the Twenty-first Century," In *Multilateral Diplomacy and the United Nations Today*, 2nd ed. Edited by Muldoon, James P; Aviel, JoAnn Fagot; Reitano, Richard; and Sullivan, Earl, U.S.A.: Westview Press, 2005, pp. 67-96.

ในบทสรุปนี้อยากจะชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีข้อมติของสหประชาชาติ ซึ่งคณะมนตรีความมั่นคงเป็นผู้อนุมัติเพียงอย่างเดียว การอนุมัติข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคงเพื่อให้สหประชาชาติเข้าไปจัดตั้งภารกิจรักษาสันติภาพนั้นเป็นเพียงด่านแรกของการมีอำนาจหน้าที่เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การจะผ่านด่านนี้ไปได้ต้องได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นเอกภาพจากสหประชาชาติ ซึ่งหมายถึงสมาชิกถาวร 5 ประเทศของคณะมนตรีความมั่นคงฯ และสมาชิกหมุนเวียนของคณะมนตรีความมั่นคงฯ อีก 10 ประเทศ ต้องเห็นชอบและสนับสนุน รวมถึงสมาชิกสหประชาชาติที่เหลือที่ไม่ได้อยู่ในคณะมนตรีความมั่นคงฯ หรือชาติสมาชิกส่วนใหญ่ต้องสนับสนุนอย่างจริงจังด้วย

การเข้าแทรกแซงของสหประชาชาติในปัญหาความขัดแย้งเพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศนั้น ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่สหประชาชาติสามารถกระทำได้ตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในกฎบัตรของสหประชาชาติ ซึ่งถือเป็นหนึ่งในบรรดากฎหมายระหว่างประเทศในการเข้าไปจัดการกับปัญหาสันติภาพและความมั่นคงของประชาคมระหว่างประเทศ แต่ในทางปฏิบัติ ไม่ได้เรียบง่ายและตรงไปตรงมาเหมือนในหลักการ เพราะประเทศมหาอำนาจซึ่งเป็นสมาชิกถาวร 5 ประเทศ ของคณะมนตรีความมั่นคงของสหประชาชาติ มีอำนาจที่จะใช้สิทธิ์ยับยั้ง (veto) การออกข้อมติเกี่ยวกับการเข้าไปดำเนินการใด ๆ ต่อปัญหาสันติภาพและความมั่นคงที่กำลังพิจารณาอยู่ได้ โดยเฉพาะในกรณีที่ประเทศสมาชิกถาวรมีผลประโยชน์ทับซ้อน

ในปัญหาความขัดแย้งนั้น ๆ หากเกิดกรณีเช่นนี้ สหประชาชาติ จะไม่สามารถเข้าไปดำเนินการใด ๆ เพื่อแก้ปัญหาได้ แม้ว่าในกฎบัตร สหประชาชาติจะมีกลไกให้อำนาจสมัชชาแห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly: UNGA) นำปัญหาเข้าสู่ การพิจารณาได้ แต่ผลการพิจารณาไม่ได้มีผลบังคับให้ประเทศสมาชิก ต้องดำเนินการตามมาตรการด้านสันติภาพและความมั่นคงซึ่งแตกต่าง จากมติของคณะมนตรีความมั่นคงที่มีอำนาจบังคับได้ นับว่าเรื่องนี้เป็น จุดอ่อนที่สำคัญและเคยเป็นอุปสรรคของสหประชาชาติ ในการเข้าไปรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศมาแล้ว เช่น กรณีเกาหลีเหนือในปี 1950 ที่สหภาพโซเวียตคว่ำบาตร (boycott) คณะมนตรีความมั่นคง กรณีสหประชาชาติรับได้วันเข้าเป็นสมาชิก เรื่องนี้ทำให้สหรัฐอเมริกาเสนอแนวทางแก้ปัญหาโดยให้สมัชชาใหญ่ มีอำนาจในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศได้ใน กรณีที่คณะมนตรีความมั่นคงฯ ไม่สามารถดำเนินการดังกล่าวได้ ซึ่งในที่สุดก็ได้รับการยอมรับจากสมัชชาใหญ่เป็นข้อมติที่เรียกว่า Uniting For Peace Resolution²⁶ ซึ่งเป็นการให้อำนาจสมัชชาใหญ่โดยตรง ในการเข้าแทรกแซงปัญหาความขัดแย้งที่เป็นปัญหาที่กระทบต่อ สันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ ทั้งนี้ การดำเนินการตาม ข้อมติดังกล่าวได้เคยใช้มาแล้วในหลายกรณีความขัดแย้ง เช่น คองโก ในปี ค.ศ. 1960 และอัฟกานิสถาน ในปี ค.ศ. 1980 เป็นต้น

²⁶ Shirley V. Scott, *International Law in World Politics – An Introduction*, 2nd Ed, Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 2010, pp. 106-8.

การสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจในการรักษาสันติภาพในติมอร์ตะวันออก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาในการกิจที่ชื่อว่า The United States Support Group East Timor (USGET)²⁷ นับว่ามีความสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้ต่อความสำเร็จและการบรรลุเป้าหมายของภารกิจ UNTAET เจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหประชาชาติในช่วงทศวรรษที่ผ่านมามองว่า สหรัฐฯ มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของภารกิจของสหประชาชาติตามที่ระบุไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ โดยเฉพาะในด้านการรักษาสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ (maintenance of international peace and security) ภารกิจของสหประชาชาติที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ ย่อมจะประสบความสำเร็จได้ยาก

นโยบายการโดดเดี่ยวตัวเอง (Isolationism) ของสหรัฐฯ ในช่วงการบริหารประเทศของประธานาธิบดี Donald Trump (2017-2021) ได้ก่อความกังวลให้กับสหประชาชาติเป็นอย่างมาก การสำรวจความเห็นของเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่ปฏิบัติงานในสหประชาชาติ²⁸ ในช่วงดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า สหรัฐฯ เป็นหนึ่งในประเทศที่มีความคลางแคลง (skeptical) ต่อการปฏิบัติงานของสหประชาชาติค่อนข้างมาก สหรัฐฯ มองว่า การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯ

²⁷ United States Government in East Timor, ดู Niumpradit, *410 Days in East Timor*, 186-7.

²⁸ Linda Fasulo. *Insider's Guide to the U.N.* 4th ed. New Haven and London: Yale University Press, 2021.

ผ่านสหประชาชาติไม่บรรลุเป้าหมายและไม่ได้ประโยชน์ตามที่คาดหวัง โดยเฉพาะในด้านการรักษาสันติภาพที่สหรัฐฯ มองว่า ไม่บรรลุผลตามเวลาที่กำหนด ขาดประสิทธิภาพและต้องมีการขยายเวลาของภารกิจอยู่เสมอ และยังไม่มีแว้วว่าจะมีสันติภาพเกิดขึ้นได้จริง สหรัฐฯ ภายใต้อำนาจของประธานาธิบดี Trump จึงมักจะดำเนินนโยบายต่างประเทศเป็นอิสระจากสหประชาชาติ (disengagement) และหลายครั้งก็มองว่าสหประชาชาติเป็นภาระหรือตัวถ่วงมากกว่าที่จะเป็นตัวช่วย ทั้ง ๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่ประสบความสำเร็จนั้น ส่วนใหญ่มักจะสอดคล้องกับแนวโน้มนโยบายที่สหประชาชาติดำเนินการอยู่

ภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติแต่ละภารกิจมีลักษณะเฉพาะตัว มีบริบทของสถานการณ์ ความขัดแย้ง ปัญหาเฉพาะ ปัญหาสันติภาพเป็นปัญหาเชิงซ้อน (complex problem) จึงทำให้ภารกิจรักษาสันติภาพเป็นภารกิจที่ซับซ้อน มีความไม่แน่นอนและมีพลวัตสูงตามไปด้วย โดยเฉพาะการจัดสรรผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ (stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ซึ่งถือเป็นภารกิจพื้นฐานที่ต้องบรรลุเพื่อนำไปสู่สันติภาพที่จะเกิดขึ้นตามข้อตกลงที่ได้กำหนดไว้ มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวพอ ๆ กัน กล่าวคือเป็นการยากที่จะคาดการณ์ได้ล่วงหน้า บทความนี้ พยายามจะตอบคำถามที่ว่า ความสำเร็จของภารกิจรักษาสันติภาพ ไม่ได้มาจากการ “ทำตามที่วางแผนไว้ แล้วผลสำเร็จจะมาเอง” หรือความสำเร็จเกิดจากความบังเอิญ หรือโชคช่วย แต่มาจากความตั้งใจอย่างแรงกล้า

และการทุ่มเททำงานหนักตามที่ข้อมติสหประชาชาติ (mandates) กำหนด ความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตนแต่อย่างใด ซึ่งคณะผู้เขียนเองยืนยันเช่นนี้มาตลอด สำหรับความสำเร็จของภารกิจ UNTAET ในติมอร์ตะวันออก

เอกสารอ้างอิง

- Durch, William J. *Twenty-First-Century Peace Operations*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace and The Henry L. Stimson Center, 2006.
- Fasulo, Linda. *Insider's Guide to the U.N.* 4th ed. New Haven and London: Yale University Press. 2021.
- Freeman, Chas. W., Jr. *The Diplomat's Dictionary*. Revised edition. Washington, D.C.: United Institute of Peace Press, 1997.
- Gunn, Jeoffrey C. "Is East Timor an Exception in the Southeast Asian Landscape?" in *National Interest and International Solidarity – Particular and Universal Ethics in International Life*. Edited by Jean-Marc Coicaud and Nicholas J. Wheeler. Tokyo, New York, Paris: United Nations University Press. 2008. 261-287.
- Kenkel, Kai Michael. 2013. *Five Generations of Peace Operations: From the "thin blue line" to "painting the country blue."* *Revista Brasileira de Política Internacional* 56(1): 122-143.
- Muldoon, James P; Aviel, JoAnn Fagot; Reitano, Richard; and Sullivan, Earl. Eds. *Multilateral Diplomacy and the*

United Nations Today. 2nd ed. U.S.A.: Westview Press, 2005. 67-96.

Niumpradit, Boonsrang, LTG. Simon Ewing-Jarvie, Ed. *410 Days in East Timor – A Peacekeeper’s Diary*. Bangkok: Darnsutha Press Co., Ltd, 2002.

Smith, Michael G. and Dee, Moreen. “East Timor.” In *Twenty-First-Century Peace Operations*. Edited by William J. Durch. Washington, D.C.: United States Institute of Peace and The Henry L. Stimson Center, 2006.

Scott, Shirley V. *International Law in World Politics – An Introduction*, 2nd Ed. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, Inc, 2010. 97-120.

Turner, Mark. “Doing the Work: An Overview of the United Nations Missions.” In *A Global Agenda – Issues Before the United Nations 2009-2010*. Edited by Dulcie Leimbach. New York: United Nations Association of the United States of America, 2009.

United Nations Sustainable Development Group. *The United Nations in Timor Leste*. Accessed June 21, 2022. <https://unsdg.un.org/un-in-action/timor-leste>.

ความสัมพันธ์ไทย – ทิมอร์-เลสเต ในประสบการณ์นักการทูต

กุลกฤษฏ์ สิงหรา ณ อยุธยา¹

¹ เอกอัครราชทูตไทยคนแรก ณ กรุงดิลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต.

ผมรู้สึกยินดีมากที่กระทรวงการต่างประเทศขอให้ช่วยเขียนบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 20 ปีของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต (หรือปอร์ตุเกสติมอร์ หรือติมอร์ตะวันออก) โดยกระทรวงการต่างประเทศอยากให้เล่าประสบการณ์ในฐานะเอกอัครราชทูตไทยคนแรกประจำกรุงดิลี บทบาทของกระทรวงการต่างประเทศ และบทบาทของสถานเอกอัครราชทูตในการส่งเสริมความสัมพันธ์กับติมอร์ตะวันออกในช่วงแรกเริ่ม ตลอดจนความประทับใจที่ติมอร์-เลสเตมีต่อประเทศไทย ผมหวังว่าบทความนี้จะประโยชน์ไม่มากนักน้อย เนื่องจากเป็นบทความที่เขียนจากประสบการณ์ตรงจากการที่ได้มีโอกาสไปปฏิบัติงานร่วมกับองค์การสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก ในปี ค.ศ. 1999-2002 และปฏิบัติงานในพื้นที่ติมอร์ตะวันออกในปี ค.ศ. 2003-2004

หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ในปี ค.ศ. 1999 กระทรวงการต่างประเทศได้แต่งตั้งให้ผมไปประจำการในตำแหน่งอัครราชทูต รองหัวหน้าคณะผู้แทนถาวรไทยประจำองค์การสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก และได้รับมอบหมายความรับผิดชอบให้กำกับดูแลงานทั้ง 6 คณะกรรมการหลักขององค์การสหประชาชาติ สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับติมอร์ตะวันออก อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของ Fourth Committee (Special Political & Decolonization) ซึ่งมีคุณอภิรัตน์ เหวียนระวี อัครราชทูตที่ปรึกษาช่วยกลั่นกรองงาน มีคุณพลพงศ์ วังแพน เลขานุการเอก เป็นเจ้าหน้าที่

ประจำคณะกรรมการที่ 4 ส่วนผมรับผิดชอบดูแลในภาพรวม และเป็นผู้แทนเข้าร่วมการประชุมสำคัญรวมทั้งกล่าวถ้อยแถลงแสดงท่าทีของประเทศไทยตามแนวทางที่ได้ปรึกษารื้อกับเอกอัครราชทูต² และกับกระทรวงการต่างประเทศ

ในขณะนั้น กระบวนการในการเรียกร้องเอกราชและอธิปไตยของติมอร์ตะวันออกที่ต้องการปลดแอกตัวเองจากการยึดครองของอินโดนีเซียได้ดำเนินการคุ้งนานกันทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวทางการทูตเพื่อกดดันอินโดนีเซียในเวทีสหประชาชาติ นำโดยนายจูแซ รามูซ-ออร์ตา (José Ramos-Horta) นักคิด นักหนังสือพิมพ์ นักต่อสู้เพื่อเอกราชและอธิปไตยคนสำคัญของติมอร์ตะวันออก อีกทั้งยังเคยได้รับรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ (Nobel Peace Prize) ที่มักจะได้รับคำเชิญจากสหประชาชาติให้มากล่าวบรรยายสรุปเกี่ยวกับสถานการณ์ในติมอร์ตะวันออกต่อที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ด้วยสีหน้าท่าทางและหลักฐานประกอบแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกอันแสนเจ็บปวดร้าว และความเหี้ยมโหดที่ประชาชนชาวติมอร์-เลสเตได้รับผลกระทบจากสงคราม รวมถึงญาติพี่น้องของผู้บรรยายเองก็ถูกฆ่าตาย ท่ามกลางน้ำตานองหน้าของผู้บรรยายอย่างไม่สามารถอดกลั้นได้ สร้างความสลดหดหู่ และความเห็นอกเห็นใจอย่างมาก

² เป็นช่วงของเอกอัครราชทูตอัษฎา ชัยนาม และต่อด้วยเอกอัครราชทูตชูชัย เกษมศานต์.

ประเด็นเรื่องติมอร์ตะวันออกเป็นวาระงานสำคัญเร่งด่วนของสหประชาชาติ³ และยังเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในการพิจารณาตัดสินใจส่งปฏิบัติการรักษาสันติภาพหรือกองกำลังรักษาสันติภาพในนามขององค์การสหประชาชาติอย่างเต็มรูปแบบเข้าไปปฏิบัติหน้าที่/ภารกิจ สืบแทนปฏิบัติการเร่งด่วนโดยกองกำลังนานาชาติ INTERFET (International Forces in East Timor) ในการนี้ องค์การสหประชาชาติจึงต้องการการสนับสนุนจากประเทศสมาชิกในด้านกำลังพลที่มีความสามารถ มีระเบียบวินัย ควรเป็นกำลังพลที่มาจากประเทศที่เป็นกลาง และเป็นที่ยอมรับได้ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ซึ่งประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ได้กล่าวมา ไทยจึงได้กลายมาเป็นภาคีสำคัญที่เข้าร่วมปฏิบัติการกับสหประชาชาติในครั้งนี้

ปัญหาและความเป็นมาของติมอร์ตะวันออก

ก่อนอื่น ผมอยากให้ท่านผู้อ่านทำความรู้จักกับความเป็นมาและปัญหาของติมอร์ตะวันออกอย่างสังเขปดังนี้ ในปี ค.ศ. 1511 โปรตุเกสได้เข้ามาสำรวจแสวงหาอาณานิคมและได้ยึดครองเกาะติมอร์แห่งนี้ กล่าวกันว่าเคยมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยเครื่องเทศ กาแฟ และไม้จันทน์หอม (Sandalwood) อันเป็นที่ต้องการของชาวยุโรป

³ กรณีของติมอร์ตะวันออกเป็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงและเข้าข่ายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (genocide) มีชาวติมอร์ตะวันออกถูกฆ่าตายและจำนำยหายสาบสูญราว 100,000-300,000 ราย ในช่วงที่อินโดนีเซียยึดครองติมอร์ตะวันออก (ค.ศ. 1975-1999) หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 10-30 จากจำนวนประชากรทั้งหมดประมาณ 1 ล้านคนในขณะนั้น.

ต่อมาในปี ค.ศ. 1570 ชาวดัตช์ (Dutch) เข้ามาสำรวจบริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะเดียวกัน จึงเกิดปัญหาการแย่งชิงสิทธิ์ครอบครองพื้นที่เกาะ โปรตุเกสรู้สึกว่า ดัตช์มีกองกำลังเข้มแข็งกว่ามาก และต้องการหลีกเลี่ยงสงครามใหญ่ จึงตกลงเจรจาแบ่งสิทธิ์การครอบครองพื้นที่ของเกาะดังกล่าวระหว่างกัน โดยดัตช์ครอบครองพื้นที่ฝั่งตะวันตก (West Timor) ขณะที่โปรตุเกสครอบครองพื้นที่ฝั่งตะวันออกของเกาะ (East Timor) กับพื้นที่ส่วนเล็ก ๆ อีกส่วนหนึ่ง (enclave) ในฝั่งติมอร์ตะวันตก เรียกว่า Oecusse District (เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางจิตใจของชาวโปรตุเกส เป็นจุดแรกที่โปรตุเกสมาขึ้นฝั่งที่เกาะติมอร์และเป็นที่สถิตย์สำคัญของคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก)

ท่านผู้อ่านคงทราบดีว่า ก่อนที่โปรตุเกสจะถอนอิทธิพลจากติมอร์ตะวันออกในปี ค.ศ. 1975 เกิดการปฏิวัติที่เมืองแม่ สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของลิสบอนย่ำแย่มากจนถึงขั้นใกล้ล้มละลาย ไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะสนับสนุนผู้แทนของตนในการบริหารและปกครองติมอร์ตะวันออกต่อไป ดังนั้น ในปี ค.ศ. 1974 โปรตุเกสพยายามเตรียมความพร้อมในการส่งมอบคืนติมอร์ตะวันออก โดยจัดการประชุมสภาประชาชนของชาวติมอร์ตะวันออก เพื่อให้ชาวติมอร์ตะวันออกพิจารณาสถานะและเลือกอนาคตของตนเองปรากฏว่าเกิดการทะเลาะวิวาทและขยายวงกว้างไปในหลายพื้นที่ จนกลายเป็นการสู้รบกันระหว่างฝ่ายที่ต้องการให้ติมอร์-เลสเตเป็นเอกราช ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งต้องการให้ติมอร์-เลสเตรวมตัวเข้ากับอินโดนีเซีย⁴

⁴ น่าจะมีประเด็นเรื่องการแบ่งแยกการปกครอง (divide and rule) และการให้ความสนับสนุนผู้สวามิภักดิ์อินโดนีเซียเกี่ยวข้องด้วย.

อย่างไรก็ดี เมื่อกลุ่มที่ต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชที่สำคัญที่สุด คือ กลุ่ม FRETILIN (Revolutionary Front for an Independence in East Timor) ประกาศเอกราชจากโปรตุเกสเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน ค.ศ. 1975 เป็นผลสำเร็จ หลังจากนั้นไม่กี่วันคือในวันที่ 7 ธันวาคม ของปีเดียวกัน กองทัพอินโดนีเซียและ Militias⁵ กลุ่มต่าง ๆ ได้บุกรุก ผนวกเอาดินแดนของติมอร์ตะวันออกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย (จังหวัดที่ 27) สำเร็จภายในระยะเวลา 7 เดือนเศษ (17 กรกฎาคม ค.ศ. 1976) เหตุการณ์ดังกล่าวสร้างความโกรธแค้นและความไม่พอใจ ให้กับนักรบชาวติมอร์ตะวันออกที่ต่อสู้เพื่อเอกราชและอธิปไตยของ ชาตಿಯ่างมาก

ปัญหาการสู้รบระหว่างกลุ่มที่ต่อสู้เพื่อเอกราชของติมอร์-เลสเต กับฝ่ายอินโดนีเซียยังคงดำเนินไปตลอดระยะเวลา 24 ปี หลังจาก ถูกอินโดนีเซียยึดครอง มีเหตุการณ์สะเทือนขวัญเกิดขึ้นหลายครั้ง หนึ่งในนั้น คือ การฆ่าสังหารหมู่ชาวติมอร์ตะวันออกที่สุสานซานตา ครูซ (Santa Cruz Massacre)⁶ กล่าวคือ เมื่อปลายเดือนตุลาคม ค.ศ. 1991 ทหารอินโดนีเซียลอบสังหารนาย Sebastiao Gomes นักต่อสู้ เพื่อเอกราชคนหนึ่งของติมอร์ตะวันออก พิธีศพของนายโกเมซ

⁵ Militia หรือ Militias คือ กองกำลังพลเรือนติดอาวุธของติมอร์ตะวันออก แต่ฝึกฝนอินโดนีเซีย ได้รับการสนับสนุนจากอินโดนีเซีย และต้องการให้ติมอร์ตะวันออกรวมเข้ากับอินโดนีเซีย.

⁶ เหตุการณ์สังหารหมู่ครั้งนี้เป็นหนึ่งในเหตุการณ์สังหารหมู่และการกระทำทารุณกรรมชาว ติมอร์ตะวันออกในหลาย ๆ ครั้งที่ผ่านมา แต่ไม่เคยมีการเผยแพร่สู่สังคมภายนอก.

จัดขึ้นเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ. 1991 ที่โบสถ์ Motael⁷ ในกรุงดิลี เมื่อเสร็จพิธีกรรมทางศาสนาได้เคลื่อนย้ายศพไปฝังที่สุสานซานตา ครุซ ประชาชนชาวติมอร์-เลสเต มาให้เกียรติและร่วมเดินขบวนแห่ศพจำนวนมากกว่า 3,000 คน หลายคนถือภาพถ่ายของนายโกเมซ บางคนถือธงสัญลักษณ์ของติมอร์ตะวันออก บางคนตะโกนร้องขอความยุติธรรม สันติภาพ และอิสรภาพ (ในช่วงเวลาดังกล่าว อินโดนีเซียใช้กฎเหล็กในการบริหารและปกครองติมอร์ตะวันออก ตัวอย่างเช่น ห้ามเรียนและห้ามสอนภาษาต่างประเทศ ด้วยเกรงว่าความลับจะรั่วไหลหากชาวติมอร์-เลสเตสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ จึงบังคับให้เรียน ให้สอน และให้ใช้ภาษาอินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia) เป็นหลัก ห้ามวิพากษ์วิจารณ์หรือพูดจาให้ร้ายอินโดนีเซีย ห้ามชุมนุมกัน เพราะเกรงจะเป็นการคิดร้ายต่ออินโดนีเซีย เป็นต้น ดังนั้น โบสถ์และโรงเรียนจึงเป็นสถานที่เพียงสองแห่งที่ประชาชนชาวติมอร์-เลสเตสามารถมาพบปะกันได้ในช่วงเวลาสั้น ๆ) ขณะที่ขบวนแห่ศพนายโกเมซเคลื่อนมาถึงสุสานซานตา ครุซ ความโกรธแค้นเหมือนไฟที่คุกรุ่นภายในใจ ความบ้ำอำนาจ และความไม่พอใจของทหารอินโดนีเซียที่เห็นชาวติมอร์ตะวันออกให้ความสำคัญกับนายโกเมซ ศัตรูของทหารอินโดนีเซีย ความเคียดแค้นดังกล่าวจึงระเบิดขึ้น ทหารอินโดนีเซียกราดยิงใส่ผู้เข้าร่วมพิธีศพอย่างบ้าคลั่ง ทุกคนต่างหนีเอาชีวิตรอด ยอดผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวสูงกว่า 250 ศพ มีนักข่าวต่างชาติ

⁷ ชื่อเต็ม คือ โบสถ์ Santo António de Motael (Saint Anthony of Motael).

แอบบันทึกเหตุการณ์ครั้งนั้นและลักลอบนำภาพไปเผยแพร่ให้โลกภายนอกได้รับทราบเป็นครั้งแรกว่า กำลังเกิดเหตุการณ์ทารุณกรรมครั้งใหญ่ขึ้นในติมอร์ตะวันออก มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง และกำลังยกระดับความรุนแรงไปถึงระดับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่ก็ไม่มีใครสามารถช่วยเหลือหรือแก้ไขสถานการณ์ได้ จวบจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในอินโดนีเซีย คือ ในปี ค.ศ. 1998 ประธานาธิบดีซูฮาร์โต (Haji Mohammad Suharto) ผู้นำระบอบอำนาจนิยม และครองตำแหน่งเป็นเวลานานถึง 31 ปี ต้องตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งหลังจากถูกนักศึกษาและประชาชนเดินขบวนประท้วงขับไล่อย่างรุนแรง เป็นผลให้รองประธานาธิบดี บาคารุดดิน ยูซุฟ ฮาบิบี (Bacharuddin Jusuf Habibie) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดีสืบแทน

ไม่มีผู้ใดคาดคิดมาก่อนว่า ภายใต้การบริหารของประธานาธิบดี ฮาบิบีจะกล้าปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารงานให้แตกต่างจากสมัยที่ซูฮาร์โตได้วางรากฐานไว้ ตรงกันข้าม ฮาบิบีกลับกล้าที่จะแก้ไขปรับเปลี่ยนนโยบายการบริหารประเทศหลายประการให้มีความเป็นประชาธิปไตยและเป็นรากฐานการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองภายในของอินโดนีเซียมาจนถึงปัจจุบัน

ในเรื่องของติมอร์ตะวันออก ฮาบิบีไม่เห็นด้วยกับความคิดของกลุ่มทหารในคณะบริหาร ไม่เห็นประโยชน์ของการยึดครองติมอร์ตะวันออก และคิดว่าไม่สมควรที่เอกราชและอธิปไตยของติมอร์-เลสเตจะต้องแลกมาด้วยเลือดเนื้อและชีวิตอีกต่อไป จึงยินยอมให้ชาวติมอร์

ตะวันออกกลางประชามติ (referendum) เลือกอนาคตของตนเอง เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1999 ว่าจะอยู่กับอินโดนีเซียต่อไป หรือจะแยกตัวเป็นเอกราช

ผลการลงประชามติและการนองเลือด

ผลของการลงประชามติปรากฏว่า ชาวติมอร์ตะวันออกร้อยละ 78.5 ต้องการแยกตัวเป็นเอกราชและ ออกจากการเป็นดินแดนภายใต้ การปกครองของอินโดนีเซีย เหตุการณ์ความรุนแรงที่คาดเดาไว้เกิดขึ้นทันทีเหมือนกับเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 1974 Militias กลุ่มต่าง ๆ ได้ออกหน้าร่วมกับกองทัพอินโดนีเซียก่อความวุ่นวาย กระทำทารุณกรรมสังหารชีวิตชาวติมอร์ตะวันออกที่มีความคิดเห็นตรงกันข้ามกับกลุ่มของตนอย่างโหดร้ายในหลาย ๆ พื้นที่ โดยไม่ละเว้นแม้กระทั่งเด็กและสตรี มีการเผาอาคารบ้านเรือนที่พักของผู้ที่มีความเห็นต่างตลอดจน ตึกอาคาร สถานที่ทำการต่าง ๆ ที่เป็นปฏิปักษ์กับกลุ่มของตนทั่วกรุงดิลี และในเมืองใหญ่อื่น ๆ เหตุการณ์ทวีความรุนแรงและขยายพื้นที่ เป็นวงกว้าง ส่งผลให้สหประชาชาติมีมติเร่งด่วนสนับสนุนกองกำลังนานาชาติ INTERFET เข้าไปปฏิบัติการกิจอย่างเร่งด่วนเพื่อระงับ เหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่เมื่อวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1999 โดยมีพลตรี ปีเตอร์ คอสโกรฟ (Peter Cosgrove) ของออสเตรเลีย และ พลตรี ทรงกิตติ จักกาบาตร์ เป็นผู้บัญชาการ และรองผู้บัญชาการ กองกำลังนานาชาติตามลำดับ มีกำลังพลจากประเทศต่าง ๆ 23 ประเทศ เข้าร่วมภารกิจจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 10,000 นาย ในจำนวนนี้เป็น กองกำลังเฉพาะกิจ 972 ไทย/ติมอร์ตะวันออก จำนวน 1,581 นาย

หลังจากปฏิบัติการ/ภารกิจ INTERFET บรรลุผลสำเร็จและเสร็จภารกิจในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 2000 สหประชาชาติได้ส่งชุดปฏิบัติการรักษาสันติภาพเข้าไปช่วยเหลือสนับสนุนติมอร์-เลสเต ในภารกิจสำคัญต่าง ๆ อีกหลายครั้ง⁸ ในแต่ละภารกิจจะกำหนดวัตถุประสงค์กรอบเวลาในการปฏิบัติงาน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความพร้อมให้กับติมอร์-เลสเต ในการช่วยเหลือตนเองได้ต่อไป นอกจากนี้ มีหลายประเทศที่ได้ให้ความช่วยเหลือติมอร์-เลสเต ในรูปแบบของโครงการต่าง ๆ ทั้งการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การแพทย์ สาธารณสุข และโครงการอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาองค์ความรู้ให้แก่ติมอร์ตะวันออก

การเตรียมการจัดตั้งกองกำลังรักษาสันติภาพ

การเตรียมการจัดตั้งกองกำลังรักษาสันติภาพช่วงเป็นงานที่แสนลำบากยากเย็นมาก ในทัศนะของผมนั้น แม้เลขาธิการสหประชาชาติในขณะนั้น คือ นายโคฟี อันนัน (Kofi Annan) จะเป็นนักการทูตที่มีความสามารถ ฉลาด รอบคอบ และประสบการณ์สูงมาก แต่ผู้นำหลายประเทศที่โคฟี อันนัน ได้ขอความร่วมมือทั้งในด้านการรักษาความปลอดภัยและกำลังพล มักจะให้คำตอบในเชิงบ่ายเบี่ยง บ้างก็อ้างว่า อินโดนีเซียไม่อนุญาตให้กองกำลังต่างชาติเข้าไปในพื้นที่ บ้างก็ว่าติมอร์-เลสเต เป็นประเทศเล็ก มีประชากรเพียงหนึ่งล้านคนและแทบจะไม่สำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับอินโดนีเซีย โดยมีได้คำนึงถึงเรื่อง

⁸ แต่ละภารกิจมีรายละเอียดค่อนข้างมาก ไม่สามารถนำมาเขียนในบทความนี้ได้ทั้งหมด.

มนุษยธรรมว่า ติมอร์-เลสเต กำลังต้องการความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน เนื่องจากถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง ถูกกระทำทารุณกรรม และถูกสังหารอย่างเหี้ยมโหด กล่าวกันว่า นายโคฟี อันนัน ทำงานหนัก หามรุ่งหามค่ำอย่างโดดเดี่ยว ใช้โทรศัพท์ติดต่อขอความสนับสนุนจากผู้นำของประเทศต่าง ๆ มากกว่า 1,000 ครั้ง ท้ายที่สุดก็ได้รับความร่วมมือจากหลายประเทศ จนกระทั่งการจัดตั้งกองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติบรรลุความสำเร็จ ขณะที่ฝ่ายฮาปีปีก็ทำงานยากลำบากมากเช่นกัน เพราะฝ่ายทหารภายใต้การนำของพลเอก วิรันโต (Wiranto) มักจะตีรวนและคัดค้านสหประชาชาติแทบทุกเรื่อง ไม่อนุญาตให้กองกำลังทหารต่างชาติเข้ามายุ่งเกี่ยวในพื้นที่ ไม่อำนวยความสะดวกให้คณะสังเกตการณ์ของสหประชาชาติ ไม่ต้องการให้ใช้คำว่า ‘ลงประชามติ (referendum)’ แต่ให้ใช้คำว่า ‘สภาที่ปรึกษาประชาชน (People’s Consultative Assembly)’ เพื่อมิให้มีผลผูกพันทางกฎหมาย จึงมีความเป็นไปได้ว่า ฝ่ายทหารอินโดนีเซียอาจจะมีการเตรียมพร้อมล่วงหน้าในกรณีที่ผลการลงประชามติของชาวติมอร์-เลสเต ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะต้องการเป็นเอกราชจากอินโดนีเซีย ทางกองทัพก็จะสร้างสถานการณ์ความวุ่นวาย โดยให้กลุ่ม Militias ‘ออกหน้า’ เช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1974 จนนำไปสู่สถานการณ์ที่รุนแรง ใช้อาวุธประหัตประหารกัน และทำให้ผลการลงประชามติดังกล่าวเป็นโมฆะ⁹

⁹ บัตรที่ใช้ในการลงประชามติออกแบบอย่างเรียบง่าย จัดพิมพ์เป็น 3 ภาษา ได้แก่ อังกฤษ

ศรัทธาและสายสัมพันธ์ฮาปีปี-กุสเมา

สิ่งหนึ่งที่ผมอดจะกล่าวถึงไม่ได้เพราะเป็นข้อมูลที่ท่านผู้อ่านควรทราบ ในทัศนะของผม หากไม่มีประธานาธิบดีฮาปีปี เอกราซอฮิปไตย ของติมอร์-เลสเตจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ หรือจะออกมาในรูปแบบใด ผมเองก็ไม่อาจทราบได้ แต่อยากให้ท่านผู้อ่านลองพิจารณาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ก่อนการเสียชีวิตของฮาปีปีด้วยโรคหัวใจล้มเหลว เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 2019 อดีตนักรบ อดีตนักโทษ อดีตนักต่อสู้ เพื่อเอกราซอฮิปไตย อดีตประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี ฯลฯ อย่างนายชานานา กุสเมา (Xanana Gusmão) ได้เดินทางไปเยี่ยมอาการป่วยของฮาปีปีที่โรงพยาบาลทหารกลางกรุงจาการ์ตา ภาพที่นายกุสเมาก้มลงสวมกอดและจูบที่หน้าผากก่อนจะขบศีรษะของตนลงที่หน้าอกของฮาปีปี น้ำตานันกรบคลอเต็มเบ้าตา เปี่ยมไปด้วยความรู้สึกเคารพรักและเทิดทูนอย่างยิ่ง (ผมคิดเอง จะถูกหรือผิด ไม่ทราบได้) รวากับพรหมลิขิตดลบันดาลให้ันกรบอย่างนายกุสเมา และนักประชาธิปไตยอย่างฮาปีปีโคจรมาพบกัน เพื่อเอกราชและอธิปไตยของติมอร์ตะวันออกใช่หรือไม่ การตัดสินใจของฮาปีปีในเรื่องการลงประชามติและในเรื่องการยอมรับกองกำลังนานาชาติ INTERFET

ภาษาอินโดนีเซีย และปอร์ตุเกส โดยคำถามมีความหมายเดียวกัน คือ “Do you accept the proposed special autonomy for East Timor within the Unitary State of the Republic of Indonesia?” โดยให้กาเพียงเครื่องหมายรับ (YES) หรือไม่รับ (NO) เท่านั้น สะท้อนให้เห็นว่า คนติมอร์-เลสเตส่วนใหญ่ในขณะนั้นยังขาดการศึกษา มีคนส่วนน้อยที่มีโอกาสไปโรงเรียน และคนที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีจำนวนน้อยมากถึงน้อยที่สุด.

ให้เข้าไปปฏิบัติการในพื้นที่คือที่มาของติมอร์ตะวันออกในวันนี้ใช่หรือไม่
ทั้ง ๆ ที่ฮาปีปีโดนฝ่ายทหารอินโดนีเซียข่มขู่จะทำการปฏิบัติ หากยอมรับ
ให้ INTERFET เข้าไปปฏิบัติการกิจในพื้นที่ แต่ฮาปีปีก็ยึดมั่นและ
ดำเนินการในสิ่งที่ถูกต้องโดยไม่หวั่นเกรงต่อการถูกข่มขู่

หลังจากนั้นไม่นาน ฮาปีปีก็จากไป กุสเมาได้ให้เกียรติมาร่วมในพิธี
ศพฮาปีปีตั้งแต่ต้นจนกระทั่งโปรยดินกลบหลุมศพ พร้อมกับส่ง
พวงหรีดด้วยข้อความไว้อาลัยอย่างกินใจว่า “ขอแสดงความเสียใจ
อย่างสุดซึ้งต่อการจากไปของพี่ชายที่ยิ่งใหญ่ ประธานาธิบดี ปี. เจ. ฮาปีปี
ประชาชนชาวติมอร์-เลสเตจะขอจดจำพระคุณของท่านตลอดไป
พักผ่อนให้เป็นสุข – ชานานา กุสเมา”

อย่างไรก็ดี มีความเชื่อบางกระแสที่วิพากษ์วิจารณ์ว่า การที่ฮาปีปี
ยินยอมให้ชาวติมอร์ตะวันออกลงประชามติเลือกอนาคตของตัวเอง
เช่นนั้น เป็นเพราะฮาปีปีมั่นใจว่า ท้ายที่สุด ผลการลงประชามติ
ชาวติมอร์ตะวันออกส่วนใหญ่จะเลือกอยู่กับอินโดนีเซียมากกว่า แต่
ผมไม่สู้จะเห็นด้วยกับความเห็นดังกล่าว เพราะเรื่องการลงประชามติ
เป็นความคิดที่ริเริ่มโดยรัฐบาลอินโดนีเซียเป็นครั้งแรกภายใต้การนำ
ของฮาปีปีเอง ทั้งยังได้แสดงเจตจำนงขอให้สหประชาชาติมาช่วยใน
การจัดการลงประชามติเพื่อความเป็นสิริสุจริตธรรมตั้งแต่เดือนมกราคม
ค.ศ. 1999 หรือหลังจากที่ฮาปีปีเข้ารับตำแหน่งประธานาธิบดีได้เพียง
6 เดือน เป็นการแสดงให้เห็นประชาคมโลกเห็นถึงความพยายาม
ในการแก้ปัญหาด้วยวิธีรวมขอมที่ทุกฝ่ายน่าจะยอมรับได้ โดยเฉพาะ
ฝ่ายทหารของอินโดนีเซีย หลังจากนั้น ฮาปีปียังแสดงเจตนาบริสุทธิ์

อีกเป็นครั้งที่สองโดยการปล่อยตัวนายกุสเมาจากที่คุมขังให้เป็นอิสระ
อย่างไรก็ดี นายโคฟี อันนัน ได้ท้าทายและขอให้นายฮาบีบีชะลอเวลา
ออกไปก่อน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ใกล้กับช่วงการลงประชามติ
จึงเกรงว่ากุสเมาอาจจะตกอยู่ในอันตรายและอาจถูกลอบสังหารได้
สรุปเป็นอันว่า ผมเชื่อในความบริสุทธิ์ใจของฮาบีบี ผมเชื่อในวิจาร์ณญาณ
นักรบผู้ผ่านศึกการต่อสู้เพื่อเอกราชของติมอร์ตะวันออกมายาวนานที่สุด
ทั้งเข้าใจปัญหาและวิวัฒนาการของติมอร์-เลสเตอย่างลึกซึ้งทุกขั้นตอน
ย่อมยังรู้ดีว่า ใครคือคนดีและมีพระคุณต่อตัวเขาและต่อติมอร์
ตะวันออก ในทางกลับกัน หากกุสเมาและฮาบีบีไม่มีจิตสำพันธ์
และความผูกพันระหว่างกัน กุสเมาก็ไม่จำเป็นต้องไปเยี่ยมและแสดง
ความเคารวะฮาบีบีอย่างสูงที่สุด ดังที่ผมได้กล่าวมาข้างต้น

พัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย

ในช่วงต้นปี ค.ศ. 2000 ผู้บัญชาการกองกำลังรักษาสันติภาพของ
สหประชาชาติในภารกิจ UNTAET (UN Transitional and Administration
in East Timor) ขณะนั้น คือ พลโท ไฮเม เด โลส ซานโตส
(Jaime de los Santos) ชาวฟิลิปปินส์ ได้ขอเดินทางกลับประเทศ
ก่อนกำหนดหลังจากปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่นาน เนื่องจากต้องกลับไปรับ
ตำแหน่งสำคัญในกองทัพฟิลิปปินส์ ทำให้ตำแหน่งผู้บัญชาการ
กองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติว่างลง องค์การสหประชาชาติ
จึงได้มุ่งความสนใจมาที่ประเทศไทยและต้องการการสนับสนุนทาง
ด้านกำลังพลจากฝ่ายไทยด้วย นายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติ

ในขณะนั้น จึงได้แต่งตั้งพลโท บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์ ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ และแต่งตั้งพลโท วินัย ภัททิยกุล สืบแทนในตำแหน่งเดียวกันในเวลาต่อมา

ในช่วงเวลาดังกล่าว มีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกันเกิดขึ้นหลายอย่าง ในการประชุมที่เมือง Durban เพื่อเตรียมจัดการประชุมสุดยอด The World Summit on Sustainable Development ที่สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย ดร. ฮัสซัน วิรายูดา (Hassan Wirajuda) ได้นัดหารือกับผมและแจ้งอย่างตรงไปตรงมาว่า อินโดนีเซียอยากขอความสนับสนุนจากไทย ให้เข้าร่วมปฏิบัติการรักษาสันติภาพในติมอร์ตะวันออก เพื่อรักษาภาพลักษณ์และสถานะของอินโดนีเซียในฐานะเพื่อนสมาชิกอาเซียนด้วยกัน ซึ่งผมก็ได้รายงานคำขอดังกล่าวให้รัฐบาลไทยทราบตามลำดับชั้น หลังจากนั้นไม่นาน เจ้าหน้าที่สหประชาชาติประจำ DPKO (Department of Peacekeeping Operation) ได้ส่งข่าวให้ทราบเป็นการภายในว่า นายโคฟี อันนัน ได้โทรศัพท์ปรึกษาหารือกับนายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย เพื่อขอความสนับสนุนด้านกำลังพลจากไทย นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีของไทยยังได้หารือเรื่องเดียวกันนี้กับประธานาธิบดีฮาบีบีของอินโดนีเซียอีกทางหนึ่งจนเป็นที่เข้าใจตรงกันของทุกฝ่าย ดังนั้น การเข้าร่วมปฏิบัติการรักษาสันติภาพของไทย (ต่อจากปฏิบัติการเร่งด่วน INTERFET) ในนามกองกำลังเฉพาะกิจร่วม 972 ไทย/ติมอร์ตะวันออกจึงเป็นการเข้าร่วมที่สมเกียรติและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างน่าชื่นชม ทั้งนี้ นอกเหนือจากภารกิจทางทหารแล้ว

ทหารไทยยังได้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และพัฒนาองค์ความรู้ทางการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีการส่งเสริมทักษะทางด้านกีฬา ช่วยซ่อมแซมอาคารบ้านเรือน การปฏิบัติหน้าที่ของตัวแทนของกองทัพไทยเต็มไปด้วยความเสียสละ และรักษาความเป็นกลาง ทำให้ทหารไทยมีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาชาวติมอร์-เลสเต แม้จะมีการวิพากษ์วิจารณ์จากสหประชาชาติในบางประเด็น แต่โดยภาพรวมแล้วถือว่าเป็นปฏิบัติการที่ประสบความสำเร็จ และได้รับการยอมรับจากคนในท้องถิ่น

เอกอัครราชทูตคนแรก ณ กรุงดิลี กับสถานทูตลอยน้ำ

ในช่วงไตรมาสที่ 3 ของปี ค.ศ. 2002 ผมได้รับโทรศัพท์ทางไกลจากท่านปลัดกระทรวงการต่างประเทศ (ดร. เตช บุนนาค) แจ้งว่าจะแต่งตั้งผมไปดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูต ณ กรุงดิลี ติมอร์ตะวันออก ให้เตรียมตัวให้พร้อมและให้เดินทางทันทีภายหลังจากการดำเนินการตามพิธีการทูต โดยกระทรวงฯ จะแจ้งรายละเอียดให้ทราบเป็นระยะ

เมื่อถึงกำหนดเดินทาง ผมได้เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เพื่อเข้าร่วมพิธีตามโบราณราชประเพณี และรับพระราชทานพระราชสาส์นตราตั้งก่อนเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ สิ่งที่น่าประทับใจไม่รู้ลืม คือ พระองค์ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท และทรงแสดงความห่วงใย โดยเฉพาะภัยอันตรายต่าง ๆ โรคภัยไข้เจ็บ ระบบสาธารณสุข สาธารณูปโภค อาหารโภชนาการที่ถูกสุขลักษณะ ตลอดจนพระราชทานพรให้ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งพระองค์ทรงเล็งเห็นภาพรวมทั้งหมดดุจดั่งญาณทัศนะที่กว้างไกล

ก่อนที่จะเครื่องบินจะร่อนลงสู่สนามบินกรุงดิลี ผมสังเกตเห็นภูเขาหัวโล้นมากมายที่ปราศจากต้นไม้ปกคลุม¹⁰ ต่างจากหมู่เกาะต่าง ๆ ของอินโดนีเซียที่บินผ่านมาเกาะแล้วเกาะเล่าซึ่งปกคลุมด้วยพืชพันธุ์ไม้นานาชนิดอย่างสมบูรณ์ เมื่อเครื่องบินลดระดับลง สามารถมองเห็นสภาพบ้านเมืองและตึกรามบ้านช่องจำนวนมากที่มีร่องรอยของการถูกไฟไหม้ ผมได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นที่สนามบินโดยปลัดกระทรวงการต่างประเทศของติมอร์-เลสเต และเพื่อนข้าราชการสถานเอกอัครราชทูตอีก 2 ท่าน ซึ่งต่อมากลายเป็นน้องคู่ใจช่วยผมทำงานอย่างเต็มที่ คือ คุณนพพร รัชเวทย์ และคุณสมภพ อุณหะ เมื่อเดินทางออกจากสนามบิน ภาพต่าง ๆ ดูแปลกตา แปลกใจ และน่าตื่นเต้น ทหารชาติต่าง ๆ พกพาอาวุธครบมือทั้งปืนสั้น ปืนยาว การแต่งกายของผู้คนมีความหลากหลาย ที่สะดุดตา คือ ชุดพื้นเมืองของชาวติมอร์-เลสเต ที่เป็นสืลายพริ้วแดง-เหลือง-ดำและสีอื่น ๆ คนติมอร์-เลสเตพื้นเมืองส่วนใหญ่จะมีอาวุธติดตัวเป็นมีดทรงยาว คาดเอวสำหรับหาอาหาร ชูด เจาะ ตัดไม้ และป้องกันตัว ตลอดสองข้างทางที่รถผ่านไปจะเห็นตึกรามบ้านเรือนของชาวบ้านประมาณร้อยละ 80 ที่ยังไม่ได้ซ่อมแซมจากการถูกเผาไหม้ เหลือแต่เพียงโครงสร้างอิฐที่ปราศจากหลังคาเกือบทั้งหมด¹¹ เมื่อเดินทางมาถึงที่พัก

¹⁰ ชาวติมอร์-เลสเตให้ข้อมูลว่า โปรตุเกสได้ขนทรัพยากรประเภทไม้และไม้เนื้อหอมไปเป็นจำนวนมากก่อนจะมอบเอกราชคืนให้แก่ติมอร์ตะวันออก.

¹¹ เป็นวิธีปฏิบัติของชาวติมอร์-เลสเต ในการสู้รบ ฝ่ายผู้ชนะจะริบเอาทรัพย์สินของผู้แพ้และจะเผาอาคารบ้านเรือนที่พักของผู้แพ้ อย่างไรก็ดี ส่วนที่ถูกไฟไหม้ โดยมากจะเป็นส่วนของหลังคา

ซึ่งเดิมเคยเป็นเรือสำราญขนาดเล็กแต่ถูกปรับให้เป็นโรงแรมลอยน้ำของเครือเซ็นทรัลอันเป็นสถานที่ตั้งชั่วคราวของสถานเอกอัครราชทูต และที่เข้าอาศัยของข้าราชการร่วมกับผู้เข้าอาศัยคนอื่น ๆ เรือลำดังกล่าวจอดทอดสมอห่างจากฝั่งประมาณ 80 เมตร เชื่อมต่อด้วยสะพานทางเดินเล็ก ๆ ยุบยวบไปตามกำลังของกระแสน้ำ คล้ายกันว่าเรือลำดังกล่าวถือว่าเป็นสถานที่พักที่ปลอดภัยในขณะนั้น เพราะหากเกิดกรณีฉุกเฉินก็สามารถตัดสะพานที่เชื่อมต่อด้วยตัวเรือได้ทันที

แม้รัฐบาลไทยจะได้จับจองสถานที่ริมทะเลเพื่อใช้เป็นที่พักก่อสร้างสถานเอกอัครราชทูตไทย แต่ขณะนั้นเรายังไม่พร้อมในเรื่องของการก่อสร้าง จึงได้เช่าห้องพักในเรือเป็นสถานทูตชั่วคราว ขนาดของห้องสามารถตั้งโต๊ะทำงานสำหรับบุคลากร 3 คน ได้พอดี มีหน้าต่างปิดตายรับแสงรูปวงรีหนึ่งบาน ห้องนอนของพวกเราทั้ง 3 คน อยู่ติดกับห้องทำงาน ผมเข้าใจว่า สถานทูตแห่งนี้น่าจะเป็นสถานทูตแห่งเดียวในโลกที่ลอยน้ำอยู่ในทะเล

การปฏิบัติหน้าที่ของผมได้เริ่มขึ้นทันทีในวันรุ่งขึ้น การขอทำนัดหมายและการเดินทางสะดวกสบายเป็นอย่างมาก ดิลีเป็นเมืองเล็ก ๆ การจราจรไม่แออัด สามารถขับรถติดต่อกันได้ถึงกัณฑ์ได้ในเวลาไม่เกิน 15 นาที จำได้ว่าใช้เวลาไม่เกิน 2 สัปดาห์ ผมสามารถยื่นพระราชสาส์นตราตั้งและเข้าพบบุคคลสำคัญของติมอร์-เลสเตได้ครบถ้วน รวมทั้ง

ประติมากรรมต่าง ๆ ที่เป็นวัสดุที่ทำจากไม้ หลังคาใบจาก หรือหญ้าแห้ง จึงยังเหลือตัวโครงสร้างที่ก่อด้วยอิฐและปูน ดังนั้น การซ่อมแซมให้กลับมาเป็นสภาพเดิมจึงจะทำได้ไม่ยากนัก.

ได้พบกับเอกอัครราชทูตคามาลेश ชาร์มา (Kamalesh Sharma) จากประเทศอินเดีย และ ดร. สุกะฮิโระ ฮาเซกาวะ (Sukehiro Hasegawa) จากประเทศญี่ปุ่น ซึ่งทั้งสองคือผู้แทนและรองผู้แทนพิเศษของเลขาธิการสหประชาชาติ พลตรี ตัน ฮัก กิม (Tan Huck Gim) จากสิงคโปร์ ซึ่งเป็นผู้บัญชาการกองกำลังรักษาสันติภาพ ในขณะนั้น นอกจากนี้ยังได้พบพันเอก นายแพทย์มาวิน โอสมถ์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสนามของสหประชาชาติ ตลอดจนแพทย์ โรงพยาบาล หัวหน้ากองกำลังเฉพาะกิจของไทย และเจ้าหน้าที่ชาวไทยทั้งหมดในกรุงดิลี

บรรยากาศในการทำงานสนุก ใกล้ชิด ไม่มีพิธีรีตอง และทุกคนสนิทสนมกันมาก ผมไปร่วมทุกงานที่ได้รับเชิญ บางวันผมพบกับประธานาธิบดีกูสเมา นายกรัฐมนตรี มาริ อัลกาตีรี (Mari Alkatiri) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศออร์ตา ทั้งช่วงเช้า ช่วงกลางวัน และช่วงค่ำ จนกลายเป็นความสนิทสนมส่วนตัว เจ้าหน้าที่ของสหประชาชาติที่มาจากนิวยอร์กเองก็รู้จักกันมาก่อนเกือบหมด ดร. อาเซกาวะ ก็เป็นผู้ใหญ่ที่น่ารัก ท่านชวนผมไปเล่นเทนนิสทุกเย็น พร้อมกับสรุปสถานการณ์รายวันและผลงานของทหารไทยให้ทราบ บางวันไปช้า เพราะงานไม่เสร็จ ท่านจะโทรเข้ามาถือถ้อและหยอกผมว่า “พอแล้ว มาตีเทนนิสได้แล้ว ไทยช่วยติมอร์-เลสเตมากแล้ว เก็บงานไว้ทำพรุ่งนี้ก็ได้” สำหรับพลตรี ตัน ฮัก กิม ก็ให้ความสนิทสนมเป็นกันเองกับผมมากเช่นกัน เวลาคุณนายทหารสังเกตการณ์ของสิงคโปร์ผ่านเข้ามาที่กรุงดิลี แกจะเชิญผมไปนั่งฟังบรรยายสรุปด้วย ได้ทั้งความรู้และการประเมินสถานการณ์ที่ดี ภารกิจใดที่เกี่ยวกับทหาร

โดยพลตรี ตัน อัก กิม จะช่วยจัดการและเป็นธุระให้ผมทุกอย่าง โดยเฉพาะ การจองเที่ยวบินเฮลิคอปเตอร์ของสหประชาชาติเพื่อไปเยี่ยมเยียน ทหารไทยในทุกพื้นที่ โดยพลตรี ตัน อัก กิม จะบินไปกับผมด้วย

หลังจากการทำงานที่สถานทูตลอยน้ำในทะเลใต้ระยะหนึ่ง ผมเริ่ม สังเกตเห็นน้องร่วมงานทั้ง 2 คนมีอาการผิดปกติ คนหนึ่งมีอาการ กระตุกที่บริเวณดวงตาทั้งสองข้าง อีกคนหนึ่งมีอาการชาส้นมากและมี ปัญหาในการเดินบนสะพานที่ทอดเชื่อมจากเรือมาขึ้นฝั่ง และตอนที่ จะก้าวขึ้นฝั่งมีอาการลังเลไม่มั่นใจ ส่วนผมรู้สึกมึนและปวดศีรษะ ช่วงเวลาประมาณบ่ายสามโมงของทุกวัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาน้ำขึ้นและ เรือจะโคลงเคลงมาก แต่ผมพยายามอดทนและไม่ยอมบอกน้อง ๆ อย่างเป็นไรก็ดี หลังจากปรึกษาหารือร่วมกันมีความเห็นว่า ปัญหาสุขภาพ ที่เกิดขึ้นน่าจะเป็นปัญหาจากอาการเมาเรือ¹² เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงต้อง ช่วยกันหาสถานที่ทำงานที่เหมาะสมบนบก แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย จนกระทั่งวันหนึ่งได้รับการติดต่อจาก Hotel Timor (เจ้าของเป็น ชาวโปรตุเกส) ว่าโรงแรมมีห้องที่ซ่อมแซมเสร็จแล้ว 3-4 ห้อง จึงได้ เดินทางไปดูสถานที่จริง และเมื่อเห็นว่าเหมาะสม จึงขออนุญาต กระทรวงฯ ย้ายสถานทูตขึ้นบก โดยมาเช่าห้องพักเป็นสำนักงาน และใช้

¹² สำหรับอาการป่วยที่เกิดขึ้น คนที่ตากระตุกบ่อย ๆ ได้เข้ามารักษาตัวที่กรุงเทพฯ ทำให้อาการ ดีขึ้นเป็นลำดับ ประมาณ 2-3 เดือนผ่านไปก็หายเป็นปกติ ส่วนอีกคนที่มีอาการชาส้นและมี ปัญหาเวลาก้าวเท้าเมื่อขึ้นฝั่งยังมีอาการเมาบกต่ออีก 2-3 สัปดาห์หลังจากย้ายเข้าบ้านบนบก กล่าวคือยังมีอาการต้องเกาะกำแพงเวลาเดิน เพราะคิดว่าพื้นสั่นทั้ง ๆ ที่ยืนอยู่บนแผ่นดิน แต่หลังจากนั้นก็หายเป็นปกติ.

บริเวณล็อบบี้ของโรงแรมเป็นที่รับแขกและพบปะกับแขกได้อย่างสง่างาม อีกทั้งยังมียามรักษาความปลอดภัยไม่ต่างกับทำเนียบทูตอื่น ๆ ต่อมา ผมก็ตัดสินใจเลือกที่จะพักในโรงแรม ผมจึงถือว่าเป็นแขกคนแรกของ โรงแรม พื้นที่ตรงนั้นก่อนที่จะมาเป็นโรงแรมติมอร์เคยเป็นสถานที่สู้รบ กลางเมืองที่สำคัญ มีผู้คนล้มตายในบริเวณดังกล่าวเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ดี ผมโชคดีที่ไม่เคยมีประสบการณ์เห็นหรือสัมผัสสัญญาณใด ๆ อย่างที่เขาร่ำลือกัน ก่อนนอนก็สวดมนต์ไหว้พระทุกคืน ส่วนน้องอีก 2 คนอยากอยู่บ้านมากกว่าโรงแรม และในที่สุดก็สามารถหาเช่าได้ แม้จะอยู่ห่างไกลจากสถานเอกอัครราชทูตในโรงแรมติมอร์เล็กน้อย

บทบาทของสถานเอกอัครราชทูตไทยในติมอร์-เลสเต

ถ้าจะเปรียบเทียบกับทีมฟุตบอล สถานเอกอัครราชทูต คือ ผู้เล่น กองหน้า กรมเอเชียตะวันออก คือ ผู้เล่นกองกลาง (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่โต๊ะติมอร์-เลสเต ซึ่งขยันขันแข็งและมีประสิทธิภาพสูงมาก ช่วยประสานงานกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างรวดเร็ว) ส่วนกระทรวงการต่างประเทศ คือ ผู้เล่นกองหลังที่แข็งแกร่ง สนับสนุน การดำเนินงานของสถานเอกอัครราชทูตทุกรูปแบบ ตลอดจนให้ คำแนะนำที่ดีและเป็นประโยชน์ราวกับคนที่อยู่ในพื้นที่ จึงส่งผลให้ การปฏิบัติงานของสถานเอกอัครราชทูตประสบความสำเร็จอย่างดี ด้วยการดำเนินงานที่สอดคล้องประสานกันเป็นหนึ่งเดียว

หากจะกล่าวถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของ สถานเอกอัครราชทูตในพื้นที่จริงนั้น ถือเป็นงานที่มีความรับผิดชอบ

หลากหลายมิติมาก นับตั้งแต่หน้าที่หลัก คือ ความสัมพันธ์ทวิภาคีระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเต สถานเอกอัครราชทูตได้ให้ความร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะการบรรยายสรุปและร่วมอภิปรายในประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่สหประชาชาติจัดสัมมนาให้ความรู้แก่บุคลากรชาวติมอร์-เลสเตอย่างสม่ำเสมอ นับตั้งแต่ความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก สิทธิสตรี ปัญหาการระบาดของเชื้อไวรัส HIV และโรคเอดส์ ปัญหาคอร์รัปชัน ยาเสพติด การกำจัดขยะ การสร้างพลังงานจากขยะ สาธารณสุข สาธารณูปโภค อันเป็นปัญหาพื้นฐานสำคัญของประเทศเกิดใหม่อย่างติมอร์ตะวันออก ไปจนถึงประเด็นใหม่ ๆ ในสมัยนั้นที่สหประชาชาติให้ความสำคัญ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม การตัดไม้ การเผาทำลายป่า ผลจากภาวะเรือนกระจก และปัญหาโลกร้อน เป็นต้น¹³ ทุกครั้งที่สหประชาชาติหาผู้บรรยายไม่ได้ ก็จะขอให้ผมช่วยเสมอ เพราะเคยมีประสบการณ์ทำงานร่วมกับสหประชาชาติที่นครนิวยอร์กมาก่อน ส่วนเอกอัครราชทูตและตัวแทนของประเทศอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหาร สันติในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงมากกว่า

โครงการการให้ความช่วยเหลือแก่ติมอร์ตะวันออกทั้งในกรอบทวิภาคีและพหุภาคี ถือเป็นงานสำคัญมากในขณะนั้น เป็นงานที่ต้องทุ่มเท ใช้เวลาและติดตามเรื่องทุกระยะ กระทรวงการต่างประเทศเป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง

¹³ ขอขอบคุณกรมเอเชียตะวันออกที่ช่วยสนับสนุนด้านข้อมูลประกอบการบรรยายในทุกครั้งที่ผมได้รับมอบหมายให้ช่วยบรรยาย.

จัดประชุมหารือ ช่วยกำหนดยุทธศาสตร์และนโยบายเพื่อให้โครงการช่วยเหลือเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง หลังจากนั้น กระทรวงฯ ก็จะประสานงานกลับมายังสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงดิลี เพื่อประสานงานกับหน่วยงานของติมอร์-เลสเต ตลอดจนการเตรียมการต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่คณะผู้แทนไทยในการมาดำเนินโครงการหรือปฏิบัติงาน นับตั้งแต่การต้อนรับที่สนามบิน สนับสนุนยานพาหนะจัดการเรื่องที่พิก ดูแลเรื่องอาหารการกิน¹⁴ จวบจนกระทั่งวันสุดท้ายของการดำเนินโครงการและส่งคณะฯ ให้ถึงสนามบินเป็นอันเสร็จสิ้นภารกิจในระดับหนึ่ง แต่ยังคงติดตามความคืบหน้าของโครงการต่อไป

นอกจากการดูแลงานโครงการความช่วยเหลือแล้ว หน้าที่สำคัญของสถานเอกอัครราชทูตในขณะนั้น คือ การดูแลต้อนรับคณะบุคคลสำคัญต่าง ๆ จากประเทศไทย รวมทั้งคณะนายทหารชั้นผู้ใหญ่จากประเทศไทย สถานเอกอัครราชทูตช่วยทหารไทยที่ติมอร์-เลสเตดูแลต้อนรับ ตลอดจนจัดเลี้ยงเพื่อเป็นเกียรติให้กับทุกท่าน

ในด้านการประสานงานกับบุคคลสำคัญของติมอร์-เลสเตกับสหประชาชาติและผู้อำนวยการกองกำลังรักษาสันติภาพ ก็เป็นไปตามที่ได้กล่าวไปในขั้นต้น สถานเอกอัครราชทูตไทยมีบทบาทในการช่วยเหลือเพื่อนอาเซียนอย่างมาก ด้วยเหตุผลดังกล่าวเพื่อนเอกอัครราชทูตจากกลุ่มประเทศอาเซียนจึงยกย่องให้ไทยเป็น ‘พี่ใหญ่’ ดูแลช่วยเหลือมาเลเซียและฟิลิปปินส์ในการมาเปิด

¹⁴ ประเด็นเรื่องอาหารค่อนข้างเป็นประเด็นใหญ่ในขณะนั้น เนื่องจากสถานที่ที่สามารถรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะยังมีไม่มากในกรุงดิลี.

สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงติลลี มีครั้งหนึ่งที่ผมได้สละห้องพักของผมที่โรงแรมติมอร์ให้เป็นที่พักของนายกรัฐมนตรี มหาเธร์ โมฮัมหมัด (Mahathir Mohamad) ของมาเลเซียในการเยือนติมอร์-เลสเตอย่างเป็นทางการ เนื่องจากเป็นห้องที่อยู่บริเวณหัวมุมตึก สามารถเห็นทั้งวิวทะเลและวิวกรุงติลลี

ในด้านการดูแลทุกข์สุขของบุคลากรไทยในติมอร์-เลสเต โดยเฉพาะทหารไทย เอกอัครราชทูตได้ไปเยี่ยมเยียนให้ขวัญกำลังใจในทุกพื้นที่ที่มีทหารไทยไปประจำการ ตลอดจนเป็นประธานและเข้าร่วมทุกภารกิจที่ทหารไทยเชิญ จนเป็นผลผูกพันกันมาถึงทุกวันนี้¹⁵ สำหรับ

¹⁵ ผมมักจะได้รับไมตรีจิตจากทหารที่เคยไปปฏิบัติงานในติมอร์-เลสเต ในช่วงที่ผมดำรงตำแหน่งอยู่เสมอ ๆ วันหนึ่งผมไปไหว้พระพุทธรูปที่พิชณูโลก หลังจากนั้นไปนั่งทานอาหารที่ร้านริมน้ำพอรับประทานเสร็จจะจ่ายเงิน เด็กที่ร้านบอกว่ามีคนจ่ายให้แล้ว ผมถามใครแอบมาจ่ายให้เด็กเก็บเงินจึงหันไปโบกมือเรียกสุภาพบุรุษที่นั่งทานอาหารอยู่ในร้านเดียวกัน ชายกลางคนร่างสมาริบริบเดินมาหาผมและยกมือไหว้ พร้อมกับแนะนำชื่อและพูดว่า “ท่านทูตครับ ผมเคยทำงานที่ติมอร์ฯ สมัยเดียวกับท่านทูตครับ” ผมเกรงใจมาก เพราะไปกัน 3-4 คน แต่ทหารคนนั้นก็ยืนยันหนักแน่นและก็เดินมาส่งผมที่รถ อีกวันหนึ่ง ผมไปสมัครเป็นสมาชิกรายปีที่สนามกอล์ฟทหารบกถนนรามอินทรา ขณะยืนกรอกใบสมัคร ทหารหญิงคนหนึ่งมองผ่านกระจกมาเห็นผมเธอเปิดประตูและเชิญผมไปนั่งกรอกใบสมัครในห้องแอร์ พร้อมแนะนำตนเองว่า “หนูเคยทำงานกับท่านทูตที่ติมอร์-เลสเตค่ะ” เมื่อกรอกใบสมัครเสร็จเธอก็ยื่นเงินคืนมาให้ผมพร้อมกับอธิบายว่า “หนูจะเสนอชื่อท่านทูตเป็นบุคคลที่ท่านควรประโยชน์ให้กับกองทัพและจะเสนอเรื่องให้นายซึ่งดูแลรับผิดชอบสนามกอล์ฟทหารบกพิจารณา” จะได้ผลหรือไม่ผมไม่แน่ใจ ผมปฏิเสธข้อเสนอ แต่เธอขอเวลาไม่เกิน 3 วันจะรีบแจ้งให้ผมทราบ หลังจากนั้น เธอก็โทรกลับมาและขอให้ผมไปรับบัตรสมาชิกสนามกอล์ฟ อีกกรณีที่ผมไม่เคยลืมเลือน คือ กรณีของพลเรือเอกวิเชษฐ การุณยวนิช ที่ท่านประทับใจกับบทบาทของสถานเอกอัครราชทูตและกับเอกอัครราชทูตเป็นพิเศษ ก่อนจะออกจากติมอร์-เลสเต กลับกรุงเทพฯ ท่านบอกผมว่า ทุกครั้งที่เข้ามากรุงเทพฯ ให้ติดต่อหาท่าน เมื่อผมได้เข้ากรุงเทพฯ รู้สึกเกรงใจจึงไม่ได้ติดต่อท่านไป แต่ทหารคนสนิทของท่าน

การดูแลคนไทยที่ตกทุกข์ได้ยากในติมอร์ตะวันออก เนื่องจากถูก นายจ้างเอารัดเอาเปรียบ กักขัง ยึดพาสปอร์ต บีบบังคับให้ทำงานหนัก อย่างไร้มนุษยธรรม สถานเอกอัครราชทูตจะประสานงานกับทางการ ติมอร์-เลสเต อย่างใกล้ชิด และส่งเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายเหล่านั้นกลับ ประเทศไทยได้สำเร็จทุกราย

นอกจากอำนวยความสะดวกให้กับทางฝ่ายไทยแล้ว สถานเอกอัครราชทูตได้ให้ความช่วยเหลือโดยการประสานงานให้ บุคคลระดับสูงของติมอร์-เลสเต และครอบครัวในประเด็นที่ร้องขอมา เช่น การเข้ามาตรวจสุขภาพ และรักษาพยาบาลในประเทศไทย เป็นต้น

บทบาทและหน้าที่ของสถานเอกอัครราชทูตมีมากมายจนไม่สามารถ นำมากล่าวได้ทั้งหมด การรับราชการที่ติมอร์-เลสเต เป็นการทำงาน 7 วัน 7 คืน ไม่เคยมีวันหยุดสุดสัปดาห์ มีคณะจากประเทศไทยไป เยือนเฉลี่ย 2-3 คณะต่อสัปดาห์ ซึ่งสถานเอกอัครราชทูตพยายาม อำนวยความสะดวกทุกรูปแบบ ตั้งแต่วันแรกจนถึงวันเดินทางกลับ เพราะติมอร์-เลสเต ในช่วงนั้นยังมีปัญหาเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น การคมนาคมสัญจร และโภชนาการ เป็นต้น ช่วงเวลาดังกล่าว เป็นการทำงานที่หนักมาก แต่กลับไม่รู้สึกรเหน็ดเหนื่อย ทั้ง ๆ ที่มี

ที่ติมอร์-เลสเต แจ้งท่านไปว่า เอกอัครราชทูตเดินทางไปกรุงเทพฯ พลเรือเอก วิเชษฐา จิรโทษมาหาผมโดยตรงและนัดพาไปเลี้ยงอาหาร ก่อนจะเลี้ยง ท่านได้กล่าวปรารภอย่างมีเมตตา ว่า “ไม่ได้นะ คุณดูแลต้อนรับผมอย่างสมเกียรติที่ติมอร์-เลสเต เข้ากรุงเทพฯ แล้วไม่บอกกัน ไม่ถูกนะ” ความเคารพรักผูกพันดังกล่าวยังสานต่อมาจนถึงทุกวันนี้ จวบจนกระทั่งท่าน ได้จากโลกนี้ไปเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2565 แต่ไมตรีจิตที่ได้รับจากท่านจะอยู่ในความทรงจำ ของผมตลอดไป.

ข้าราชการเพียง 3 คน ยิ่งสถานเอกอัครราชทูตส่งงานกลับไปให้
กระทรวงการต่างประเทศมากเท่าไร กระทรวงฯ ก็จะตอบกลับมาเท่านั้น
และยังจะมอบการบ้านเพิ่มเติมให้อีกหลายเท่า ดังนั้น บทบาทของ
สถานเอกอัครราชทูตและกระทรวงการต่างประเทศจึงเปรียบเสมือน
ตัวตนกับเงา ทำงานคู่กันตลอดเวลาจะขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปไม่ได้

ไทย – ตีมอร์-เลสเต ความประทับใจที่ไม่ลืมเลือน

‘ความประทับใจ’ ในกรณีนี้ ผมว่าเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับ
ทั้งสองฝ่าย คือ เขาประทับใจเรา และเราก็ประทับใจเขา ผมคงตอบแทน
คนตีมอร์-เลสเตไม่ได้ว่าประทับใจอะไรเกี่ยวกับประเทศไทย
แต่จากประสบการณ์ การทำงานที่ผ่านมาและตามภาพที่ปรากฏ
คนไทย โดยเฉพาะทหารไทยที่ไปปฏิบัติงานในตีมอร์-เลสเต มีบุคลิก
อ่อนโยนและเมตตาปรานี ปฏิบัติต่อคนท้องถิ่นด้วยความเคารพ
ภาพประทับใจที่ผมเคยเห็นเมื่อไปเยี่ยมชมการตรวจพรมแดนระหว่าง
ตีมอร์ตะวันออกและตีมอร์ตะวันตก คือ ภาพที่ทหารไทยหยิบยื่นบุหรื
ให้กับทหารฝั่งตีมอร์ตะวันตก และเดินผิวปาก ร้องเพลงคู่กันไป
ท่ามกลางบรรยากาศที่เป็นมิตร ถ้ามีอาหารเพียงพอ ทหารของเรา
ก็จะแบ่งไปให้ทางตีมอร์ตะวันตกด้วย และที่สำคัญคือไม่เคยมี
เหตุการณ์รุนแรงเกิดขึ้นขณะที่ทหารไทยประจำการในพื้นที่นี้
ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นเพราะความเป็นมิตรที่ทหารไทยมีให้กับทหาร
และประชาชน ทั้งในฝั่งตีมอร์ตะวันออกและตะวันตก

อย่างที่ได้อธิบายไปแล้วว่า พอมีเวลารว่างหลังจากปฏิบัติการกิจหลัก ทหารไทยจะเข้าไปช่วยเหลือชาวบ้านด้วยการเผยแพร่ศาสนา ศาสตร์พระราชา เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การขุดบ่อ เลี้ยงปลาโดยใช้แผ่นพลาสติกป้องกันการซึมรั่วของน้ำอย่างได้ผล เพราะพื้นดินของติมอร์-เลสเต ค่อนข้างแห้งมาก การแลกเปลี่ยน ปลุกพืชผักไว้บริโภค การเพิ่มผลผลิต ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของ คนติมอร์-เลสเต ดีขึ้นมาก ศาสตร์พระราชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นทิวทัศน์ขวัญและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจของคนติมอร์-เลสเต トラバจน ปัจจุบัน มีคนติมอร์-เลสเตขอมาเข้ารับการอบรมต่อในประเทศไทย และกลับไปเป็นผู้อบรมและเผยแพร่ความรู้ และสร้างอาชีพให้กับ คนติมอร์-เลสเตด้วยกัน ปัจจุบันคนติมอร์-เลสเตสามารถจัดทำโครงการ ปลุกพืชผลทางการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในหลายพื้นที่

ในด้านการช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรม โรงพยาบาลสนามของ สหประชาชาติที่ทหารไทยดูแลรับผิดชอบได้ให้ความช่วยเหลือ ด้านมนุษยธรรมแก่ประชาชนชาวติมอร์ผู้ยากไร้ด้วย ไม่ได้จำกัดเข้มงวด ว่าจะต้องเกี่ยวข้องกับภารกิจของสหประชาชาติแต่เพียงอย่างเดียว เกี่ยวกับเรื่องนี้ ผมเองก็ช่วยประสานงานให้ทางสหประชาชาติรับทราบ ผ่านทาง ดร. ฮาเซกาวะ รวมถึงประสานงานผ่านปลัดกระทรวง การต่างประเทศของติมอร์-เลสเต และสื่อสารให้ผู้นำของทาง ติมอร์-เลสเตได้รับทราบด้วย จนกระทั่งโรงพยาบาลสนามของ สหประชาชาติมีชื่อเสียงดีมาก แม้กระทั่งผู้นำของรัฐบาลติมอร์-เลสเต

ก็มาขอรับการรักษาส่วนการดูแลรักษาทหารในสังกัดของสหประชาชาติ
ก็ไม่บกพร่อง ประชาชนชาวติมอร์-เลสเตที่มาขอความช่วยเหลือ
ก็ไม่ทอดทิ้ง แพทย์และพยาบาลไทยทำงานกันหนักมาก ผมต้อง
ขอขอบคุณแพทย์และพยาบาลไทยทุกคนที่ช่วยกันสร้างชื่อเสียงที่ดีงาม
ในนามของประเทศไทย ทุกครั้งที่หวนกลับคิดถึงการทำงานร่วมกัน
ผมจะมีความสุขมาก และก็ไม่น่าแปลกใจที่โรงพยาบาลสนามที่แพทย์
และพยาบาลไทยดูแลบริหารจึงเป็นโรงพยาบาลที่ดีที่สุดของ
ติมอร์-เลสเตในขณะนั้น

ผมฟังการให้สัมภาษณ์คนระดับผู้นำของติมอร์-เลสเตหลายคน
เท่าที่สังเกตหน้าตาและความรู้สึกของผู้นำ ผมเชื่อว่าทุกท่านพูดจาก
ใจจริง มิใช่พูดขึ้นแบบแบบสร้างท่า ความช่วยเหลือที่รัฐบาลไทยมอบให้
กับติมอร์-เลสเต ตลอดจนความจริงจังตั้งใจทำงานของบุคลากรไทย
ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคีเป็นความช่วยเหลืออย่างเต็มกำลัง
ความสามารถของรัฐบาลไทยที่หยิบยื่นให้กับติมอร์-เลสเต
ด้วยความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ โดยไม่มุ่งหวังสิ่งตอบแทนและจะยืนหยัด
เคียงข้างติมอร์-เลสเต ตลอดไป ซึ่งเรื่องนี้ทั้งผู้นำประเทศและประชาชน
ชาวติมอร์ต่างซาบซึ้งในความปรารถนาดีของประเทศไทย

ความรับผิดชอบที่ไม่มีขีดจำกัด

สำหรับผมแล้ว ทูตต้องเป็นหลักและเป็นที่พักพิงหลักของคนไทยได้ใน
ประเทศที่เราไปประจำการ แม้เรื่องใดที่เราไม่สู้จะเชี่ยวชาญแต่ก็ต้อง
พยายามปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด ให้สมกับเป็นผู้แทนของพระมหากษัตริย์
และคนไทยทั้งประเทศ การมาทำงานที่ติมอร์-เลสเต ทำให้ผมได้เข้าไป

มีส่วนร่วมกับการเหตุการณ์อันน่าประทับใจ น่าตื่นเต้น และน่าจดจำหลายเรื่อง แต่ด้วยพื้นที่ที่จำกัด จึงขอนำมาเล่าแค่บางส่วน

วันหนึ่งผมได้รับโทรศัพท์จากคุณหมอมาวิน โอสธ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสนามของสหประชาชาติประจำกรุงดิลี ที่ผมได้กล่าวถึงไปแล้ว คุณหมอมีน้ำเสียงสั่นเครือและตื่นเต้น และกล่าวว่า “ท่านทูตครับ ผมขอความช่วยเหลือด่วน ท่านทูตมาที่โรงพยาบาลเดี๋ยวนี้นี้ได้ไหมครับ” ผมยังไม่รู้ว่าเป็นเรื่องอะไรในตอนนั้น แต่ท่าทางคุณหมอน่าจะต้องการความช่วยเหลือ ผมจึงขับรถออกไปทันที เมื่อถึงโรงพยาบาล พบผู้คนยืนอ่อกันมากมายผิดปกติ คุณหมอมาวินพาผมเข้าไปที่ห้องทำงานพร้อมกับแพทย์ทหารไทยอีก 4-5 คน และบรรยายสรุปว่า โรงพยาบาลติมอร์-เลสเต ซึ่งในขณะนั้นบริหารงานโดยทีมแพทย์ออสเตรเลียได้ส่งคนไข้เป็นเด็กชายอายุ 8 ขวบ อาการหมดสติ ซีฟจรต่ำในระดับที่อันตราย มาให้โรงพยาบาลสนามสหประชาชาติรักษาและช่วยชีวิต เด็กชายคนดังกล่าวตกลงมาจากที่สูง หัวฟาดพื้น เลือดคั่งในสมอง แพทย์ออสเตรเลียผ่าตัดและเปิดสมอง แต่ไม่พบสิ่งผิดปกติ (โรงพยาบาลในสมัยนั้นยังไม่มีเครื่องเอ็กซเรย์) และไม่รู้จักช่วยชีวิตเด็กได้อย่างไร จึงส่งเด็กมาให้โรงพยาบาลสนามฯ ช่วยเหลือ คณะแพทย์ไทยตรวจพิจารณาอย่างรอบคอบและจากประสบการณ์เชื่อว่า เลือดน่าจะคั่งอยู่บริเวณท้ายทอยมากกว่า แต่ก็ไม่สามารถ ‘ฟันธง’ การวินิจฉัยได้อย่าง 100 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากโรงพยาบาลสนามก็ไม่มีเครื่องเอ็กซเรย์สมองเช่นกัน อนึ่ง การให้การรักษาลแล้วผู้ป่วยเกิดการเสียชีวิตนั้น ชาวบ้านอาจจะโกรธและรุมทำร้ายแพทย์ที่ทำการรักษาได้ ผมถามคุณหมอว่า

ผู้ป่วยมีโอกาสรอดไหม คุณหมอบอกว่า ถ้าไม่เอาเลือดคั่งออกโดยเร็ว เด็กจะเสียชีวิตอย่างแน่นอน แต่เอาออกแล้วจะรอดหรือไม่ คุณหมอก็ก็นั่นใจ เพราะชีพจรอ่อนมาก คุณหมอขอให้ผมช่วยตัดสินใจ ผมตอบว่า เราต้องช่วย เพราะยังมีโอกาส ผมจะเป็นกำลังใจให้ ขอให้คณะแพทย์เตรียมความพร้อม

จากนั้น ผมได้โทรศัพท์ถึงปลัดกระทรวงการต่างประเทศติมอร์-เลสเต เล่าเรื่องย่อให้ทราบ และขอให้ปลัดกระทรวงการต่างประเทศแจ้งเรื่องให้ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศทราบด้วย หากเป็นไปได้ ขอเชิญทุกท่านมาที่โรงพยาบาลสนามฯ และภายในไม่เกิน 15 นาที ทุกคนก็มาจริง ๆ ผมบรรยายสรุปเรื่องให้ทั้งสามท่านทราบ และสอบถามว่า เห็นด้วยหรือไม่หากคณะแพทย์ไทยจะเสี่ยงทำการผ่าตัดเพื่อช่วยชีวิตเด็กทั้งสามท่านเห็นด้วย จำได้ว่า แพทย์ทหารอากาศซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางสมองเป็นผู้ทำการผ่าตัด ต่อจากนั้น ประธานาธิบดี กุสเมา นายกรัฐมนตรี อลกาดีรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ออร์ตา ได้ช่วยกันพูดคุยและอธิบายเป็นภาษาเตตุม (Tetum) ซึ่งเป็นภาษาถิ่นของติมอร์-เลสเต ให้ญาติพี่น้องของคนไข้เข้าใจ และได้แนะนำผมกับญาติของผู้ป่วยด้วย คุณปู่ของเด็กเข้ามาสวมกอดแสดงความขอบคุณผม การผ่าตัดดำเนินไประยะหนึ่ง สังเกตเห็นแพทย์และพยาบาลวิ่งกันจ้าละหวั่น จึงได้ทราบในเวลาต่อมาว่า คนไข้หยุดหายใจไปชั่วขณะ แต่แพทย์และพยาบาลช่วยกันปั๊มหัวใจขึ้นมาใหม่ หลังผ่าตัดเจ้าหน้าที่ได้แบ่งเวรเฝ้าอาการคนไข้ตลอด 24 ชั่วโมง ผมอยู่ที่

โรงพยาบาลเป็นกำลังใจให้คณะแพทย์ถึง 03.00 น. และวันรุ่งขึ้นได้ไปติดตามผลแต่เช้า คุณหมอแจ้งว่าชีพจรของเด็กดีขึ้นแล้ว และพาผมเข้าไปดูจากห่าง ๆ เห็นสายยางระโยงระยางเต็มไปหมด คนไข้อยู่ในอาการหลับ คุณหมอบอกว่า อาการของเขาจะดีขึ้นเป็นลำดับ ผมเดินทางไปเยี่ยมคนไข้ทุกวันและแจ้งความคืบหน้าผ่านปลัดกระทรวงการต่างประเทศเป็นระยะ เด็กพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลสนามประมาณ 3 สัปดาห์ คุณหมอจึงอนุญาตให้กลับบ้านได้ ก่อนกลับคุณปู่ของเด็กได้เข้ามาขอบคุณร้องให้ขอบคุณ น้ำตาคุณปู่ไหลเต็มหน้าอกเสื้อของผม หลังจากนั้น คุณหมอได้สั่งการให้รถของโรงพยาบาลไปส่งเด็ก คุณปู่ และญาติพี่น้องในต่างจังหวัด

การทำงานที่ติมอร์-เลสเตมีหลากหลายมิติและมีเรื่องที่น่าตื่นเต้นไม่ซ้ำกัน โดยเฉพาะงานของโรงพยาบาลแพทย์สนามจะมีเหตุการณ์ระทึกใจเสมอ เฮลิคอปเตอร์ตกบ้าง อุบัติเหตุบ้าง ชาวบ้านทะเลาะกัน และมีอาการบาดเจ็บ ฯลฯ หลายครั้งมีประกาศฉุกเฉินแบบด่วนที่สุดของโรงพยาบาลติมอร์-เลสเต ขอบริจาคเลือดกรุ๊ปนั้นกรุ๊ปนี้ ผมก็เป็นคนหนึ่งไปบริจาคให้ ช่วงหนึ่งเฮลิคอปเตอร์ของรัสเซียซึ่งสหประชาชาติเข้ามาใช้ในราชการของสหประชาชาติตกบ่อยมาก น้องที่สถานทูตจึงแสดงความห่วงใยและถามผมว่า “ท่านทูตไม่กลัวเฮลิคอปเตอร์ตกบ้างหรือครับ” น้องเดือนสติผมดีมาก ส่งผลให้ผมลดการเดินทางด้วยเฮลิคอปเตอร์ลงไปมาก จะไปก็เฉพาะงานสำคัญที่ประธานาธิบดีนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเชิญไปร่วม ต้องนับว่าเป็นโชคดีที่รอดปลอดภัยกลับมาและไม่มีปัญหาโรคภัย

ใช้เจ็บ ท่านทูตหลายท่านต่อจากผม บางท่านจะประสบปัญหาเรื่อง
กระเพาะอาหาร หรือระบบทางเดินอาหาร

อีกเรื่องหนึ่งคือ ประสบการณ์เข้าร่วมในพิธีอัญเชิญวิญญาณของคุณพ่อ
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศติมอร์-เลสเต กลับสู่บ้านเกิด รายละเอียด
คือ คุณพ่อของปลัดกระทรวงการต่างประเทศเป็นนักรบ ถูกฝ่ายตรงข้าม
ฆ่าตายในการสู้รบที่เมืองอื่น วันนั้นเป็นวันนำอัฐิมาบรรจุในสถูปเล็ก ๆ
ที่สร้างไว้ใกล้ ๆ กับบ้าน การเดินทางไปร่วมพิธีลำบากมาก เดินทาง
โดยรถยนต์ 2 ชั่วโมง ปลัดกระทรวงการต่างประเทศมาคอยรับผม
ที่เชิงเขา ต่อจากนั้นก็พาผมเดินขึ้นเขาและเดินไปตามสันเขาอีก 2 ชั่วโมง
ก่อนจะถึงทางเข้าบ้าน ผมสังเกตเห็นสุนัข ลูกหมู ไก่แจ้ (rooster)
และสัตว์อื่น ๆ ถูกล่ามไว้ระหว่างทางเข้าบ้าน ซึ่งผมก็พอเดาเรื่องได้ว่า
จะเกิดอะไรขึ้น ที่บ้านปลัดกระทรวงการต่างประเทศมีแต่ญาติพี่น้อง
มาร่วมพิธี ผมเป็นชาวต่างชาติคนเดียว ทุกคนฟังสายตามาที่ผม
อย่างเป็นมิตร เห็นคนแก่จุดธูปและสวดพึมพำเป็นภาษาเตตุมที่ผม
ไม่สามารถเข้าใจได้ พิธีกรรมใช้เวลาประมาณ 45 นาที (ขณะดำเนิน
พิธีกรรม ผมได้ยินเสียงร้องของสุนัข ลูกหมู ไก่แจ้ที่ผมเดินผ่าน
สัตว์เหล่านี้ถูกฆ่าเพื่อนำมาทำอาหารเลี้ยงแขก) เมื่อเสร็จพิธีกรรม
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศได้ถือโอเกอร์เบื่อง (ข้างในเป็นอัฐิ
ของคุณพ่อ) เดินนำผู้เข้าร่วมพิธีไปที่สถูปแล้วก็นำโอเกอร์เบื่องใส่สถูป
พร้อมกับโบกปูนปิด หลังจากนั้นสัครีบ เริ่มรับประทานอาหารร่วมกัน
ปลัดกระทรวงการต่างประเทศดักข้าวใส่ชามและดักกับข้าวราดบนข้าว
ให้ผม ผู้คนทานอาหารกันอย่างเอร็ดอร่อย แต่ผมทานไม่ได้ พะอืดพะอม

ไปหมด หลายคนทำท่าทางสอนให้ผมตัดข้าวทานแบบพวกเขา ผมก็ตัดแต่ข้าวเปล่าเคี้ยว ๆ พอเป็นพิธี พอผู้คนเผลอ ผมเดินออกนอกบ้านแอบสูดอากาศที่ทั้งหมดเข้าป้า ภาพสัตว์ที่ถูกล่ามในตอนมาถึงยังอยู่ในความทรงจำ รอดพ้นจากการห่ม่าเนื้อสุนัขก็บุญแล้ว ตอนกลับลำบากมากแทบจะเป็นลม เพราะผมแทบจะไม่มีอาหาร ยากระเพาะ ทั้งยังต้องเดินบนสันเขาอีก 2 ชั่วโมงกว่าจะถึงที่จอดรถ โชคดีที่มีของขบเคี้ยวติดอยู่ในรถ รอดได้เพราะขนมจริง ๆ เพราะตลอดสองข้างทางไม่มีร้านใด ๆ ที่จะหาซื้ออะไรได้เลย ที่เล่าเรื่องนี้เพราะสะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณพิธีกรรมภูติผีปีศาจ ซึ่งเป็นลักษณะของคนติมอร์-เลสเต ส่วนใหญ่ที่ยังใช้ชีวิตแบบชาวป่า ชาวดอยมากกว่าชาวเมือง การเข้ารับศาสนาคริสต์นิกายยังเป็นแค่เพียงในนาม และเพื่อขอรับความช่วยเหลือจากองค์กรศาสนาคริสต์

เรื่องสุดท้าย ผมอยากจะเล่าเกร็ดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ ไทย - ติมอร์-เลสเตในระดับบุคคลที่เกี่ยวข้องมาจนถึงระดับรัฐต่อรัฐด้วยเช่นกัน หลายท่านอาจจะไม่รู้ว่ ผู้นำคนปัจจุบันของติมอร์-เลสเต ประธานาธิบดี จูแซ รามูซ-ออร์ตา มีลูกสะใภ้เป็นคนไทย โดยลูกชายของประธานาธิบดีออร์ตาไปเรียนต่อที่ออสเตรเลียและตกหลุมรักเพื่อนนักศึกษาสาวไทยจนถึงขั้นขอแต่งงาน และในการวางแผนจัดงานแต่งงานนั้น ออร์ตา ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เชิญผมไปทานข้าวที่บ้านและปรึกษาเรื่องการจัดงานแต่งงานที่กรุงเทพฯ โดยต้องการขอการสนับสนุนจากเครือเซ็นทรัล ซึ่งผมได้ให้คำแนะนำว่าให้ลองติดต่อผ่านผู้จัดการ

เรือเซนต์ลอสแอนเจลิสที่ดีลิดู สุดท้าย งานแต่งงานจัดขึ้นอย่างสมเกียรติที่โรงแรมเซนต์ลอสแอนเจลิส แวกเหนือมาจากทั่วโลก รวมถึงผู้นำระดับสูงของประเทศไทยด้วย โดยคณะรัฐมนตรีติมอร์ไปร่วมงานเกือบทั้งหมด นำโดยประธานาธิบดีกูสเมา คณะรัฐมนตรีไทยก็ไปร่วมด้วยหลายคน นายทหารใหญ่-น้อยของไทยจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ระดับสูงขององค์การสหประชาชาติ และเพื่อน ๆ ของออร์ตาจากทุกมุมโลก กล่าวโดยสรุป คือ ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของติมอร์ตะวันออกมีลูกสะใภ้เป็นคนไทย

ในโอกาสครบรอบ 20 ปีของการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและติมอร์-เลสเต ผมขอส่งความปรารถนาดีที่สุดไปยังเจ้าหน้าที่ในปัจจุบันที่ดูแลรับผิดชอบการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสองและขอให้ความสัมพันธ์อันดีงามของทั้งสองประเทศพัฒนาเจริญก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป

“Obrigado Timor-Leste” (ขอบคุณติมอร์-เลสเต)

ซัดดัม สะแต¹

¹ กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (TICA) สามารถติดต่อได้ทางอีเมล Satdam1991@gmail.com.

สวัสดีครับ ก่อนอื่นผมขอแนะนำตัวแบบชาวติมอร์ว่า Ha'u nia naran Saddam Satae (เฮา-เนีย-นารัน-ซัดดัม สะแต) แปลว่า ผมชื่อ ซัดดัม สะแต ครับ ผมเป็นอดีตอาสาสมัครเพื่อนไทย (Friends from Thailand: FFT)² คนแรกในติมอร์-เลสเต โดยได้รับโอกาสจาก กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (Thailand International Cooperation Agency: TICA) กระทรวงการต่างประเทศให้เดินทางไปปฏิบัติหน้าที่เป็นนักพัฒนาการเกษตร ภายใต้โครงการพัฒนา หมู่บ้านต้นแบบตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ณ สาธารณรัฐ ประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต เป็นระยะเวลา 1 ปี กับ 6 เดือน

การมาเป็นอาสาสมัครของผมและเพื่อน ๆ อาสาสมัครเพื่อนไทย ส่วนมากมาจากการสนับสนุนของรัฐบาลไทย โดยกรมความร่วมมือระหว่างประเทศที่มุ่งมั่นจะช่วยเหลือและร่วมมือเพื่อการพัฒนา ในหลายประเทศ โครงการอาสาสมัครเพื่อนไทยดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมากกว่า 15 ปีแล้ว ในการส่งอาสาสมัครเพื่อนไทย ไปปฏิบัติงานในสาขาต่าง ๆ ตามความต้องการของประเทศคู่ร่วมมือ

² โครงการอาสาสมัครเพื่อนไทย (FFT) เป็นโครงการของกระทรวงการต่างประเทศที่ริเริ่มขึ้น ในปี ค.ศ. 2003 ภายใต้ภารกิจการดำเนินงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาของไทยกับต่างประเทศ ของกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างบทบาทและภาพลักษณ์ ของประเทศไทยในเวทีระหว่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และทัศนคติที่ดีในระดับ ประชาชนในประเทศที่เป็นคู่ร่วมมือ เพื่อขยายรูปแบบการให้ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาของ ประเทศไทย และเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนาบุคลากรไทยในการปฏิบัติงานใน ต่างประเทศ สำหรับข้อมูลเพิ่มเติม ดู <https://tica-thaigov.mfa.go.th/th/page/รูปแบบการดำเนินงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาของไทย2?menu=5f4501c41d05c12612041f14>.

ทั้งในประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศในภูมิภาคเอเชียใต้ และประเทศในทวีปแอฟริกา โดยเป็นการปฏิบัติงานตามคำร้องขอของประเทศผู้รับ ซึ่งการปฏิบัติงานภายใต้โครงการความร่วมมือเพื่อการพัฒนากรณีของประเทศติมอร์-เลสเตก็เช่นกัน หลังจากที่ประเทศได้รับเอกราช ติมอร์-เลสเตต้องการพัฒนาและฟื้นฟูประเทศ ประเทศไทยจึงเป็นประเทศหนึ่งที่เข้าไปช่วยเหลือในด้านนี้ และในฐานะที่ไทยเคยส่งกองกำลังเข้าไปช่วยสนับสนุนการรักษาความสงบเรียบร้อย ความร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศจึงเกิดขึ้นภายใต้แผนงานการให้ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาไทย-ติมอร์-เลสเต ที่ดำเนินการโดยกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะ “คน” เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตลอดจนการส่งเสริมและการฟื้นฟูสภาพสังคมและเศรษฐกิจของติมอร์-เลสเต จำเป็นต้องเริ่มจากฐานรากและโครงสร้างพื้นฐาน “ความกินดี อยู่ดี” ของประชาชน ซึ่งชาวติมอร์-เลสเต ยังคงมีวิถีชีวิตแบบสังคมชนบท ตั้งถิ่นฐานอยู่รวมกันเป็น “กลุ่มบ้าน” กล่าวคือ มักอยู่อาศัยเป็นครอบครัวแบบขยายที่มีสมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกัน และยังมีความเชื่อตามประเพณีดั้งเดิม โดยบูชาจระเข้ซึ่งถือว่าเป็นเทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์

TICA ได้ริเริ่ม “โครงการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ณ เมืองเฮรา (Hera)” ภายใต้แผนงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาไทย – ติมอร์-เลสเต ระยะ 3 ปี เริ่มจากระยะแรก ระหว่างปี ค.ศ. 2010-2012 และต่อมาได้ขยายเวลาโครงการระหว่างปี ค.ศ. 2013-2015 ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2010 กรมความร่วมมือระหว่าง

ประเทศได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรเข้าไปสำรวจพื้นที่ และริเริ่มโครงการฯ ขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้/หมู่บ้านต้นแบบตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และพัฒนาขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ด้านส่งเสริมการเกษตรของติมอร์-เลสเต ให้สามารถถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิตพืชตามแนวทางและการดูแลพื้นที่เกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่เกษตรกรและเยาวชนชาวติมอร์-เลสเตด้านการเกษตร ประกอบด้วย (1) การสาธิตการปลูกพืชเพื่อบริโภคในครัวเรือน ทั้งพืชไร่ พืชผัก และไม้ผล เป็นต้น (2) การสาธิตการทำก้อนเชื้อเห็ดและเพาะเห็ดเพื่อจำหน่ายในตลาด (3) การเลี้ยงปลาน้ำจืด และ (4) การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตร และเกษตรทฤษฎีใหม่

จุดเริ่มต้นของการเดินทาง...

ณ ตอนนั้น ผมเป็นบัณฑิตใหม่ในวัย 23 ปี ที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร คณะศึกษาศาสตร์ และชอบทำงานจิตอาสามาตั้งแต่สมัยเรียน เพราะชอบทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ๆ และชื่นชอบการท่องเที่ยว หากถามว่ารู้จักติมอร์-เลสเตมานานแค่ไหน ณ เวลานั้น ผมทราบแค่เพียงว่า ติมอร์-เลสเตเป็นประเทศเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่บนเกาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รายล้อมไปด้วยทะเลน้ำลึก นอกจากนั้นก็คงตอบได้เพียงเรื่องราวที่เป็นภาพจำของประเทศติมอร์-เลสเตที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งผมก็เคยรับฟังผ่านหูผ่านตามาบ้างจากข่าวโทรทัศน์และสื่อต่าง ๆ ถึงการสู้รบ สงครามกลางเมือง การต่อสู้ และการเรียกร้องเอกราชของชาวติมอร์-เลสเต ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 2002

ติมอร์-เลสเตได้ประกาศเอกราชอย่างเป็นทางการ และเวลานั้นสภาพสังคมและเศรษฐกิจของติมอร์-เลสเตคงบอบช้ำอยู่ไม่น้อย แต่ผมเชื่อว่า “ฟ้าหลังฝนย่อมดีเสมอ”

ในปี ค.ศ. 2014 ผมได้รับคัดเลือกให้เป็นอาสาสมัครเพื่อนไทยไปปฏิบัติงานที่ประเทศติมอร์-เลสเต แม้จะเป็นประเทศที่ผมไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะมีโอกาสได้ไปเยือน ผมตัดสินใจอย่างรวดเร็วว่าผมยินดีที่จะไป เนื่องจากสำหรับคนไทย ติมอร์-เลสเตยังเป็นดินแดนที่น้อยคนนักจะมีโอกาสได้ไปเยือน ทำให้ผมเริ่มมีความอยากรู้และอยากไปสำรวจติมอร์-เลสเต ซึ่งเหมาะสมกับช่วงวัยที่อยากท่องเที่ยวและหาสิ่งแปลกใหม่ให้กับชีวิต ทำให้ผมมองว่านี่คือโอกาสที่ดีที่เข้ามาในชีวิตซึ่งผมจะไม่มีทางปฏิเสธอย่างแน่นอน

หน้าที่ที่ TICA มอบหมายให้ผม คือ แนะนำ ส่งเสริม และประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในโครงการฯ ผมทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนให้กับผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นข้าราชการประจำและมีงานที่ต้องรับผิดชอบในประเทศไทย ซึ่งพวกเขาก็จะสามารถมาปฏิบัติงานได้เป็นระยะ ๆ แต่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่อย่างถาวร หน้าที่ของผม คือ เป็นผู้ที่ทำให้แน่ใจว่าองค์ความรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญนำมาเผยแพร่ นั้น เกษตรกรเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้จริง โดยผมต้องส่งรายงานให้ TICA เป็นรายไตรมาส ตัวผมเองตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ และมองว่าตัวเองเป็นเหมือนฟันเฟืองเล็ก ๆ ที่ช่วยสร้างความต่อเนื่องในการทำงาน ลดช่องว่างระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับเกษตรกร เพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้

ภูมิสังคมของติมอร์-เลสเต

ในประเทศติมอร์-เลสเต ทุกคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่ามีจระเข้อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจนเป็นความเชื่อในท้องถิ่นว่า จระเข้ คือบรรพบุรุษที่คอยปกป้องคุ้มครองประเทศ ด้วยเหตุนี้ ชาวติมอร์-เลสเตจึงนับถือจระเข้ในฐานะเทพเจ้าแห่งความอุดมสมบูรณ์³ และยังเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากรูปปั้นจระเข้ขนาดใหญ่ที่ตั้งอยู่ในใจกลางกรุงดิลี เมืองหลวงของประเทศ และจระเข้ยังเป็นเหมือนสัญลักษณ์แสดงความเป็นติมอร์-เลสเต เป็นสัญลักษณ์ของประเทศในโอกาสจัดงานต่าง ๆ อาทิ งานจักสานหรืองานทอผ้า และนิยมเป็นของฝากของชาวต่างชาติ แต่จะมีราคาค่อนข้างสูงเพราะเป็นงานหัตถกรรมจากชาวบ้านอย่างแท้จริง

ภูมิอากาศของประเทศติมอร์-เลสเตมีความคล้ายคลึงกับภาคใต้ของไทย คือ มี 2 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝนและฤดูร้อน ในกรุงดิลี เมืองหลวงของประเทศ ช่วงกลางวันจะร้อนอบอ้าวมาก แต่ช่วงเย็นบรรยากาศจะเย็นสบาย ชาวติมอร์-เลสเตจึงนิยมออกมาพักผ่อนในช่วงเวลาหลังจากเรียนหนังสือ หรือเลิกงาน เพื่อพบปะสังสรรค์และออกกำลังกาย

³ การเคารพนับถือจระเข้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ในด้านหนึ่งได้ส่งผลกระทบต่อ การเพิ่มจำนวนประชากรจระเข้อย่างรวดเร็วหลังจากที่ติมอร์-เลสเต ได้รับเอกราช (ในสมัยยังอยู่ใต้อาณานิคมโปรตุเกสและเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซีย มีการควบคุมจำนวนประชากรจระเข้) ผลที่ตามมาคือ มีกรณีที่คนโดนจระเข้ทำร้ายเพิ่มขึ้น โดยสถิติในช่วงปี ค.ศ. 2011-2020 มีกรณีจระเข้ทำร้ายคน 74 ครั้งและในจำนวนนั้นมี 50 กรณีที่คนถึงแก่ชีวิต ส่วนในปี ค.ศ. 2021 มีการประเมินกันว่ามีการทำร้ายเกิดขึ้น 6 กรณี และ 4 กรณีมีผู้เสียชีวิต ดูข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ <https://southeastasiaglobe.com/timor-leste-crocodile/>.

ตามริมชายหาด ซึ่งเป็นภาพที่คุ้นชินในทุก ๆ วัน ดังนั้น สิ่งที่ควรระวังเมื่อขับรถเลียบชายทะเล คือ เหล่านักวิ่ง ลูกเด็กเล็กแดงที่วิ่งอยู่เต็มสองข้างทางอย่างสนุกสนาน

ในแง่ของวิถีชีวิต สิ่งที่คุณติมอร์-เลสเตมักจะพูดและอธิษฐานในทุก ๆ วันที่ตื่นมา คือ การขอบคุณพระเจ้า (พระเยซูคริสต์) สำหรับวันใหม่ที่ชีวิตเริ่มต้นขึ้นอีกวัน และขอให้เป็นการเริ่มต้นของวันที่ดี ประชากรส่วนใหญ่ของติมอร์-เลสเตนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยทุกวันอาทิตย์ ผู้ใหญ่และเด็กจะแต่งตัวด้วยสีสันทสวยงามไปโบสถ์เพื่อร่วมร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้าและฟังคำสอนจากบาทหลวง เฉกเช่นเดียวกับประเทศไทยที่พ่อแม่ปลูกฝังการทำความดี การบริจาค การทำบุญให้กับลูกตั้งแต่วัยเด็ก บทเรียนสำคัญที่สุดที่เราเรียนรู้ได้จากวิถีชีวิตของชาวติมอร์-เลสเต ก็คือ การทำอะไรอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ทำเป็นประจำ ไม่ใช่ทำเฉพาะในวันสำคัญหรือโอกาสพิเศษเท่านั้น นอกจากนี้ชาวติมอร์-เลสเตยังมีความเลื่อมใสในคริสต์ศาสนา และยึดเอาหลักศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจนกลายเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นติมอร์-เลสเตได้อย่างชัดเจน เด็ก ๆ หลายคนที่ผมเคยพบและพูดคุยด้วยต่างก็รอคอยที่จะไปโบสถ์เพื่อไปทำกิจกรรมต่าง ๆ และร้องเพลงสรรเสริญพระเจ้าเป็นเจ้ากับกลุ่มเพื่อน ทำให้บรรยากาศของเช้าวันอาทิตย์ซึ่งถือว่าเป็นวันศักดิ์สิทธิ์ของคริสต์ศาสนิกชนแตกต่างกับทุก ๆ วัน เพราะจะเป็นช่วงเวลาในทุกอย่างสงบเงียบจนได้ยินเสียงคลื่นกระทบฝั่งอย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากวันธรรมดาที่ทุกคนต้องทำงาน ต้องเดินทาง ท้องถนนเต็มไปด้วยรถยนต์มากมาย

และคนติมอร์-เลสเตก็นิยมการใช้เวลาช่วงเย็นกันอย่างยิ่ง เสียงแตรที่เป็นเอกลักษณ์จนทำให้ผมนึกถึงแตรสามช่าบ้านเรา ที่สามารถเดินประกอบจังหวะไปด้วยได้เลย (แต่ผมก็ไม่เคยลงไปเต้นจริง ๆ นะครับ)

จากที่ได้กล่าวไปทั้งหมด ผมอยากจะเพิ่มเติมว่า ติมอร์-เลสเตไม่ได้มีแต่กรุงดิลี ทะเล และจระเข้เท่านั้น เพราะอย่างผมเองก็ไม่ได้ทำงานในเมืองหลวง ในแต่ละวันผมจะต้องเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ที่หมู่บ้านเฮร่า (Hera) และเมตินาโร (Metinaro) ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการและที่ตั้งของศูนย์เรียนรู้/หมู่บ้านต้นแบบตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งพาตนเอง จากกรุงดิลีไปยังศูนย์เรียนรู้ ณ หมู่บ้านเฮร่า ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร จากนั้นต้องเดินทางต่อไปยังหมู่บ้านมิตินาโรอีก 5 กิโลเมตร แม้ระยะทางจะไม่ไกล แต่ด้วยสภาพถนนและภูมิประเทศ ทำให้การเดินทางใช้เวลาประมาณหนึ่งชั่วโมง เราเดินทางกันด้วยรถยนต์ของกระทรวงเกษตรและประมง เพื่อติดตามการดำเนินงานของโครงการพร้อมกับผู้เชี่ยวชาญและเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรฯ ในระหว่างการเดินทาง ตลอดสองข้างทาง หนาไปด้วยทะเลและภูเขาหัวโล้นตัดสลับกับทุ่งข้าวสีเขียวจนสุดลูกหูลูกตา เส้นทางนี้เป็นเส้นทางหลักและเป็นเส้นทางสำคัญในการขนส่งสินค้าไปยังเขตเมืองต่าง ๆ ทำให้มีการจราจรคับคั่งเป็นพิเศษ แต่อย่างที่กล่าวไปแล้วว่า การเดินทางไม่ได้ง่ายอย่างที่คิด เพราะจะต้องลัดเลาะไปตามภูเขารวกกับกำลังนั่งรถไฟเหาะตามสวนสนุก นอกจากหัวใจจะตกไปอยู่ตาตุ่มแล้ว ขายังต้องช่วยคนขับเบรกอีกแรง วินาทีนี้ขออย่าให้เบรกแตกเลย เพราะไม่เช่นนั้นแล้ว

ตัวใครตัวมันจริง ๆ นะครับ เพราะถ้ารถตกไปในบริเวณนั้น นอกจากไม่น่าจะรอดชีวิตแล้ว ร่างกายก็คงได้สูญสลายกลับคืนธรรมชาติ เพราะคงไม่มีใครจะหาเราเจออย่างแน่นอน แต่แม้จะมีความน่าหวาดเสียวในการเดินทาง ทิวทัศน์สองข้างทางนั้น สวยงามและคุ้มค่าที่กล้าจนถึงวินาทีสุดท้าย ต้องขอบคุณประเทศติมอร์-เลสเต ที่ทำให้ผมได้รับประสบการณ์ที่น่าสนใจ และ ณ ตอนนั้นผมคิดว่าผมเริ่มตกหลุมรักประเทศนี้เข้าแล้ว

นอกจากความงดงามของธรรมชาติแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ผมประทับใจติมอร์-เลสเตเป็นอย่างยิ่งก็คือ วัฒนธรรมที่สะท้อนเอกลักษณ์ดั้งเดิมของชาวติมอร์-เลสเตตามวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ตลอดสองข้างทางผมได้เห็นบ้านเรือนของชาวติมอร์ที่มีความหลากหลายทั้งบ้านแบบดั้งเดิมที่มุงหลังคาด้วยใบจาก หรือบางบ้านก็มีการใช้สังกะสีและกระเบื้อง แหล่งรวมตัวของชาวบ้านคือแหล่งน้ำ ในพื้นที่ทางไกลที่ระบบน้ำประปายังไม่ให้บริการได้ไม่ทั่วถึง น้ำได้กลายมาเป็นปัจจัยที่กระทบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน เนื่องจากชาวบ้านต้องอาศัยน้ำจากลำธารหรือจุดบริการน้ำของหมู่บ้านซึ่งยังคงใช้เครื่องปั้มน้ำบาดาลแบบคันโยกเพื่อการอุปโภค บริโภค ฉะนั้นบ้านไหนมีเครื่องปั้มน้ำ ก็จะแจกจ่ายน้ำให้เพื่อนบ้านโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ความจำเป็นที่ต้องพึ่งพากันเนื่องจากความขาดแคลนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ทำให้สังคมชนบทของติมอร์-เลสเตเต็มไปด้วยความเข้มแข็ง และสิ่งที่ผมสังเกตได้จากประสบการณ์ คือ ระบบเครือญาติในเขตชนบทนั้นเหนียวแน่นและเข้มแข็งมาก จุดนี้ทำให้ย้อนคิดถึงสังคมที่ผมเติบโตมา ซึ่งเป็นสังคมเมือง

ที่มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานถึงพร้อมทุกอย่าง และคนก็มีความเป็นปัจเจกชนมากขึ้นเรื่อย ๆ คือ แต่ละคนสามารถใช้ชีวิตอยู่คนเดียวได้โดยไม่ต้องพึ่งพากัน แต่หลายครั้งที่เกิดปัญหาอะไรบางอย่างในชีวิตขึ้นมา สิ่งที่คุณต้องการคือระบบที่จะมารองรับและประคองให้เราขึ้นมาได้อีกครั้ง หรือที่เรียกกันว่า social safety net (ระบบตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม) ซึ่งแน่นอนว่า รัฐบาลทุกรัฐบาลควรมีระบบนี้มารองรับให้กับประชาชน ซึ่งหากเราพิจารณาในหลาย ๆ ประเทศ สิ่งที่รัฐบาลสามารถจัดหาให้ได้คือ social safety net ด้านกายภาพ แต่ทางด้านจิตใจนั้น social safety net ที่สามารถเยียวยาและประคองให้เรา มีความเข้มแข็งทางใจเพื่อให้ผ่านพ้นปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตไปได้ นั่นส่วนสำคัญน่าจะต้องมาจากเครือข่ายและชุมชนที่เป็นเหมือนบ้านของเรา และเป็นกลุ่มคนที่เราไว้วางใจ

แน่นอนว่าแต่ละพื้นที่ย่อมมีพัฒนาการของตัวเอง ชีวิตของชาวติมอร์-เลสเตที่ร้อยเรียงเรื่องราวในอดีตจนเป็นประวัติศาสตร์ให้จดจำสู่การเป็นติมอร์-เลสเตในปัจจุบันอย่างสมบูรณ์และแข็งแกร่งขึ้นกว่าเดิม จากประสบการณ์ของผม ผมคิดว่าติมอร์-เลสเตเป็นประเทศหนึ่งที่ยากให้ทุก ๆ คนมีโอกาสไปเยือนสักครั้งในชีวิต เพราะนอกจากความสวยงามตามธรรมชาติ และภูมิประเทศ ซึ่งทำให้ติมอร์-เลสเตเต็มไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวมากมายแล้ว ความหลากหลายภูมิรุ่มรวยทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ทำให้ติมอร์เป็นประเทศที่มีมิติที่น่าสนใจ ซึ่งทางรัฐบาลเองก็พยายามผลักดันเศรษฐกิจของประเทศโดยใช้ทรัพยากรทางด้านต่าง ๆ ที่มีศักยภาพเพื่อพัฒนาประเทศต่อไป

อาสาสมัครเพื่อนไทยคนแรกของประเทศติมอร์-เลสเต

การปฏิบัติหน้าที่ในหมู่บ้านเฮร่า และเมดินาโร ตลอดระยะเวลาเกือบ 2 ปี หน้าที่ในแต่ละวันของผม คือ การลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน และเกษตรกรเพื่อศึกษาพื้นที่โครงการฯ และออกแบบหลักสูตรเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการฯ ฉะนั้น การเป็นบัณฑิตที่เพิ่งจบออกมาจากรั้วมหาวิทยาลัยทำให้การมาทำงานอาสาสมัครในครั้งนี้เหมือนเป็นการเริ่มต้นอีกก้าวหนึ่งของชีวิต ผมพยายามนำความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอนที่ได้เรียนมา ตลอดจนประสบการณ์การทำกิจกรรมในช่วงวัยเรียนที่สอนให้ผมรู้จักการวางแผนงานและการทำงานร่วมกับผู้อื่นมาประยุกต์ในการทำงานและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ผมต้องลงพื้นที่ไปใช้ชีวิตคลุกคลีกับเกษตรกรเพื่อหาข้อมูลว่าในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ฯ มีทรัพยากรอะไรที่สามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินโครงการ ปัญหาของชุมชนคืออะไร และต้องการการส่งเสริมในด้านไหนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรและหมู่บ้านให้มากที่สุด งานอาสาสมัครเพื่อนไทยจึงไม่ใช่เพียงงานการกุศลเพื่อมาแจกสิ่งของที่จำเป็นให้กับประชาชนอย่างที่บางคนเข้าใจ แต่เป็นการเข้าไปพัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตัวเองของคนในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และทัศนคติที่ดีระหว่างประเทศไทยและประเทศคู่ร่วมมือในระดับท้องถิ่นและประชาชน

การเป็นอาสาสมัครเพื่อนไทยครั้งนี้ถือว่าเป็นครั้งแรกในการเดินทางไปทำงานต่างประเทศที่นานที่สุดของผมครับ ดังนั้น ความกังวลต่าง ๆ ในการเตรียมตัวก่อนไปก็มีอยู่บ้าง แต่พอไปถึงติมอร์-เลสเต พี่ ๆ เจ้าหน้าที่ที่สถานทูต ณ กรุงดิลี คนไทย และชาวติมอร์-เลสเต

ต้อนรับเป็นอย่างดี และในวันสำคัญก็มีโอกาสได้ร่วมแสดงความเป็นไทย และพบปะพี่ ๆ ชาวไทยในติมอร์-เลสเต ทำให้รู้สึกอบอุ่นเหมือนอยู่บ้าน ตลอดระยะเวลาที่อยู่ที่ติมอร์-เลสเต จึงเต็มไปด้วยเรื่องราวที่น่าประทับใจ และมีมิตรภาพที่น่าจดจำ และผมถือว่าการได้มาทำงานเป็นอาสาสมัครเพื่อนไทยที่ติมอร์-เลสเต เป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดในช่วงหนึ่งในชีวิตของผม

การทำงานเป็นอาสาสมัครเพื่อนไทยทำให้ผมเข้าใจคนติมอร์-เลสเต และสังคมติมอร์-เลสเตมากยิ่งขึ้น งานแรกในฐานะอาสาสมัครเพื่อนไทยที่ผมได้รับมอบหมาย คือ การเป็นล่ามแปลภาษา โดยปกติชาวติมอร์-เลสเตจะสื่อสารด้วยภาษาเตตุม (Tetum) และใช้ภาษาโปรตุเกสเป็นภาษาราชการ และชาวติมอร์-เลสเตเกินครึ่งสามารถสื่อสารด้วยภาษาบาฮาซาอินโดนีเซียได้ เพราะก่อนได้รับเอกราชติมอร์ตะวันออกถือว่าเป็นจังหวัดหนึ่งของอินโดนีเซีย ฉะนั้นสายสัมพันธ์ตรงนี้ยังคงอยู่ ดังจะเห็นได้จากคนติมอร์-เลสเตนิยมบริโภคสินค้าจากอินโดนีเซียและได้รับอิทธิพลจากสื่ออินโดนีเซียเป็นอย่างมาก ตัวผมเองสามารถสื่อสารภาษาบาฮาซาอินโดนีเซียได้ ฉะนั้น เวลาศูนย์ฯ มีการจัดกิจกรรม ผมจะมีหน้าที่ล่ามช่วยทำให้การสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่จากไทยกับชาวบ้านและเกษตรกรชาวติมอร์-เลสเตเข้าใจกันได้ง่ายขึ้น มีครั้งหนึ่ง ผมถามชาวบ้านไปว่า “มีอุปกรณ์และเครื่องมือการเกษตรชนิดนี้ไหม” ทุกคนพร้อมใจกันตอบกลับมาว่า “*iha*” (การออกเสียงคล้ายคำว่า “อีห่า” ของบ้านเรามาก) ผมยังนึกขำว่า ที่นี้ *iha* แปลว่า “มี” แต่ถ้าเป็นที่เมืองไทย ตอบกันมาแบบนี้ได้ตัวใครตัวมันแน่ ๆ เลยครับ

หากพบกันครั้งแรก คนทั่ว ๆ ไปอาจจะคิดว่า คนติมอร์-เลสเตเป็นคนเข้าถึงยากด้วยบุคลิกที่เป็นคนดูเงียบ ๆ พูดน้อย ยิ่งเป็นคนแปลกหน้าหรือชาวต่างชาติด้วยก็จะไม่เริ่มสนทนาก่อน ถึงจะมองด้วยแววตาจริงจังแต่ไม่ได้แสดงออกถึงความเกลียดชังชาวต่างชาติแต่อย่างใด แม้ว่าชนชาติของตนจะถูกปกครองด้วยชนชาติอื่นมายาวนาน หากเราอยากรู้จักหรือพูดคุยต้องเริ่มทักทายก่อน ถ้าหน้าตาของเราออกไปทางเอเชีย คนติมอร์-เลสเตมักจะคาดเดาว่า เราเป็นคนอินโดหรือคนจีน ซึ่งผมเองและคนไทยในติมอร์-เลสเตมักจะเคยมีประสบการณ์แบบนี้ แต่หลังจากที่เขารู้ว่า เราเป็นคนไทย มาจากประเทศไทย ทุกคนแสดงออกถึงความเป็นมิตรอย่างมาก ทุกคนแสดงออกถึงความชื่นชอบ และรู้จักประเทศไทย หลายคนที่ผมพูดคุยด้วยรู้จักภาพยนตร์ไทยเรื่ององค์บาก คำถามที่ผมถูกถามบ่อย ๆ คือ องค์บากอยู่ที่ไหน หายไปไหน (สำหรับภาพยนตร์เรื่องนี้ ถ้าเป็นคนไทยมักจะถามหาข้างว่า ข้างอยู่ไหน แต่สำหรับคนติมอร์-เลสเตจะสนใจว่า องค์บากอยู่ไหนมากกว่า) เรื่องราวความประทับใจอีกเรื่องหนึ่งที่เขามิต่อประเทศไทยที่ผมได้ยินบ่อยในการพูดคุยกับคนติมอร์ ก็คือเหตุการณ์ที่มีทหารไทยมาช่วยดูแลและพัฒนาที่ค่าย (camp) จังหวัดเบาเกา (Baucau) พี่ทหารจะสอนภาษาไทยให้เด็ก ๆ และสิ่งที่ทำให้ผมมหัศจรรย์ใจมากก็คือ คนเก่าคนแก่ที่นั่นสามารถสื่อสารภาษาไทยได้ นอกจากนี้ทหารไทยยังได้สอนชาวบ้านทำการเกษตร ทำไร่ ทำนา ทำให้ผมรู้สึกประทับใจในสายใยแห่งความผูกพันระหว่างสองประเทศ และยินดีเป็นอย่างยิ่งที่ตัวเองได้เป็นส่วนเล็ก ๆ ที่ช่วยสานต่อความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นนี้ให้ยั่งยืนต่อไป

จากที่ได้กล่าวไป จะเห็นได้ว่า การเกษตร คือ สาขาความร่วมมือที่ประเทศไทยมีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับมิตรประเทศ การเกษตร คือ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับปากท้องและความอยู่ดีกินดีของผู้คน รวมไปถึงความมั่นคงทางอาหาร เป็นสาขาที่มีประเทศต่าง ๆ จำนวนไม่น้อยอยากเรียนรู้จากประเทศไทยโดยเฉพาะการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในประเทศ ซึ่งรวมถึงติมอร์-เลสเตด้วย โดย “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือ Sufficiency Economy Philosophy (SEP) เป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ รวมไปถึงการดูแลครอบครัวและการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนที่เราอยู่อาศัย อันสอดคล้องกับรูปแบบการดำรงชีวิตของคนชนบทในประเทศติมอร์-เลสเต ซึ่งประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและการประมงเป็นหลัก

อุปสรรคในการทำการเกษตรของชาวติมอร์-เลสเตแตกต่างกันไปตามพื้นที่ บางพื้นที่อุปสรรคคือภูมิประเทศที่เป็นดินภูเขาไฟมีลักษณะร่วนปนทราย ไม่เหมาะกับการทำการเกษตร แต่สำหรับหมู่บ้านเฮร่าที่ผมได้ไปลงพื้นที่นั้น เป็นพื้นที่ลุ่มน้ำและเป็นที่ราบ ดินจึงอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม แต่ปัญหาที่เกษตรกรต้องประสบคือการไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ส่วนมากจะเป็นการเช่าที่ดินจากรัฐ และเน้นการปลูกผักเพื่อการบริโภคและจำหน่ายบริเวณหน้าบ้านและตลาดภายในหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละครัวเรือนมักจะปลูกพืช

เพียงชนิดเดียว และชนิดพืชผักที่ปลูกมีความคล้ายคลึงกันทั้งหมดบ้าน เช่น ผักกาด กวางตุ้ง ผักบุ้ง มะเขือม่วง และมะเขือเทศ เป็นต้น เกษตรกรยังพึ่งพาสารเคมีเพื่อกำจัดโรคพืชและศัตรูพืชเป็นหลักซึ่งเป็นวิธีที่ทำกันมาตั้งแต่คนรุ่นก่อน ๆ ฉะนั้น การจะเปลี่ยนวิถีที่ปฏิบัติมายาวนานจึงไม่ใช่เรื่องง่าย จำเป็นต้องเน้นการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชาวบ้าน โดยเน้นการสร้างนิสัยการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิต ดำเนินการโดยประชาชนเพื่อประชาชน หวังผลการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง กิจกรรมต่าง ๆ ต้องเป็นลักษณะเชื่อมโยงและสนับสนุนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และต้องเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ปลูกไม้ผลรอบบ่อปลา และเลี้ยงไก่เนื้อบนบ่อปลา เป็นต้น

จุดประสงค์ของการตั้งศูนย์การเรียนรู้ก็เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร พร้อมทั้งมีแปลงสาธิตการเกษตรสำหรับจัดการระบบแก้ไขการเพาะปลูก และส่งเสริมรูปแบบการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยมีการสอนทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมอาชีพอื่น ๆ เช่น การปลูกผักไร้ดิน การเพาะเห็ด การแปรรูปผลผลิตจากกล้วย สับปะรด มะเขือเทศ พริก และการทำเมล็ดจากผลผลิตทางการเกษตร แม้ว่าเกษตรกรได้รับการสืบทอดและใช้ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมในการทำการเกษตรมายาวนาน แต่เกษตรกรทุกคนรับฟังไม่ปฏิเสธ ผมรับรู้ได้ถึงความตั้งใจของเกษตรกรและพร้อมเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบการทำเกษตรแบบเดิม ๆ ในอดีต จากที่เคยปลูกพืชเพียงชนิดเดียว ปัจจุบันมีการปลูกพืชผักหลากหลายชนิดมากขึ้น

ในพื้นที่ทำการเกษตร และมีกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์เพิ่มเติม ซึ่งเป็น การนำ “ทฤษฎีใหม่”⁴ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภาคปฏิบัติ การปรับวิธีการทำการเกษตรนี้เป็นการประยุกต์ให้เข้ากับวิถีดั้งเดิม ของเกษตรกรติมอร์-เลสเต เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงทางอาหาร ในระดับครัวเรือน ให้สามารถพึ่งพาตัวเองได้ และจำหน่ายเพื่อเป็น รายได้เสริม นอกจากนี้ เกษตรกรยังได้ทำการทดลองโดยการแบ่ง พื้นที่ทำการเกษตรเป็นสัดส่วนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การปลูกข้าว การปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ผักบุ้ง กวางตุ้ง มะเขือม่วง แตงกวา ผักโขม และข้าวโพดหวาน การเลี้ยงไก่ในกรง และการขุดบ่อ เลี้ยงปลานิล ซึ่งได้ผลดีกว่าการเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ในแบบเดิม ที่เคยทำกันมา และเกษตรกรชาวติมอร์-เลสเตพบว่า แนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงสามารถนำมาปฏิบัติใช้ได้จริง และส่งผลให้แต่ละครอบครัว มีอาหารบริโภคที่เพียงพอและยังมีรายได้เพิ่มมากขึ้นด้วย

⁴ ทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางและหลักการในการบริหารจัดการน้ำและที่ดิน เพื่อสามารถใช้ที่ดิน ขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเป็นการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่เด่นชัดที่สุด พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำรินี้ไว้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่มีประสบปัญหาทั้งภัยธรรมชาติ และปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการทำการเกษตร ให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก รายละเอียดเพิ่มเติม ดู https://www.chaipat.or.th/site_content/item/19-2009-10-30-07-44-57.html.

เหตุแห่งการพัฒนาประชาชน

สิ่งหนึ่งที่ผมได้เรียนรู้จากการเป็นอาสาสมัครเพื่อนไทย คือ วิธีการสอนหรือแนะนำผู้อื่นที่ดีที่สุด ก็คือ “การเป็นแบบอย่างที่ดี” ให้กับพวกเขา การที่เราได้คลุกคลีกับชาวบ้าน ได้สัมผัสวิถีชุมชนและวัฒนธรรมจากการดำเนินชีวิตจริง ๆ ของพวกเขา การปฏิบัติตนให้ดี ใช้ความคิดในทางถูกต้องดีงามและมีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นในตัวเรา ซึ่งทำให้พวกเขายอมรับเรา รับฟังและเคารพในความคิดเห็นของเรา ตลอดจนเข้าใจซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่ความไว้วางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการอยู่และทำงานร่วมกัน ผมได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากชาวติมอร์-เลสเต เป็นอย่างมากจากความแตกต่างของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม อย่างในหมู่บ้านเฮร่า และพื้นที่โดยรอบมีต้นตาลสูงเด่นเรียงราย โดยปกติคนไทยนิยมทำลูกตาลลอยแก้ว ส่วนเนื้อตาลที่สุกก็ทำเป็นขนมตาล แต่ชาวติมอร์-เลสเตนิยมทำน้ำตาลสดมาเป็นเครื่องดื่มสังสรรค์ และมีการบรรจุขวดขายตลอดข้างทาง ส่วนกากที่เหลือจากการทำน้ำตาลสดก็จะนำมาสับเพื่อใช้เป็นอาหารหมูต่อไป

เจ้าหน้าที่ทุกคนที่ปฏิบัติงานในโครงการ ทั้งผู้เชี่ยวชาญและอาสาสมัคร ไม่ได้คาดหวังสิ่งตอบแทนใด ๆ นอกเหนือไปจากความสำเร็จของโครงการอันหมายถึงความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ในหมู่บ้านเฮร่ามีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น และสามารถขยายผลไปพัฒนาพื้นที่อื่น ๆ ได้ แต่เกษตรกรที่เราไปช่วยส่งเสริมเขาก็มักแสดงน้ำใจโดยมอบผลผลิตทางการเกษตรแทนคำขอบคุณทุกครั้ง และในโอกาส

พิเศษชาวบ้านก็จะเตรียมอาหารท้องถิ่นมาเต็มโต๊ะ ไม่ว่าจะเป็นมันต้ม ผือกต้ม กล้วยต้ม ผัดผัก ไก่ทอด และอาหารจานพิเศษที่ชาวบ้านนิยมรับประทาน ก็คือใบมะละกอผัดแห้ง (คล้าย ๆ ผัดผักบุ้งไฟแดง บ้านเรา) ซึ่งใบมะละกอนี้ ชาวบ้านติมอร์-เลสเตเชื่อว่ามีสรรพคุณในการลดไข้และรักษาไข้หวัด⁵ ถ้าใครได้มาลองชิมใบมะละกอผัดแห้งของติมอร์-เลสเต ผมเชื่อว่าจะต้องยกนิ้วและพูดว่า Diak (เดียก) กันทุกคน เพราะคำว่าเดียกแปลว่าอร่อยเยี่ยมยอดไปเลย อาหารจานนี้สำหรับผม แม้จะไม่ใช่อาหารที่หรูหรา หรือมีกรรมวิธีการทำที่ซับซ้อน แต่เป็นเมนูที่ใส่ความตั้งใจและมิตรภาพลงไปคลุกเคล้าให้เข้ากัน เหมือนหนึ่งว่าเราคือแขกคนสำคัญ

จากวันนั้นสู่วันนี้ 8 ปีผ่านมา ผมต้องขอบคุณสื่อสังคมออนไลน์ (social media) ในทุก ๆ platform ที่ทำให้ผมสามารถติดต่อพูดคุยกับเพื่อนชาวติมอร์-เลสเต และชาวบ้านในหมู่บ้านเฮร่าได้อย่างสะดวกง่ายดาย ดังมิตรภาพที่ไร้พรมแดน สิ่งที่ทำให้หัวใจของผมพองโตและมีความสุขที่สุด ก็คือการได้เห็นรูปผลผลิตทางการเกษตรต่าง ๆ ใน Facebook ของเกษตรกรที่ผมได้เคยทำงานร่วมกับพวกเขา มันเป็นความสุขที่ได้เห็นรอยยิ้ม ได้เห็นความก้าวหน้า และการที่ศูนย์เรียนรู้ฯ ยังคงมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องแม้โครงการได้สิ้นสุดลงไปแล้ว สุขที่รู้ว่าเกษตรกรได้นำความรู้ด้านการผลิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก เน้นการปลูกพืชผัก

⁵ เป็นความเชื่อเฉพาะถิ่นที่ไม่ได้มีการวิจัยทางการแพทย์มารับรอง.

ที่ลดการใช้สารเคมี หันมาทำเกษตรอินทรีย์ในลักษณะเกษตรผสมผสานมีการขยายพันธุ์พืชและสัตว์ ทำให้เกษตรกรสามารถผลิตสินค้าเกษตรได้ในปริมาณที่เพิ่มสูงขึ้น และมีผลผลิตที่มีความปลอดภัย สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นกว่าในอดีต ทำให้สามารถส่งลูกหลานเข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ผมภูมิใจอย่างมากที่ได้เข้าร่วมโครงการอาสาเพื่อนไทย และได้ทำหน้าที่ “ทูตแห่งการพัฒนาในภาคประชาชน” ที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนต่อประชาชน อันจะช่วยทำให้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศมีความแน่นแฟ้นและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ในโอกาสครบรอบ 20 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและติมอร์-เลสเต การดำเนินงาน ความร่วมมือเพื่อการพัฒนากับประเทศติมอร์-เลสเต ถือเป็นการดำเนินงานด้านการทูตอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในลักษณะที่เรียกกันว่า “soft power” ผ่านกลไก “การทูตเพื่อการพัฒนา” (development diplomacy) ในฐานะอาสาสมัครเพื่อนไทยที่เป็นตัวแทนทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงและสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในภาคประชาชน นำไปสู่การสร้างความผูกพันฉันพี่น้อง แม้ว่าจะเป็นการร่วมงานกันเพียงช่วงระยะเวลาสั้น ๆ แต่มิตรภาพนั้นยั่งยืน ผมเชื่อเป็นอย่างยิ่งครับ ว่าความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะยิ่งพัฒนาความแน่นแฟ้น และจะขยายขอบเขตความสัมพันธ์ไปยัง

ประเด็นอื่น ๆ ต่อไป ดังเช่นเมล็ดพันธุ์พืชที่จะเจริญเติบโต งดงาม
ครั้นพอออกดอกผล ก็จะมีเมล็ดพันธุ์ร่วงลงสู่ดินขยายพันธุ์
นำความอุดมสมบูรณ์ไปยังพื้นที่อื่น ๆ นั่นเอง

“Obrigado Barak Timor-Leste”

(ขอบคุณติมอร์-เลสเตมาก ๆ สำหรับโอกาสที่ได้รู้จักกัน)

ติมอร์-เลสเต : ดินแดนแห่งโอกาสและศักยภาพ

วินิตา จามิกรณ์¹
เรียบเรียงโดย **ไพลิน กิตติเสรีชัย²**

¹ ผู้บริหารบริษัทสวนอุตสาหกรรมวินโคสต์ จำกัด (มหาชน) และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกงสุลกิตติมศักดิ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต ณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2020 ติดต่อได้ที่ consulaterdtl01.th@gmail.com.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่ pailin.k@ku.th.

ในบริบทโลกยุคโลกาภิวัตน์ การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเฉพาะในมิติความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไม่สามารถทำให้เกิดความเข้าใจอย่างรอบด้านได้ ดังนั้น การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ที่ดำเนินมา 2 ทศวรรษระหว่างไทยและติมอร์-เลสเต นอกจากจะต้องเข้าใจถึงมิติทางการทูต ตลอดจนบทบาทของกองทัพไทย ในการเข้าไปช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและสนับสนุนกระบวนการสร้างชาติอันเป็นส่วนหนึ่งของภารกิจรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ แล้ว อีกมิติหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งก็คือ มิติทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในมิตินี้ ตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญและโดดเด่น คือ นักธุรกิจ ในภาคเอกชน เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2020 รัฐบาลติมอร์-เลสเต ได้แต่งตั้งคุณวินิตา จามิกรณ์ ผู้บริหารบริษัทสวนอุตสาหกรรมวินโคสต์ (Wyncoast Industrial Park Public Company Limited) และนักธุรกิจไทยที่มีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศให้ดำรงตำแหน่งกงสุลกิตติมศักดิ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต ในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ บทความขึ้นนี้เป็นการรวบรวมประสบการณ์ ความรู้ และมุมมองของคุณวินิตา จามิกรณ์ เกี่ยวกับติมอร์-เลสเต ที่เธอให้คำนิยามว่าเป็น “ดินแดนเล็ก ๆ ที่เปี่ยมไปด้วยโอกาสและศักยภาพ”

คุณวินิตาเล่าให้ฟังว่า ความเกี่ยวข้องระหว่างครอบครัวของเธอ และประเทศติมอร์-เลสเต ย้อนกลับไปตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 ที่กองทัพไทยได้เข้าไปมีบทบาทในการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ โดย พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ขอความร่วมมือภาคธุรกิจให้ส่งความช่วยเหลือไปยังประชาชน

ชาวติมอร์-เลสเต ซึ่งคุณวินิตาและครอบครัวได้ร่วมส่งเมล็ดพันธุ์พืชไปกับกองทัพไทย เนื่องจากอยากช่วยสนับสนุนให้คนติมอร์-เลสเตมีอาหารและมีอาชีพในระยะยาว อันเป็นการช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรม โดยยังไม่ได้รู้จักหรือมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับติมอร์-เลสเต แต่หลังจากนั้นอีก 15 ปี ครอบครัวของคุณวินิตามีโอกาสต้อนรับอดีตประธานาธิบดี ซานานา กุสเมา (Xanana Gusmão) ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในการเยือนประเทศไทยอย่างไม่เป็นทางการในปี ค.ศ. 2015 ต่อมาในปี ค.ศ. 2017 ก็มีโอกาสได้เข้าพบกับประธานาธิบดี จูแซ รามูซ-ออร์ตา (José Ramos-Horta) เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพเมื่อปี ค.ศ. 1996 ซึ่งท่านเพิ่งได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีอีกครั้งเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2022 ที่ผ่านมา

“การพบท่านประธานาธิบดีรามูซ-ออร์ตา ในครั้งนั้นเหมือนเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เราสนใจติมอร์-เลสเตอย่างจริงจัง เนื่องจากท่านอยากให้เราในฐานะนักธุรกิจที่ทำงานด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ (property development) ไปดู ไปสำรวจในติมอร์-เลสเต ว่าพอจะช่วยพัฒนาในด้านไหนได้บ้าง ท่านบอกว่าประเทศของท่านมีความใหม่ มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดม แต่ก็มีอะไรที่ไม่สมบูรณ์อีกมาก ท่านบอกว่าไปช่วยกันหน่อยนะ เห็นโอกาสอะไร ตรงไหน มาบอกท่าน ท่านจะช่วยสนับสนุนอย่างเต็มที่ และนี่คือก้าวแรกที่ทำให้เราตัดสินใจเดินทางไปยังติมอร์-เลสเต”

แรกพบ...ติมอร์-เลสเต

ครั้งแรกที่คุณวินิตามีโอกาสไปเยือนติมอร์-เลสเต เมื่อปี ค.ศ. 2017 ยังไม่มีเที่ยวบินตรง กรุงเทพฯ-ดิลี คุณวินิตาและคณะจึงต้องบินไปที่บาห์ลีก่อน แล้วเดินทางต่อไปยังจุดหมาย คุณวินิตาเล่าให้ฟังถึงความประทับใจแรกว่า

“ตอนที่เครื่องบินเริ่มเข้าเขตติมอร์-เลสเต มองลงไปเห็นทะเลของเขา ต้องบอกเลยว่า ทะเลของเขาสวยงามมาก น้ำทะเลเป็นสีฟ้าเทอร์คอยซ์ (turquoise) คือธรรมชาติของเขายังสมบูรณ์และงดงามตามที่ท่านประธานาธิบดีรามุซ-ออร์ตาได้บอกไว้จริง ๆ ที่นี้พอเครื่องบินลง เราก็กินข้าวกลางวันบนลานาerial ดิลี ซึ่งเป็นสนามบินขนาดเล็กมาก เป็นอาคารชั้นเดียว แต่บรรยากาศโดยรวมมีต้นไม้เยอะ ร่มรื่น เราเห็นคนติมอร์-เลสเตจำนวนหนึ่งมาขึ้นรถรับเพื่อน และญาติ ๆ ของเขา ภายหลังเราถึงมารู้ว่า การเดินทางโดยเครื่องบิน สำหรับคนติมอร์-เลสเตแล้ว ยังเป็นสิ่งที่หรูหราอยู่ เพราะราคาตั๋วเครื่องบินยังค่อนข้างแพง แต่เท่าที่พบคนท้องถิ่นครั้งแรก เรารู้สึกประทับใจในรอยยิ้มของพวกเขา เขาเป็นมิตรกับเรา ซึ่งเป็นชาวต่างชาติอย่างมาก ทั้งหมดนี้คือความประทับใจแรก (first impression) ที่ตัวเองมีต่อติมอร์-เลสเต”

ในการเดินทางมาติมอร์-เลสเตในครั้งนี้ คุณวินิตามาร่วมกับทีมงานของบริษัทสวนอุตสาหกรรมวินโคสต์ อันประกอบไปด้วยประธานบริษัท ทีมวิศวกรโยธาและวิศวกรไฟฟ้า จุดประสงค์คือเพื่อมาสำรวจพื้นที่ว่าสภาพภูมิศาสตร์เป็นอย่างไร เพื่อพิจารณาถึง

ความเป็นไปได้ของการมาลงทุนในประเทศติมอร์-เลสเต ก่อนที่จะเดินทางมา ทางคุณวินิตาและทีมงานได้วางแผนไว้ว่าจะอยู่ที่ติมอร์-เลสเตเป็นเวลา 4 วัน และด้วยขนาดของประเทศที่ไม่ใหญ่ ทางทีมงานก็คิดว่าน่าจะสามารถสำรวจพื้นที่ในบริเวณต่าง ๆ ได้ครอบคลุมครบถ้วน แต่ในความเป็นจริง ทางคุณวินิตาและทีมงานต้องพบกับข้อท้าทายประการแรกของติมอร์-เลสเต

“ในทริปนั้น อุปสรรคประการสำคัญเลย ก็คือระยะเวลาที่ต้องใช้ในการเดินทาง การเดินทางในกรุงดิลีซึ่งเป็นเมืองหลวงไม่ได้มีปัญหาอะไร แต่พอออกจากเมืองหลวงแค่ไม่ถึง 10 กิโลเมตรจากถนนคอนกรีตก็กลายเป็นถนนดินลูกรัง รถไม่สามารถทำความเร็วได้ ทำให้การเดินทาง แม้จะเป็นระยะทางสั้น ๆ ในติมอร์-เลสเต ก็ต้องใช้เวลามาก ทำให้เรารู้เลยว่า เราพลาดในจุดนี้ เราวางแผนการเดินทางและเวลาได้ไม่ดี ที่อยากบินไปสำรวจเขตเศรษฐกิจพิเศษ ก็ไม่สามารถไปได้ แล้วยิ่งถ้าเป็นหน้าฝน การเดินทางโดยรถยนต์นี้ต้องใช้ความระมัดระวังมากเป็นพิเศษ”

แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคบ้างในการเดินทางครั้งแรก แต่คุณวินิตาและทีมงานได้เล็งเห็นถึงโอกาสและศักยภาพของติมอร์-เลสเต และเมื่อกลับไปกรุงเทพฯ ก็เริ่มมีการปรึกษาหารือกันอย่างจริงจังถึงความเป็นไปได้ของการเข้าไปลงทุนในติมอร์-เลสเต

กระชับความสัมพันธ์...

จากนักธุรกิจสู่ตำแหน่งกงสุลกิตติมศักดิ์

การเดินทางไปสำรวจพื้นที่ในติมอร์-เลสเตครั้งแรก ประกอบกับการมีโอกาสต้อนรับ พุดคุยกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และเอกอัครราชทูตติมอร์-เลสเตประจำประเทศไทยในหลายโอกาส ทางวินโคสต์เริ่มเห็นความเป็นไปได้ที่จะเข้าไปลงทุน จึงได้ทำข้อเสนอโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในกรุงดิลี ไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในติมอร์-เลสเต³ จากนั้นได้มีการจดทะเบียนบริษัท Wyncoast Timor โดยมีหุ้นส่วนเป็นคนท้องถิ่นตามข้อกำหนดในการลงทุนภายในประเทศ จากนั้นทางติมอร์-เลสเตได้ทาบทามคุณวินิตา ให้ดำรงตำแหน่งกงสุลกิตติมศักดิ์ ซึ่งนอกจากจะต้องผ่านการรับรองจากทางติมอร์-เลสเตแล้ว ทางกระทรวงการต่างประเทศไทยก็จำเป็นต้องตรวจสอบคุณสมบัติ ความเหมาะสมในการรับตำแหน่งนี้อย่างรอบคอบ โดยขั้นตอนทั้งหมดใช้เวลาพอสมควร และเมื่อผ่านกระบวนการของทั้งสองประเทศ การแต่งตั้งจึงเสร็จสมบูรณ์ในเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 2020 โดยคุณวินิตาได้อธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของกงสุลกิตติมศักดิ์ไว้ว่า

³ Wyncoast Timor มีแผนที่จะประมูลโครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์โครงการแรกในปี ค.ศ. 2020 ซึ่งได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากทางสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงดิลี แต่เนื่องจากเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา-2019 (COVID-19) ในปีนั้นพอดี จึงจำเป็นต้องถอนตัวจากการประมูลไปก่อน เนื่องจากทางทีมวิศวกรของเราไม่สามารถเดินทางไปทำงานที่ติมอร์-เลสเตได้.

“บทบาทหน้าที่หลักจะเน้นในส่วนของการผลักดันการส่งเสริมการค้า การลงทุนระหว่างสองประเทศ เน้นการให้ความรู้ความเข้าใจกับนักธุรกิจไทยเกี่ยวกับการลงทุนธุรกิจในประเทศติมอร์-เลสเตเป็นหลัก เพราะว่าในส่วนของท่านเอกอัครราชทูตประจำประเทศไทย ท่านก็จะดำเนินการและให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ในภาพรวม แต่ในส่วนของกงสุลกิตติมศักดิ์ ทางติมอร์-เลสเตอยากให้เราใช้ความรู้ความเข้าใจในการทำธุรกิจ และจากประสบการณ์การเริ่มดำเนินธุรกิจในประเทศ มาช่วยส่งเสริมในด้านนี้”

หลังจากรับตำแหน่ง คุณวินิตาก็มีฐานะเป็นทั้งกงสุลกิตติมศักดิ์ที่เป็นตัวแทนของติมอร์-เลสเต ที่มีหน้าที่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับศักยภาพและโอกาสในการลงทุนทำธุรกิจในติมอร์-เลสเต ซึ่งได้มีการวางแผนว่าในอนาคตอันใกล้จะจัดทริปให้นักธุรกิจที่สนใจเดินทางไปสำรวจพื้นที่ในติมอร์-เลสเต เพื่อมองหาโอกาสทางธุรกิจที่จะทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างฝ่ายธุรกิจจากทางไทยและการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ของติมอร์-เลสเต ในขณะที่อีกฐานะหนึ่งเธอก็ยังดำรงตำแหน่งในฐานะผู้บริหารของบริษัทวินโคสต์ ที่มีแผนในการเดินทางทำธุรกิจในติมอร์-เลสเตต่อไป โดยแม้ว่าการดำเนินการเข้าไปพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ในติมอร์-เลสเต จะต้องพักโครงการไปชั่วคราวเนื่องจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส COVID-19 แต่ในขณะนี้บริษัทกำลังเดินทางต่อเนื่องจากสถานการณ์เริ่มผ่อนคลาย โดยธุรกิจที่วางแผนไว้นอกจากการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์แล้ว ทางวินโคสต์

ต้องการที่จะลงทุนทางด้านพลังงานหมุนเวียน (renewable energy) โดยคุณวินิตาได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า

“ติมอร์-เลสเตตั้งอยู่ในระนาบ (horizon) ที่เหมาะสมในการทำพลังงานหมุนเวียน⁴ และประเทศของเขามีความต้องการพลังงานหมุนเวียนสูง เพื่อสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับประเทศ ในปัจจุบันยังไม่มีตัวเลขสถิติของปริมาณพลังงานหมุนเวียนที่ติมอร์-เลสเตผลิตได้ พลังงานทั้งหมดที่ประเทศเขาต้องการ คือ 220 เมกะวัตต์ ทางรัฐบาลวางแผนไว้ว่าอยากให้ได้ครึ่งหนึ่ง คือ 110 เมกะวัตต์ เป็นพลังงานหมุนเวียน ซึ่งทางวินโคสต์เองก็พร้อมที่จะเข้าไปรับโครงการนี้ เนื่องจากมีประสบการณ์ในการวางระบบพลังงานหมุนเวียนในต่างประเทศมาแล้วเหมือนกัน ความท้าทายในการไปวางระบบที่ติมอร์ น่าจะเป็นเรื่องสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขา ซึ่งจะทำให้การวางระบบมีความซับซ้อนมากขึ้น แต่ก็ยืนยันว่า วินโคสต์จะยังเดินหน้าต่อในติมอร์-เลสเต ทั้งทางด้านการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ และพลังงานหมุนเวียน”

ธุรกิจและการลงทุนในติมอร์-เลสเต :

ศักยภาพ โอกาส และอุปสรรค

การตัดสินใจเข้าไปลงทุนทำธุรกิจในที่ใดที่หนึ่ง ความเข้าใจและมีข้อมูลอย่างรอบด้านเกี่ยวกับที่แห่งนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ในขณะนี้

⁴ พิกัดของประเทศติมอร์-เลสเตสามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ได้ถึงวันละประมาณ 5 ชั่วโมง ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าประเทศไทยที่อยู่ประมาณ 4-4.5 ชั่วโมงต่อวัน.

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 ในติมอร์-เลสเต เริ่มผ่อนคลาย อันเป็นผลมาจากการที่ทางรัฐบาลติมอร์-เลสเตสามารถบริหารจัดการการแพร่ระบาดได้ดี และทางรัฐบาลได้เริ่มแผนการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโรคระบาด อันจะเห็นได้จากการเยือนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการของรัฐมนตรีจากหลายกระทรวงเพื่อไปเจรจาสร้างความเข้าใจ และเชิญชวนให้ธุรกิจจากประเทศต่าง ๆ เข้ามาลงทุนในประเทศ ซึ่งทางคุณวินิตา ก็เพิ่งต้อนรับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังของติมอร์-เลสเต ไปเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2022 ติมอร์-เลสเตยังต้องการการพัฒนาธุรกิจในอีกหลายด้าน นอกจากด้านพลังงานหมุนเวียนที่ได้กล่าวไปแล้ว ประเทศยังต้องการการพัฒนาด้านการศึกษา การสร้างโรงเรียน สถานศึกษา และแผนการหนึ่งที่คุณวินิตาคิดว่าหากโครงการสำเร็จแล้วจะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับติมอร์-เลสเตอย่างมากก็คือ ปรับปรุงท่าเรือดีลี จากเดิมที่เป็นท่าเรือขนส่ง ให้กลายเป็น Dili Marina หรือท่าเรือเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งทางรัฐบาลของติมอร์-เลสเตได้อนุมัติโครงการนี้เป็นที่เรียบร้อยแล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. 2021 ในปัจจุบันอยู่ระหว่างการระดมทุน⁵ ในประเด็นนี้คุณวินิตาได้เล่าให้ฟังว่า

“ท่าเรือดีลีหรือ Dili Port ในปัจจุบันยังเป็นท่าเรือที่เอาไวใช้ขนส่งสินค้า แต่มีขนาดเล็กมาก สามารถรับจำนวนตู้คอนเทนเนอร์

⁵ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <https://www.timorleste.tl/usaid-instigates-public-private-partnership-to-transform-dili-port-into-a-tourism-hub/>.

และปริมาณสินค้าเข้า-ออกได้จำกัด ซึ่งเป็นอุปสรรคมาก ทางด้านโลจิสติกส์(logistics) ทำให้เกิดความล่าช้า ทางเราเป็นคนแรก ๆ ที่ได้เสนอความเห็นไปว่าน่าจะเปลี่ยนท่าเรือดิลีให้เป็น Marina หรือเป็นท่าจอดเรือเพื่อการท่องเที่ยว พวกเรือสำราญ เรือยอร์ช แล้วบริเวณรอบ ๆ ก็พัฒนาเป็นร้านอาหาร โรงแรมห้าดาว คือพัฒนาให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลักอีกแห่งในกรุงดิลี ซึ่งก็รู้สึกดีใจที่โครงการดังกล่าวได้รับการผลักดันอย่างจริงจัง ส่วนท่าเรือขนส่งสินค้า ก็มีการประมูลเพื่อสร้างท่าเรือใหม่ที่เมืองติบาร์ (Tibar) เรียกว่า Tibar Bay Port ซึ่งกำหนดเปิดใช้อย่างไม่เป็นทางการตั้งแต่ 29 สิงหาคม ค.ศ. 2022 ที่ผ่านมา”

ทั้งสองโครงการที่กล่าวไป แสดงให้เห็นถึงโอกาสทางธุรกิจ การลงทุนที่น่าสนใจ โดยด้านแรก คือ ด้านการท่องเที่ยวและการบริการ ซึ่งเป็นด้านที่นักธุรกิจไทยมีความเชี่ยวชาญ และสามารถทำได้ดี มีมาตรฐานที่แข่งขันได้ในระดับโลก ผู้เล่นหลักที่เข้าไปลงทุนในธุรกิจ ด้านการท่องเที่ยวในติมอร์-เลสเตตอนนี้คือ ออสเตรเลีย โดยจะเน้นไปที่กิจกรรมการดำน้ำ เมื่อ Dili Marina เปิดใช้ได้จริงแล้ว ติมอร์-เลสเต จะกลายเป็นจุดท่องเที่ยวในการเดินทางโดยเรือสำราญในเส้นทาง สิงคโปร์-เกาะบาหลี-เมืองดิลี-เมืองดาร์วิน (Darwin อยู่ทางตอนเหนือของประเทศออสเตรเลีย) และคาดการณ์กันว่า จำนวนนักท่องเที่ยว จะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งติมอร์-เลสเตยังต้องการโรงแรม ร้านอาหาร และธุรกิจด้านบริการอื่น ๆ ที่จะมารองรับ คุณวินิตาอธิบายเพิ่มเติม ในประเด็นนี้ว่า

“ต้องยอมรับว่า ถ้าพิจารณาแค่จำนวนนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน เช่น ถ้าเราใช้ตัวเลขในปี 2018 คือช่วงที่ยังไม่มีโรคระบาด นักท่องเที่ยวต่อปีจะอยู่ราว ๆ 30,000-50,000 คน และรายได้จากการท่องเที่ยวอยู่ที่ราว ๆ 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะมาจากอินโดนีเซีย ออสเตรเลีย และโปรตุเกสเป็นหลัก คือถ้ามองเฉพาะตัวเลขปัจจุบัน ตีเมอร์-เลสเตอาจจะไม่ใช่ที่ที่น่าจะเข้ามาลงทุน แต่อยากให้มองถึงศักยภาพของประเทศในอนาคต คือเรื่องความสวยงามของธรรมชาติ ตีเมอร์-เลสเต นี่ไม่แพ้ที่ไหนเลย ทั้งทะเล ทั้งชายหาด แล้วที่สำคัญอาหารทะเลของเขาสดและอร่อยมาก พุดง่าย ๆ คือ ตีเมอร์-เลสเตถึงพร้อมด้วยทรัพยากร แต่ตอนนี้เขาขาดแค่สาธารณูปโภคที่จะมาดึงดูดและรองรับนักท่องเที่ยว ตรงนี้จึงเป็นโอกาสของนักธุรกิจ นักลงทุน ที่จะเข้าไปสร้างความพร้อมเพื่อรองรับกับปริมาณนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต ดิฉันคิดว่าเป็นโอกาสที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งค่ะ”

ในส่วนของการส่งเสริมให้คนไทยไปท่องเที่ยวที่ตีเมอร์-เลสเต คุณวินิตาอธิบายว่า อุปสรรคประการสำคัญ คือ การเดินทางเนื่องจากยังไม่มีเที่ยวบินตรง กรุงเทพฯ-ตีเมอร์-เลสเต เปิดให้บริการ ตรงนี้จะทำให้การเดินทางต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายที่สูงกว่าจุดหมายปลายทางอื่น ๆ ถ้าจะส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างสองประเทศ อาจจะต้องทำในลักษณะเครื่องบินเช่าเหมาลำ (charter flight) และการเดินทางในประเทศโดยเฉพาะนอกกรุงดิลีที่ยังมีความลำบาก ก็จะเป็นอีกประเด็นหนึ่ง ประกอบกับสินค้าต่าง ๆ ในตีเมอร์-เลสเต

มีราคาค่อนข้างสูง เนื่องจากร้อยละ 90 ของสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นการนำเข้ามาจากต่างประเทศ แต่ถ้าเป็นของที่ผลิตได้ในท้องถิ่น ราคาจะไม่แพง

เหตุผลที่ติมอร์-เลสเตต้องนำเข้าสินค้าอุปโภค บริโภค ในปริมาณที่สูงเนื่องจากความสามารถการผลิตสินค้าภายในประเทศยังมีจำกัด ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาบนเกาะ ทำให้เกิดภัยธรรมชาติอยู่บ่อยครั้ง ทั้งดินถล่ม และอุทกภัย งบประมาณจำนวนมากต้องถูกจัดสรรนำไปฟื้นฟูประเทศหลังจากเกิดความเสียหายจากภัยธรรมชาติในแต่ละปี อีกส่วนหนึ่งมาจากระบบกรรมสิทธิ์ที่ดินที่บางครั้งยังไม่ชัดเจนและต้องการการจัดระบบเพื่อส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และการลงทุนต่อไป ข้อจำกัดอีกด้านหนึ่ง คือ ด้านแรงงาน ติมอร์-เลสเตไม่มีปัญหาเรื่องปริมาณแรงงาน แต่แรงงานเหล่านั้นยังต้องการการพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ ซึ่งประเทศไทยเองก็ได้เข้าไปช่วยเหลือในด้านนี้ โดยเฉพาะโครงการของกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ (Thailand International Cooperation Agency: TICA) ที่มีทั้งการแลกเปลี่ยนนักเรียน การฝึกอาชีพ นอกจากนี้ยังมีโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่พระราชทานความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนแก่โรงเรียนในติมอร์-เลสเต ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2014 โดยพระองค์พระราชทานแนวทางในการพัฒนาเด็กและเยาวชน และปรับปรุงสภาวะแวดล้อมของโรงเรียน ทั้งในส่วน of โครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค และยกระดับ

ภาวะโภชนาการของนักเรียน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคน⁶

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของธุรกิจแล้ว การที่ติมอร์-เลสเตต้องพึ่งพาการนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ สูงถึงร้อยละ 90 นั้นก็เป็นโอกาสในการลงทุนทำธุรกิจในด้านที่สอง ซึ่งก็คือการส่งออกสินค้าอุปโภค บริโภค ไปยังติมอร์-เลสเต หรือการไปลงทุนผลิตสินค้าในติมอร์-เลสเต เพื่อขายในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน การเปิดใช้ท่าเรือติบาร์จะช่วยยกระดับระบบโลจิสติกส์ของติมอร์-เลสเต ทำให้การส่งออก-นำเข้ามีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในส่วนที่เกี่ยวกับตลาดผู้บริโภคในติมอร์-เลสเต คุณวินิตาได้อธิบายเพิ่มเติมว่า

“เรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน ถ้าพิจารณาเฉพาะตัวเลขประชากรของติมอร์-เลสเต ซึ่งอยู่ที่ประมาณ 1.3 ล้านคน นักธุรกิจหลายคนเห็นตัวเลขนี้แล้ว อาจจะรู้สึกว่ำน้อยมาก แต่ในความเป็นจริงแล้วต้องพิจารณาตัวเลขอื่น ๆ ประกอบด้วย อย่างเรื่องของการค้าชายแดน (border trade) ติมอร์-เลสเตมีดินแดนติดกับอินโดนีเซียในส่วนของติมอร์ตะวันออก และยังมีกลุ่มหมู่เกาะโดยรอบที่ทำการค้าขายกัน ฉะนั้น จากตัวเลข 1.3 ล้านตรงนี้ก็ยังสามารถเพิ่มขึ้นเป็น 5-10 ล้านคน แล้วถ้าพิจารณาศักยภาพในอนาคต อัตราการเกิดของติมอร์-เลสเตอยู่ที่ประมาณ 3.9⁷ (ในขณะที่ไทย คือ 1.5) ฉะนั้นตัวเองมองว่า

⁶ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <https://www.mfa.go.th/th/content/สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า?cate=>.

⁷ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT>.

ตลาดของติมอร์-เลสเตจึงเป็นตลาดที่กำลังเติบโตในแง่ของตลาด
ผู้บริโภคและตลาดแรงงาน”

นอกจากนี้ คุณวินิตายังชี้ให้เห็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญที่เป็น
ข้อได้เปรียบของผู้ประกอบการไทยที่อยากเข้าไปทำธุรกิจ หรือลงทุน
ในติมอร์-เลสเต นั่นก็คือเรื่องภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่ดีมากใน
สายตาของชาวติมอร์-เลสเต

“ประเทศไทยมีภาพลักษณ์ที่ดีมากในสายตาของคนติมอร์-เลสเต
อันนี้ก็เป็นเพราะว่ามิตรภาพที่เราได้เคยเข้าไปช่วยเหลือตั้งแต่
สมัยที่ติมอร์-เลสเตยังมีความไม่สงบหลังจากที่ได้เป็นเอกราช
ในช่วงแรก ๆ พลเอก บุญสร้าง เนียมประดิษฐ์ นี่บางคนมองว่าเป็น
ฮีโร่ของคนติมอร์-เลสเตเลย และในช่วงเวลาต่อมา อีกปัจจัยหนึ่ง
ที่ทำให้คนติมอร์-เลสเตรู้จักและสนใจประเทศไทยมากขึ้น
ก็คือ พระมหากษัตริย์คุณของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า
กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ท่านทรง
พระเมตตาคนติมอร์-เลสเตอย่างมาก ในเรื่องที่ทรงสนับสนุน
พัฒนาด้านการศึกษา แล้วในบรรดาสมาชิก ASEAN นั้น เขามองว่า
‘Thailand is one of the best friends.’ ที่พยายามช่วย
ผลักดันให้ติมอร์-เลสเตเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน ความสัมพันธ์ที่ดี
ตรงนี้ ดิฉันว่ามีส่วนที่ทำให้สินค้าไทยมีภาพลักษณ์ที่ดีมากใน
ติมอร์-เลสเต สินค้าไทยที่วางขายอยู่ตอนนี้ก็มีเบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป
ส่วนข้าวไทยนั้น สำหรับเขาคือข้าวที่อร่อยมาก คุณภาพดีมาก

IN?end=2020&locations=TL&start=1960.

แต่มีราคาสูง เลยอาจจะแข่งขันไม่ได้กับข้าวจากเวียดนามและอินเดีย
ซึ่งอาจจะจำเป็นที่ต้องวางยุทธศาสตร์ในการแข่งขันกันใหม่ค่ะ”

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ หากนักธุรกิจท่านใดเล็งเห็นถึงศักยภาพ
ของประเทศเล็ก ๆ ที่เต็มไปด้วยโอกาสอย่างติมอร์-เลสเต นอกจาก
จะสามารถมาปรึกษาคุณวินิตาโดยตรงในฐานะกงสุลกิตติมศักดิ์แล้ว
ทางรัฐบาลของติมอร์-เลสเตก็มีสถาบันที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้
กับนักลงทุนต่างชาติที่ต้องการลงทุนในติมอร์-เลสเต ชื่อว่า TradelInvest
ซึ่งเป็นเหมือนกับกรมพัฒนาธุรกิจและส่งเสริมการลงทุนที่ขึ้นตรงกับ
สำนักนายกรัฐมนตรี โดยใน TradelInvest มีหน่วยงานที่ชื่อว่า SERVE
(Services for Registration and Verification of Entrepreneurs)
รับผิดชอบเรื่องทะเบียนการค้า การทำธุรกิจ มีหน้าที่อำนวยความสะดวก
ให้ผู้ที่ต้องการเข้าไปลงทุนในประเทศในทุก ๆ ด้าน ฉะนั้น นักธุรกิจ
ที่ต้องการริเริ่มการลงทุนในติมอร์-เลสเต สามารถขอข้อมูลเพิ่มเติม
จากหน่วยงานเหล่านี้ได้

มองไปข้างหน้า : ติมอร์-เลสเตในประชาคมโลก

ในขณะนี้ ติมอร์-เลสเตอยู่ระหว่างการสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การ
ระหว่างประเทศต่าง ๆ หลายแห่งด้วยกัน โดยเริ่มจากองค์กรในระดับ
ภูมิภาคก็คือ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations: ASEAN)
ซึ่งติมอร์-เลสเตได้แสดงความจำนงอย่างเป็นทางการว่าต้องการจะ
เข้าร่วมกับอาเซียนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2011 แต่ความยากลำบากก็คือ

การรับสมาชิกใหม่ในอาเซียนต้องได้รับเสียงสนับสนุนอย่างเป็นเอกฉันท์จากสมาชิกทุกประเทศ โดยประเทศไทยได้สนับสนุนติมอร์-เลสเต ในการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนมาโดยตลอด โดยการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนของติมอร์-เลสเต จะทำให้ประเทศสามารถเข้าถึงตลาดที่ใหญ่ขึ้น มีอำนาจต่อรองในเวทีระหว่างประเทศได้มากขึ้น และทำให้ติมอร์-เลสเตต้องตื่นตัวในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ได้ระดับมาตรฐานเดียวกับสมาชิกประเทศอื่น ๆ

ในปัจจุบัน ติมอร์-เลสเตเป็นสมาชิกของประชาคมประเทศผู้ใช้ภาษาโปรตุเกสหรือ CPLC (Community of Portuguese Language Countries)⁸ ซึ่งมีประชากรรวมกว่า 300 ล้านคน และกลุ่ม CPLC ยังเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยผลักดันให้ติมอร์-เลสเตมีโอกาสเข้าไปเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกมากขึ้น และคาดว่าจะได้เข้าเป็นสมาชิกอย่างสมบูรณ์ในปี 2023 โดยการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกเป็นข้อหนึ่งใน Vision for 2030 หรือวิสัยทัศน์ 2030 ของประเทศที่จะช่วยให้ติมอร์-เลสเตพัฒนาประเทศให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วมากขึ้น และก้าวเข้าสู่สถานะประเทศรายได้ระดับกลางในอนาคต⁹

⁸ CPLC มีประเทศสมาชิก ดังนี้ บราซิล (Brazil) แองโกลา (Angola) เคปเวิร์ด (Cabo Verde) กินี-บิสเซา (Guinea-Bissau) อีเควทอเรียลกินี (Equatorial Guinea) โมซัมบิก (Mozambique) โปรตุเกส (Portugal) เซาตูเมและปรินซิปี (Sao Tome and Principe) และติมอร์-เลสเต (Timor-Leste).

⁹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ https://www.wto.org/english/news_e/news22_e/acc_03may22_e.htm.

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า ติมอร์-เลสเตในวันนี้จะเป็นประเทศเล็ก ๆ ที่มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ แต่หากมองในมุมกลับกันว่า ติมอร์-เลสเต คือ ประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์มาเพียงแค่ 20 ปี แต่มีพัฒนาการมาโดยตลอด มีการวางแผนการพัฒนาทั้งภายใน และการบูรณาการเข้ากับประชาคมระหว่างประเทศ ฉะนั้น การพิจารณาติมอร์-เลสเตจึงไม่ใช่การมองเฉพาะสิ่งที่ตาเห็นในปัจจุบัน แต่ต้องใช้วิสัยทัศน์มองไปข้างหน้าถึงโอกาสและศักยภาพที่ประเทศเล็ก ๆ แห่งนี้ครอบครอง

หนังสือเล่มนี้คือการบันทึกเหตุการณ์สำคัญและมุมมองของบุคคลจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ และภาคประชาชน ที่มีส่วนร่วมในเรื่องราวความสัมพันธ์ 20 ปีระหว่างไทยกับติมอร์-เลสเต

เริ่มจากการปูพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นมาของติมอร์-เลสเตมากขึ้น โดยนักวิชาการที่ศึกษาและมีความเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ สภาพสังคม และการเมืองของติมอร์-เลสเต

ในส่วนต่อไป ผู้อ่านจะได้เข้าใจถึงจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ของสองประเทศ โดยเริ่มจากบทบาทของไทยในการเข้าร่วมกระบวนการสร้างสันติภาพในติมอร์-เลสเต ระหว่างปี ค.ศ. 1999-2002 ซึ่งถ่ายทอดโดยอดีตผู้บัญชาการกองกำลังสหประชาชาติที่เคยปฏิบัติภารกิจในพื้นที่ และอาสาสมัครเพื่อนไทยจากกระทรวงการต่างประเทศ ที่ได้เข้าไปทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในติมอร์-เลสเต นานกว่าหนึ่งปี นอกจากนี้ ยังมีเกร็ดความรู้เชิงประวัติศาสตร์และการทูต ตลอดจนประสบการณ์จริงในการทำงานสานความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ โดยเอกอัครราชทูตไทยคนแรกในติมอร์-เลสเต และอธิบดีกรมเอเชียตะวันออกในช่วงที่ไทยริเริ่มสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับติมอร์-เลสเต เป็นประเทศแรก ๆ สำหรับความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจและการลงทุนซึ่งเป็นอีกมิติที่สำคัญในความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศนั้น ได้รับการถ่ายทอดจากประสบการณ์ของนักธุรกิจไทยที่มีความสัมพันธ์อันดียิ่งับติมอร์-เลสเต จนได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งกงสุลกิตติมศักดิ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต ณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

และในท้ายที่สุด หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวและมุมมองความสัมพันธ์จากฝั่งไทยเท่านั้น บทความของเอกอัครราชทูตติมอร์-เลสเตประจำประเทศไทย จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงความสัมพันธ์ไทยและติมอร์-เลสเต ผ่านมุมมองของฝั่งติมอร์-เลสเต ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างรอบด้านอีกด้วย